

PARLEM D'ECONOMIA

Estudi del Camp de Tarragona
i Terres de l'Ebre durant
el període 2015-2021

Joaquim Margalef Llebaria
Josep Alcoceba Borràs

CÀTEDRA
INNOVACIÓ
EMPRESA

Diputació Tarragona

[publicacions]
urv

Parlem d'economia

**Estudi del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre
durant el període 2015-2021**

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Av. Catalunya, 35 · 43002 Tarragona

Tel. 977 558 474 · publicacions@urv.cat

www.publicacions.urv.cat

1a edició: novembre de 2022

ISBN URV (paper): 978-84-1365-040-1

ISBN URV (PDF): 978-84-1365-041-8

DOI: 10.17345/9788413650401

Dipòsit legal: T 1117-2022

Cita el llibre.

Consulta el llibre a la nostra web.

Llibre sota una llicència Creative Commons BY-NC-SA.

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili és membre de la Unión de Editoriales Universitarias Españolas i de la Xarxa Vives, fet que garanteix la difusió i comercialització de les seves publicacions a nivell nacional i internacional.

Parlem d'economia

**Estudi del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre
durant el període 2015-2021**

Joaquim Margalef Llebaria

Josep Alcoceba Borràs

Pròleg del rector de la Universitat

El rol de les universitats ha canviat durant les darreres dècades fins a donar lloc a institucions obertes al territori on es localitzen. La Universitat Rovira i Virgili (URV) és una universitat jove, posicionada internacionalment, que neix amb l'esperit de transformar el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre. La nostra institució és un agent clau dins del sistema d'innovació del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre com a motor de generació de coneixement científicoacadèmic i facilitador del flux de coneixement cap al sistema productiu.

Així, la URV ha permès la generació d'una massa crítica d'investigadors que han avançat en la creació de coneixement científic. Aquest coneixement té un impacte en el territori gràcies a la transferència cap als sectors econòmics, la qual cosa dota de competitivitat empresarial el teixit productiu. A més, la URV actua com a dinamitzador de l'economia a través de l'impuls a l'emprenedoria i la creació de start-ups generades per la comunitat universitària. Amb aquest procés d'explotació del coneixement generat internament pels nostres estudiants i professorat, fomentem la dinàmica empresarial i ajudem a crear empreses innovadores amb potencial de creixement.

A banda d'aquests rols, la URV ha aproximat els estudis superiors a les famílies del nostre territori i ha suposat un element d'atracció de talent de fora a través dels programes de mobilitat de què gaudeixen els universitaris. Facilitar l'accés a l'educació superior és cabdal per tal que el territori tingui un mercat laboral qualificat. La majoria de les empreses del nostre territori són dirigides i funcionen gràcies a unes plantilles de treballadors formats a les nostres aules. Aquest fet ens enorgulleix especialment i perpetua els vincles que, com a universitat, podem tenir amb el teixit productiu.

Aquests lligams amb el teixit productiu i social són essencials per fer front als reptes que tenim com a universitat i també com a territori. De fet, el rol i la força de la URV seran més determinants en la mesura que donin suport i trobin solucions a aquests seguit de grans reptes que tenim al davant. La necessitat de trobar solucions per descarbonitzar la indústria, nous vectors energètics que ho facilitin (com pot ser l'hidrogen verd) i

alternatives a la desnuclearització són exemples de com, des de la URV, podem facilitar la transformació del nostre territori en una economia més verda.

El llibre que tenen a les mans, Parlem d'Economia. Estudi del Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre durant el període 2015-2021, elaborat des de la Càtedra per al Foment de la Innovació Empresarial, mostra com el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre han anat esquivant les crisis recents, però també com han anat evolucionant en l'àmbit laboral i productiu. La Universitat Rovira i Virgili és un agent més que contracta mà d'obra directament i indirectament, però que ha ajudat, també, a transformar el territori durant els darrers anys. La consolidació i l'ampliació dels llaços entre els diferents agents són bàsiques per facilitar l'evolució al territori.

JOSEP PALLARÈS MARZAL

Rector de la Universitat Rovira i Virgili

Introducció del llibre

Les conseqüències derivades de la COVID-19 l'any 2020 han suposat un trencament de la trajectòria de recuperació de la crisi del 2008 i, ahora, han posat en relleu la necessitat d'accelerar les transformacions socials, empresarials i econòmiques. La digitalització empresarial, el repte del canvi climàtic, la disminució de les diferències socials i la lluita contra la pobresa, entre d'altres, han estat àmbits que han tornat a prendre força davant de la pandèmia. Aquests són uns reptes globals que afecten de manera particular cada territori, i el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre no són aliens a aquests fenòmens. Per aquest motiu, és necessari conèixer la situació de partida abans de la COVID-19 i la seva incidència per tal de fer una reflexió retrospectiva i ahora prospectiva sobre el futur proper.

Aquest llibre repassa la situació del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre a través dels informes trimestrals de conjuntura elaborats per la Càtedra per al Foment de la Innovació de la Universitat Rovira i Virgili durant diferents períodes. Es tracta d'un relat que analitza les transformacions i els reptes econòmics, geogràfics i socials que s'han donat a la província de Tarragona durant els últims anys. Tot i que les dades analitzades en aquest recull es focalitzen en el període comprés entre els anys 2015 i 2021, al llibre ens remetem al període de 2008, atesa la importància en l'àmbit econòmic de les conseqüències derivades de la crisi d'aquell any. Però també donem una mirada al futur fent una projecció a l'actualitat posterior del 2021.

Els informes de conjuntura econòmica s'han elaborat des de principis dels anys 2000. Inicialment, les cambres de comerç de la demarcació de Tarragona van signar un acord amb el Grup de Recerca d'Indústria i Territori (GRIT) de la Universitat Rovira i Virgili per tal de fer-los de manera conjunta. Des de 2009, la Càtedra per al Foment de la Innovació Empresarial, els directors, el personal i els col·laboradors de la càtedra han elaborat informes trimestrals que engloben els esdeveniments i les dades econòmiques de més actualitat. Aquests informes fan palesa la situació econòmica i empresarial de la zona i donen una àmplia visió analítica tant retrospectivament com prospectivament.

El treball del Dr. Joaquim Margalef i el Sr. Josep Alcoceba és recomanable per a tots aquells que demostren interès en la realitat econòmica, geogràfica, demogràfica i laboral del territori, ja que posa en relleu els canvis estructurals viscuts a la demarcació de Tarragona durant els últims anys i contribueix a la previsió d'esdeveniments i conseqüències futures.

El llibre comença amb una introducció del context socioeconòmic internacional i del territori i segueix amb l'anàlisi de la situació laboral, la dinàmica demogràfica i els instruments d'actuació en el mercat laboral de la província. Seguidament, explora l'oferta empresarial i el finançament de l'economia, i analitza els sectors de la construcció, el mercat immobiliari i el turisme. A continuació, contextualitza les variacions de preus al territori i el comerç exterior de la província. Finalment, presenta el context actual desenvolupant temes com la pandèmia i la crisi climàtica i de recursos, i mostra les perspectives de futur.

Des de la Càtedra per al Foment de la Innovació Empresarial, volem agrair el suport constant rebut per part de la Diputació de Tarragona i de la Universitat Rovira i Virgili. Aquestes dues institucions no només han estat clau en el finançament d'aquest projecte, sinó que també han col·laborat en la creació de relacions entre les cambres de comerç del territori i la Càtedra. Les cambres de comerç de Reus, Tarragona, Tortosa i Valls també han estat peces clau en la presentació d'aquests informes al llarg dels anys. Han cedit les seves infraestructures, xarxes de contactes i recursos per tal de convertir el que va començar com un projecte petit, però ambiciós, en un referent econòmic de la zona. Per aquest motiu, volem agrair-los també la seva participació passada, present i futura.

Seguint en aquesta línia, hem de reconèixer als autors. El Sr. Josep Alcoceba ha participat en l'elaboració d'aquest llibre, que recull les dades econòmiques més senyalades dels últims anys.

El Dr. Joaquim Margalef ha estat responsable de la part d'investigació, execució i presentació dels informes des de l'inici fins a l'actualitat, conclouent aquesta etapa amb l'elaboració d'aquest llibre, que recull les dades més rellevants del període 2015–2021.

Per tot això, des de la Càtedra per al Foment de la Innovació Empresarial de la Universitat Rovira i Virgili esperem que aquest llibre serveixi per contextualitzar la situació territorial actual a partir del coneixement del nostre passat immediat i que ajudi a preveure les conseqüències en el futur més proper. El llibre avalua la situació passada descrita en els informes de conjuntura i els exercicis de prospectiva. En definitiva, es posa en relleu la feina analítica qualitativa feta, un exercici difícil en el camp social.

MERCEDES TERUEL CARRIZOSA

Directora de la Càtedra per al Foment de la Innovació Empresarial (URV)

ÍNDEX DE CONTINGUTS

Pròleg del rector de la Universitat	i
Introducció del llibre	ii
1. On ens trobem? El marc econòmic mundial i tarragoní.....	3
1.1. Introducció del context socioeconòmic internacional	3
1.2. Anàlisi de la salut econòmica del territori: una (re)lectura dels informes de conjuntura publicats.....	5
2. El mirall del mercat laboral al territori: ocupació i atur	19
2.1. L'evolució de l'ocupació: dinàmica positiva, tot i que perduren la temporalitat i la precarietat dels contractes.....	19
2.2. L'ocupació per activitat econòmica: la consolidació del pes dels serveis.....	23
2.3. L'atur: dinàmica positiva, però es continua amb taxes elevades per sobre de la mitjana catalana	25
2.4. La taxa d'activitat: una assignatura pendent símptoma de descapitalització humana.....	28
2.5. La dinàmica demogràfica: lleu creixement natural caracteritzat per l'envelliment	29
3. Els instruments d'actuació en el mercat laboral.....	33
3.1. L'afiliació a la Seguretat Social	33
3.2. Els expedients de regulació d'ocupació.....	41
3.3. La contractació laboral	44
4. L'oferta empresarial i el finançament de l'economia	53
4.1 L'augment de les empreses per persones físiques i la caiguda de les societats..	53
4.2. Els procediments concursals	59
4.3. El finançament de l'economia	60
5. La construcció i el mercat immobiliari.....	67
5.1. El canvi en la demanda i la pèrdua del pes relatiu del sector	67
5.2. Una visió anual de la conjuntura del sector	69

5.3. El crèdit hipotecari determinant en la compra i venda d'habitatges.....	74
6. El turisme	81
6.1. L'evolució anual del sector	81
6.2. L'augment de l'estacionalitat del sector	85
6.3. La COVID-19 impacta en el visitant estranger.....	87
6.4. L'efecte rebot no recupera les dades pre pandèmiques	93
6.5. L'aeroport de Reus: la ruptura d'uns nivells ja inferiors als de 2010.....	96
7. Els preus: l'estabilització, la deflació i la inflació	99
7.1 L'evolució anual de l'IPC.....	99
7.2. El pas de la disminució de preus a una forta inflació	105
8. El comerç exterior.....	109
8.1. L'evolució del saldo anual entre exportacions i importacions.....	109
8.2. Els canvis anuals en funció de la conjuntura.....	111
8.3. D'una frenada amb la COVID-19 i el Brexit a un important impuls	117
8.4. L'esforç exportador i la divergència entre exportadors regulars i esporàdics..	120
8.5. Una estreta relació entre el comerç exterior i el port de Tarragona	122
9. El present i les perspectives de futur	125
9.1. La pandèmia de la COVID-19	128
9.2. La inflació i la crisi de recursos	128
9.3. L'emergència climàtica	130
9.4. Cloenda	131
Nota dels autors	133

1. On ens trobem? El marc econòmic mundial i tarragoní

En aquest capítol analitzarem l'entorn en el qual s'ha emmarcat el dinamisme econòmic de Tarragona establint una sèrie de consideracions, aportades essencialment pels informes de conjuntura, que fan referència a l'economia mundial, a la zona euro, a l'economia espanyola i a la catalana. En aquest marc de referència podrem concretar la dinàmica precisa de l'evolució de l'economia de la zona.

1.1. Introducció del context socioeconòmic internacional

No es pot analitzar aquest darrer període econòmic sense tenir en compte el sotrac mundial que ha suposat el virus SARS-CoV-2: des de com les contínues onades de les diferents variants han afectat cadascuna de les economies i la seva capacitat de reacció fins a les polítiques monetàries i fiscals establertes per cadascun dels estats. En termes generals, sembla que les previsions de creixement consoliden el rebot i, per tant, el creixement econòmic respecte de l'any anterior, si bé ho fan d'una manera menys optimista que la prevista inicialment. A més, esdeveniments com la situació bèl·lica a l'est d'Europa poden limitar més aquestes previsions de creixement.

Els efectes de la pandèmia van arribar, per ordre, primer a la Xina, després a Europa i seguidament a Amèrica, abans d'acabar expandint-se per tot el planeta. La lluita contra la pandèmia a través de la ràpida obtenció de vacunes va portar a millorar la situació, però les conseqüències d'aquest sotrac han estat diverses:

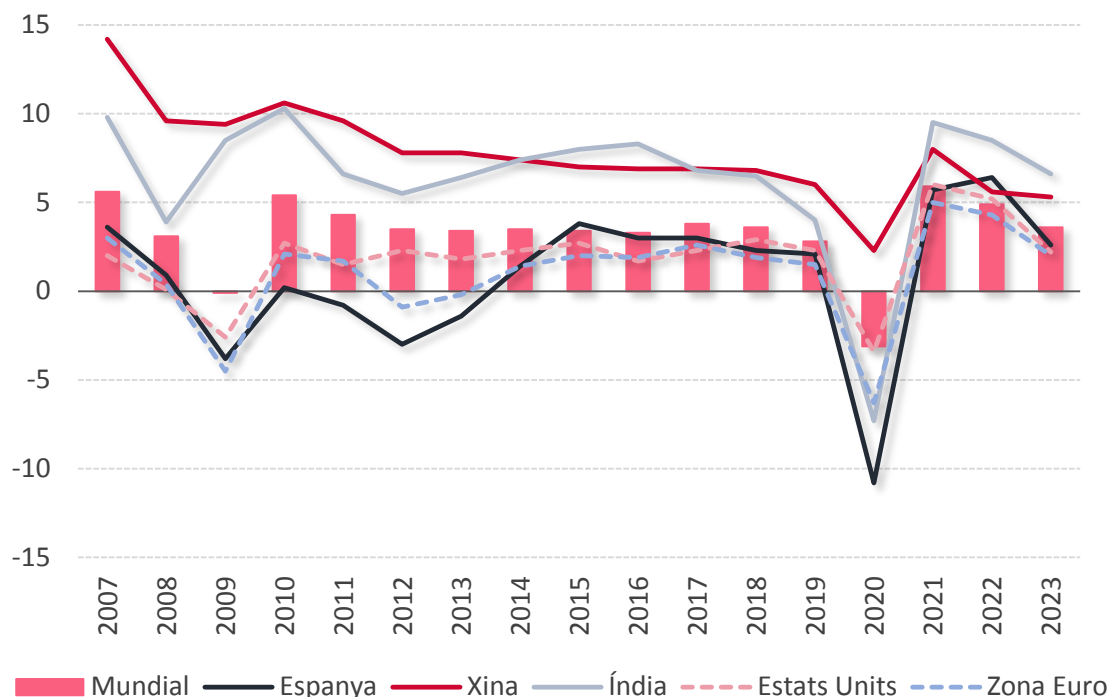
- En primer lloc, el trencament de la cadena de subministraments va generar una política d'assegurar-se estocs per part de les empreses per tal de mantenir línies de producció, i va provocar un augment de preus, tot això recolzat per l'acumulació logística dels estocs i les especulacions en futurs.
- En segon lloc, la disminució del consum del petroli va tenir com a conseqüència la disminució de preus. Això va portar als països de l'OPEP i altres productors a reduir la seva producció per tal d'augmentar els preus una vegada que es

recuperés la demanda. Amb una oferta que es manté a la baixa, la gestió d'estocs i el mercat de futurs han esdevingut un joc bizantí.

- En tercer lloc, s'han accelerat les polítiques de lluita contra el canvi climàtic, que han determinat un augment de costos per les emissions de CO₂. El mercat de futurs ha tingut també un paper important en la previsió alcista, ja que els costos de transició per passar a una economia verda s'havien de repercutir ràpidament.

Amb tot, les previsions de l'FMI al gener del 2020 eren d'un creixement del 5,9% per al 2021, d'un 4,4% per a l'any 2022 i d'un 3,8% per a l'any 2023, és a dir, mig punt percentual menys respecte de la previsió que el mateix organisme feia només tres mesos abans. Caldrà veure si, a més, els últims esdeveniments —com són el conflicte bèl·lic europeu i les taxes desiguals d'immunització mundial— encara frenen més aquestes previsions de creixement.

Gràfic 1.1. Creixement (%) del PIB real del període 2007-2021 i previsions 2022 i 2023.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'FMI.

Així doncs, i observant les variacions del PIB estimades per l'FMI per a aquest 2022 (gràfic 1.1), sembla que el sotrac de la crisi del 2020 no serà igual que el que va suposar la crisi del 2008. El creixement econòmic viscut en els últims anys ha estat impulsat pel

dinamisme dels països emergents, al principi pels països BRIC i, posteriorment, només per l'Índia i la Xina. Els països desenvolupats van manifestar uns indicadors de creixement inferiors, més elevats als Estats Units que a la zona euro. Dins d'aquesta, el dinamisme espanyol es va mostrar relativament superior des del 2015 fins al 2019.

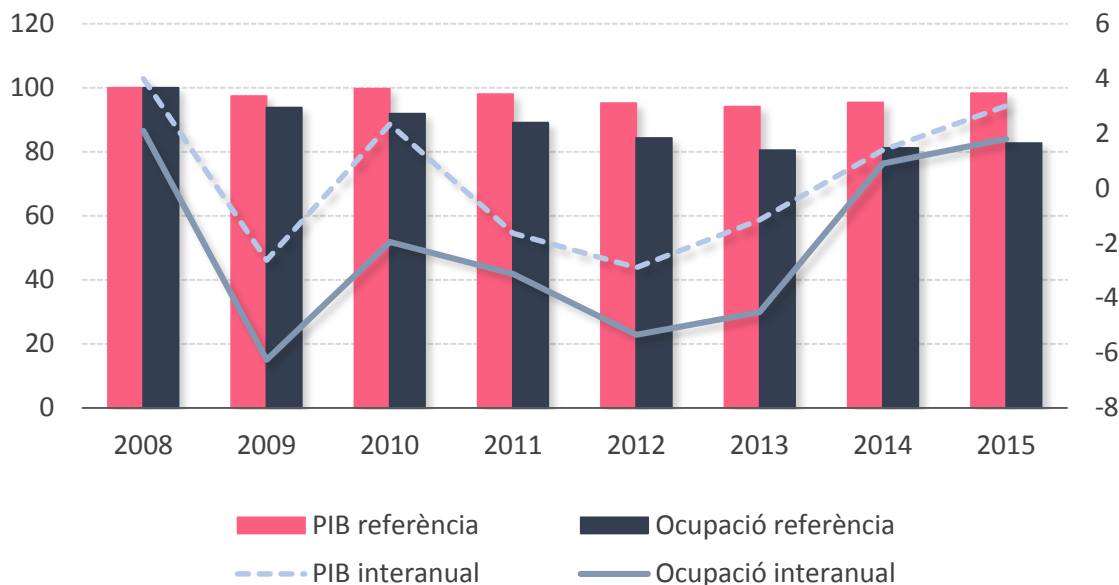
1.2 Anàlisi de la salut econòmica del territori: una (re)lectura dels informes de conjuntura publicats

Abans d'iniciar aquest recorregut pels darrers anys, hem recuperat una valoració de l'economia de la zona que es feia en l'informe de conjuntura del darrer trimestre del 2015 lligant el moment amb la crisi de 2008. En aquest informe s'assenyalava:

“Hem volgut iniciar la valoració de l'activitat econòmica del darrer trimestre de l'exercici del 2015, que ens permet tenir una visió de tot l'any, amb una reflexió sobre la variació del PIB, de l'ocupació i de la població des del 2008. El resultat lleugerament optimista dels indicadors de conjuntura que tradicionalment utilitzem en aquesta anàlisi no ha d'amagar que l'economia encara no s'ha recuperat de la caiguda de finals del 2008. Això queda palès en un PIB i una ocupació menors que, tot i el creixement dels dos darrers exercicis, ens porten a poc a poc cap a una disminució de la població total. Aquesta situació és preocupant si considerem la importància que aquesta variable, d'efectes lents, té sobre la realitat econòmica a llarg termini. Al marge d'aquesta consideració, i tornant a valorar la situació actual, cal considerar els diversos factors que ens fan entendre aquesta millora dels indicadors econòmics de la zona.”

El gràfic 1.2 presenta la variació de dos indicadors de referència en l'evolució de l'economia de la zona des de 2008 fins a 2015. Aquest mostra les variacions interanuals del PIB i de l'ocupació. Les dades mostren els set anys d'estancament, amb una caiguda superior de l'ocupació que del PIB. A partir de 2016, iniciava un nou cicle econòmic més alcista.

Gràfic 1.2. Indicadors d'activitat (PIB i ocupació) a la demarcació de Tarragona. Percentatge i número índex (referència = any 2008).

Nota: A l'eix de la dreta, la variació interanual (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

A principis de 2016, l'activitat econòmica de la zona va entrar en uns paràmetres de superació dels efectes de 2008. Els indicadors ja eren similars als d'abans de la crisi, però havent patit un canvi estructural molt fort, com va ser la pèrdua del dinamisme i de l'impuls d'una activitat motora com la construcció i el mercat immobiliari. L'informe de conjuntura del quart trimestre de 2018 valorava de forma precisa l'evolució de l'economia mundial assenyalant:

“L'informe de perspectives de l'economia mundial elaborat per l'FMI i publicat el 21 de gener de 2019 estima que s'han complert les previsions fetes per a 2018, concretament, la moderació del creixement, que s'ha anat accentuant els darrers mesos. Les dades previstes per a 2019 confirmen aquest debilitament i estimen que el creixement mundial del PIB passarà del 3,7% de 2018 a un 3,5% el 2019. Si bé globalment aquest moviment de dècimes no és gaire indicatiu, sí que assenjala una tendència d'estancament en una posició a la baixa.

Les causes d'aquesta situació són diverses. En primer lloc, l'existència de majors tensions comercials, sense perspectives lògiques d'emmarcar-se en una situació d'equilibri, i reaccions d'impulsos defensius. En segon lloc, la restricció de les

condicions financeres en l'àmbit mundial. I finalment, hi ha dues situacions concretes que poden alterar qualsevol perspectiva: la sortida del Regne Unit de la Unió Europea sense acord i una desacceleració de l'economia xinesa.”

El text reflecteix les preocupacions del moment, sense poder ni imaginar el que succeiria uns anys després. Aleshores, l'economia espanyola i la catalana es contemplaven de la manera següent:

“Les dades més recents estimen un creixement del 2,5% de l'economia espanyola per a 2018, tenint en compte que la variació intertrimestral del darrer trimestre de l'exercici ha estat similar a la del tercer. Les previsions per a 2019 són unes dècimes inferiors, però totes les estimacions se situen per sobre del 2%. El dinamisme de l'economia catalana és similar al del conjunt espanyol, que és unes dècimes superior per la seva major dinàmica exportadora.

La demanda interna serà el principal element del creixement, impulsat per la millora de l'ocupació i de rendes laborals. Respecte l'efecte de la demanda externa en el PIB, aquesta vindrà condicionada per la sensibilitat del preu del petroli en les importacions.

El manteniment dels ritmes de creixement pot ser degut a diversos factors. Per exemple, el perllongament dels efectes de cua, el finançament econòmic per part del BCE i l'estabilitat a la baixa dels preus del petroli en són alguns motius. Cal afegir-hi també una recuperació del crèdit al sector privat i la millora de les finances públiques, al marge dels efectes de l'aprovació o no dels pressupostos, que pot ser important per reorientar la política de despesa.”

Tarragona estava immersa dins d'aquesta evolució i l'anàlisi que l'informe del quart trimestre del 2018 feia per a tot l'exercici es pot resumir de la manera següent:

“L'economia de la zona s'emmarca en un entorn en què els indicadors es mantenen tot i els dubtes sobre l'evolució de l'economia mundial que causa la

falta de previsions en les decisions que s'estan prenent, la qual cosa comporta canvis geopolítics sense postures definides ni definitives.

L'economia de la zona és oberta, i els dos elements essencials que influeixen en el seu cicle econòmic són el turisme i la química. Per a l'exercici de 2018, aquests dos elements han registrat indicadors a la baixa pel que fa al nombre de pernотacions, en el turisme, i a les exportacions, en la química. Això ha tingut conseqüències en el mercat de treball, les rendes i l'activitat de serveis. L'àrea té un mercat de treball molt específic que implica uns nivells d'atur més elevats que al conjunt català i una menor contractació relativa el darrer exercici, tot i l'increment interanual, a causa d'una forta estacionalitat i un menor període de contractació mitjà.

Aquestes circumstàncies fan que el dinamisme del creixement a la zona sigui inferior al que es pot donar en les economies espanyola i catalana de mitjana. Aquest fet es pot confirmar amb altres indicadors, com ara l'excessiu pes de l'ocupació en l'agricultura —un sector que és determinant en la creació de nova ocupació, tot i que la seva productivitat sigui molt inferior a la d'altres activitats— la reducció del crèdit i unes perspectives d'inversió que no acaben de consolidar-se.”

L'any 2019 va continuar amb un tarannà similar al de l'exercici anterior, però amb les contradiccions que la globalització marcava aguditzant-se més. Els Estats Units van iniciar un conflicte soterrat amb la Xina i els acords de l'OMC. La Unió Europea presentava un creixement inferior, i les economies espanyola i catalana creixien lleugerament per sobre. Tarragona va seguir el ritme amb totes les seves contradiccions internes i dificultats estructurals per assolir un efecte expansiu en el marc d'aquesta realitat econòmica. Així ho reflectia l'informe de conjuntura elaborat:

“L'any 2019 el creixement de l'economia mundial va situar-se en un 2,9% impulsat per les economies emergents, principalment la Xina i l'Índia, que conviuen amb un fre notori de les economies avançades. Segons les perspectives

de l'FMI, el 2020 aquest indicador creixerà fins al 3,3% i el 2021 serà lleugerament superior, del 3,4%.

D'altra banda, sembla que els indicis de millora en l'activitat manufacturera mundial i la perspectiva d'una inflexió en el comerç internacional causada per l'acomodament d'una política canviària més estable propicien una reorientació dels riscos que han sorgit pel conflicte aranzelari entre els EUA i la Xina. Malgrat aquests senyals, en la dinàmica mundial no s'observa una consolidació del creixement a mitjà termini. Al contrari, es registren limitacions d'expansió a l'Amèrica Llatina i del tradicional dinamisme de l'Orient Mitjà com a conseqüència de la tendència a la baixa del preu del petroli, sense oblidar els problemes sociopolítics a la zona.

(...)

L'informe de gener de l'FMI no és tan pessimista com l'anterior (de l'octubre), tot i que perdura la problemàtica que s'hi tractava relativa a les limitacions en el comerç internacional i a un desajust entre les despeses de consum i les de les empreses. Simultàniament, les tensions geopolítiques comporten una sèrie d'imponderables que van canviant en funció de les pressions que hi ha o hi poden haver entre els EUA i els països del Pròxim Orient, així com també amb els seus socis comercials. L'FMI estima que per consolidar el creixement de l'economia mundial és necessària una cooperació multilateral més sòlida i fiable que pugui permetre als països actuar en un àmbit d'equilibri monetari i disposar d'una política fiscal adequada per evitar un ràpid deteriorament dels equilibris existents, cosa que podria comportar la caiguda del creixement mundial per sota dels nivells projectats."

Espanya i Catalunya es troben clarament influenciats per aquesta dinàmica global, tot i que en termes generals l'economia creix menys que anys anteriors, encara que ho fa a un ritme superior al de la zona euro:

“El quart trimestre de 2019, l’economia espanyola ha experimentat un creixement del 0,5% del PIB respecte del trimestre anterior, cosa que implica un creixement anual molt proper al 2%, que supera l’1,4% registrat per la UE i l’1,2% de la zona euro.

Segons l’exercici anterior, el darrer trimestre s’esperava una major contenció del creixement i que les xifres anuals caiguessin, però en el quart trimestre la caiguda s’ha moderat per la menor disminució de la demanda interior i l’augment de l’exterior. Tot i que la demanda nacional ha crescut 6 dècimes menys que el període anterior, la demanda externa ha aportat al PIB un augment de 0,6 punts, 5 dècimes superior al del trimestre anterior. Respecte de l’ocupació, els llocs de treball a temps complet han augmentat un 0,8% el quart trimestre (8 dècimes més que l’anterior), cosa que ha permès que l’ocupació augmenti un 2% anual, amb un increment del 2,2% del cost laboral unitari.

(...)

Els propers anys caldrà que ens acostumem a canvis de producció per sota el 2%, amb un cert ralenti en el creixement del PIB, encara que al país hi ha un marge de creixement superior al de la zona euro. La regulació del marc pressupostari tant a Espanya com a Catalunya, al marge de les esmenes fetes en ingressos i despeses, és necessària per donar una major estabilitat i seguretat a l’activitat econòmica en temps de baix creixement i turbulències globals, les quals impliquen nous posicionaments en l’economia mundial.”

La visió que es dona de l’activitat econòmica del moment a les comarques tarragonines es concentra en els paràgrafs següents:

“A la zona, l’exercici de 2019 s’han mantingut els nivells de creixement de l’entorn, cosa que vol dir moderació respecte dels darrers anys. Al marge d’aquesta valoració global de l’activitat, a l’àrea hi han tingut lloc alguns fets significatius destacables en comparació de períodes anteriors.”

A continuació es destaquen la disminució de l'atur i la millora en l'ocupació i en el nombre de contractacions. També es ressalta la rellevància de les activitats terciàries en l'impuls d'aquest dinamisme, així com l'increment de les vendes a l'exterior i la millora de la demanda turística dels residents. El text continua i, després de ressaltar aquestes valoracions positives, afirma:

“Tots aquests elements també tenen algunes ombres, que no es poden obviar, com ara l'excessiva contractació temporal, que és proporcionalment superior a la catalana, la qual cosa comporta moviments molt conjunturals de l'ocupació. També la menor demanda d'hotels en el sector, ja manifestada en exercicis anteriors, i l'augment de la demanda d'apartaments, amb formes de contractació diferenciada. Caldrà observar els resultats del proper exercici per veure els efectes de la suspensió de pagaments de Thomas Cook i del Brexit. D'altra banda, cal prestar atenció al fort pes dels productes energètics en el comerç exterior de la zona i en el moviment portuari, ja que representen més del 60% del total.”

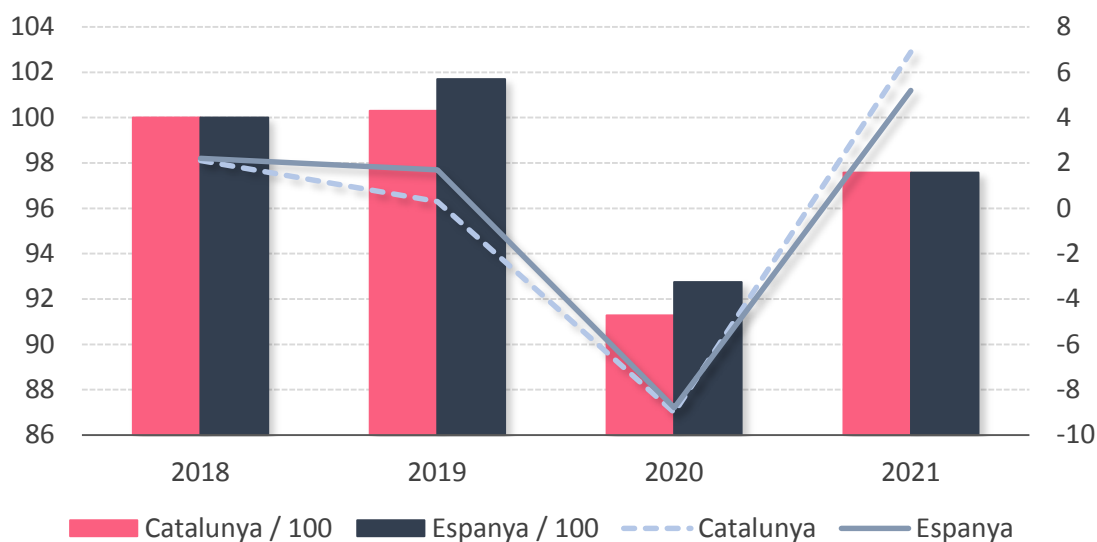
L'any 2020 es va iniciar com una continuació dels ritmes anteriors i, de cop, als mesos de febrer i març tot es va aturar. Al final de l'exercici ja es fan valoracions realistes sobre l'any i encara s'és molt prudent amb les previsions. Especificament, es destacava la previsió de creixement per a l'any 2021 de la Xina (8%), l'Índia (9,5%) i els Estats Units (6%). Cal dir que la Xina va ser l'única economia que va créixer l'any 2020 i, segons sembla, la primera economia en entrar i sortir de la crisi provocada per la COVID-19. L'informe recollia les valoracions de l'FMI:

“Al mes de gener de 2021 l'FMI ha actualitzat les perspectives de l'economia mundial i ha valorat que, tot i la incertesa que comporta la realitat de la COVID-19, l'economia mundial creixerà un 5,5% l'any 2021 i un 4,2% l'any 2022. Les darreres previsions per al 2021 han augmentat en 0,3 punts, amb la confiança que els efectes de la vacuna podran consolidar aquest creixement. Aquesta situació es contempla per l'estimació de la variació del PIB mundial al 2020, que ha estat 0,9 punts millor del previst (de -3,5%).”

(...)

L'informe de l'FMI inclou una sèrie de valoracions sobre el creixement econòmic i la possible recuperació a través de la sostenibilitat i les consideracions ambientals. D'altra banda, considera que, per controlar la pandèmia, és necessària una àmplia col·laboració i cooperació internacional que reforci el fons per a l'accés global a vacunes (COVAX), asseguri la liquiditat internacional i assumeixi elevats nivells d'endeutament. Tot això sempre que el teixit productiu i la mobilitat recuperin l'activitat que tenien abans de 2020."

Gràfic 1.3. Variació interanual del PIB (%). Número índex (base 100 = any 2018) i creixement (%).

Nota: A l'eix de la dreta, la variació interanual (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'IDESCAT.

Pel que fa a les economies espanyola i catalana, totes dues van experimentar un fort cop. La caiguda dels indicadors va ser molt superior a la dels corresponents a l'economia mundial i la zona euro. Així ho analitzava l'informe del darrer trimestre de 2020:

"La taxa de variació intertrimestral de l'activitat econòmica va oscil·lar molt durant 2020 i ha passat d'un primer semestre amb fortes caigudes del PIB a un segon amb augments. En concret, d'una davallada del -9,7% als primers tres mesos i del -14,4% al segon trimestre es va passar a un augment intertrimestral

del 14,1% al tercer trimestre i del 3,1% al quart, cosa que ha comportat una disminució interanual del -9,1% a finals d'any.

(...)

La demanda interna explica, pràcticament, la totalitat del creixement, que té com a element principal el consum, mentre que la formació bruta de capital i les exportacions cauen, cosa que comporta un efecte negatiu de la demanda externa sobre el PIB.”

L'informe valorava les expectatives o els pronòstics a curt termini que s'estaven fent sobre l'activitat productiva del país i assenyalava:

“Les expectatives per al quart trimestre eren superiors a les dades que s'han registrat, fet que ha portat a reconsiderar les perspectives de creixement del 2021 en alguns punts. Aquesta és la consideració generalitzada entre els estudiosos de l'economia espanyola i de la catalana, així com a l'FMI, encara que les estimacions dels pressupostos de l'estat assenyalin unes dades superiors. Les mesures de política econòmica que determina el Govern són contínues en consideracions fiscals, concursos de creditors i ERTO, a fi d'actuar sobre la liquiditat i d'ajudar per poder mantenir nivells d'activitat, ja siguin de consum de les famílies o de compromisos empresarials.

(...)

La gran esperança per remuntar la situació, a banda de sortir de la pandèmia, són els pressupostos aprovats el 2021, que contempen ajudes europees. Les perspectives d'una correcta aplicació dels plans de recuperació volen donar confiança a un creixement superior el 2021. El problema de la recuperació de l'activitat es circumscriu essencialment a dos paràmetres: d'una banda, l'evolució de la pandèmia i les expectatives posades en les vacunes (tot i la tercera onada); i de l'altra, la reacció de moltes empreses que han quedat en stand by i parades durant molt de temps. La qüestió és que els passarà a aquestes empreses quan s'acabin els ERTO i s'hagin de tornar a donar crèdits i ajudes si el seu posicionament en el mercat s'ha modificat durant aquest temps i han perdut part del seu fons de comerç i competitivitat.”

Tarragona també es va veure condicionada per aquesta situació general i global, i la valoració econòmica de l'exercici mostra les fortes conseqüències que la pandèmia va tenir sobre la zona. L'informe del darrer trimestre de l'any 2020 ens mostra una continuació de la situació general, encara que amb alguns perfils propis que generen uns efectes particulars:

“En l'exercici 2020, l'activitat econòmica a la zona s'ha vist condicionada, com a tot arreu, per la pandèmia, que ha tingut uns efectes molt preocupants per al comerç i el turisme, dos sectors que tenen un pes molt significatiu en l'oferta econòmica de la zona i que han patit una forta caiguda de la demanda dels no residents com a conseqüència de la disminució de l'activitat i la mobilitat.

(...)

La incidència de la COVID-19 ha estat notòria a la zona, on un 32,23% de les empreses i un 26,20% dels treballadors van haver d'aturar la seva activitat durant l'estat d'alarma en ser considerats sectors no essencials. Una vegada finalitzat l'estat d'alarma, la caiguda del turisme ha provocat la disminució de la demanda i un reajust de l'oferta que han comportat aquesta forta disminució dels nivells d'activitat (de fins un 32,96% en comparació de l'exercici anterior). Han estat moltes les empreses i els treballadors que no han pogut continuar la seva activitat normal.

(...)

L'esforç d'adaptació a una nova via de creixement que la crisi del 2020 implicarà serà elevat. Si considerem la sortida de la crisi en àrees més àmplies i amb els condicionants que expressàvem anteriorment, sembla que fins a finals de 2022 no arribarem als nivells d'activitat de 2019 a la zona, un fet que vindrà acompanyat de canvis en les particularitats de l'oferta que obligaran a fer un esforç important d'adaptació de l'activitat productiva.”

Tal com es deia en la introducció del capítol, no es pot analitzar aquest darrer període econòmic sense tenir en compte el sotrac mundial que ha suposat el virus SARS-CoV-2. L'informe de conjuntura especifica aquests aspectes sobre l'evolució econòmica de l'exercici de 2021.

“L'economia mundial ha tancat l'exercici de 2021 amb una taxa de PIB del 5,9% i unes previsions de creixement inferiors, del 4,4%, per a 2022. L'avanç de la nova variant de la COVID-19 ha comportat restriccions de mobilitat que, conjuntament amb l'increment del preu de l'energia i la reestructuració i el trencament de les cadenes de subministraments, han causat un augment dels preus superior al previst.

L'FMI ha moderat les perspectives de creixement de l'economia mundial en més de mig punt per al gener de 2022. Seguint aquesta tònica, preveu una variació del 3,8% per al 2023. La dependència que l'activitat econòmica té dels indicadors sanitaris és molt significativa; per tant, les previsions estan molt relacionades amb l'evolució que pugui seguir la pandèmia pel que fa a la immunització de la població i a teràpies més eficaces a nivell global.

(...)

En aquest context, l'augment de la inflació preocupa pels desajustos de preus i costos que implica. Aquesta dinàmica de preus deriva de la variació dels costos energètics, que segurament persistiran almenys el 2022, i del trencament de la cadena de subministrament, que comporta inelasticitats en l'oferta. Així, d'una banda, una inflació de costos, i de l'altra, un augment de la demanda de béns físics que repercuteix en tota l'activitat econòmica fan plantejar mesures monetàries que poden tenir, també, conseqüències en els nivells d'activitat.”

Les economies espanyola i catalana també se situen en la valoració que es fa sobre la conjuntura de la zona. En aquest sentit, el butlletí final de 2021 assenyalava:

“L'economia espanyola i, principalment, la catalana semblen recuperar-se, ja que registren uns indicadors lleugerament superiors als de la zona euro després de la forta caiguda del PIB de 2020. Les dades corresponents al 2021 (que són provisionals i poden estar en revisió) indiquen que l'evolució econòmica segueix unes línies de recuperació, malgrat que el creixement ha estat inferior al previst en les expectatives que s'havien generat trimestres anteriors.

(...)

A Catalunya, l'agricultura ha caigut menys que a la resta d'Espanya, i la indústria, la construcció i els serveis han experimentat valors positius superiors. Per contra, al conjunt espanyol, la forta caiguda de l'agricultura i la construcció, acompanyada per uns resultats positius inferiors en el cas de la indústria i els serveis, condiciona el creixement. Cal esmentar que el sector dels serveis ha estat el que ha impulsat l'activitat productiva de les dues zones.

(...)

Tot i que la recuperació respecte de 2020 ha estat notòria, com a la resta d'economies, no es preveu que les economies espanyola i catalana arribin als nivells de finals de 2019 a finals d'aquest any. Per tant, considerem que per a l'economia de la zona aquest aspecte també serà significatiu, i més en l'atonía inversora que s'observa i la temporalitat laboral que hi ha en el mercat laboral de la zona."

L'anàlisi continuava amb l'economia de l'àrea de Tarragona especificant el següent:

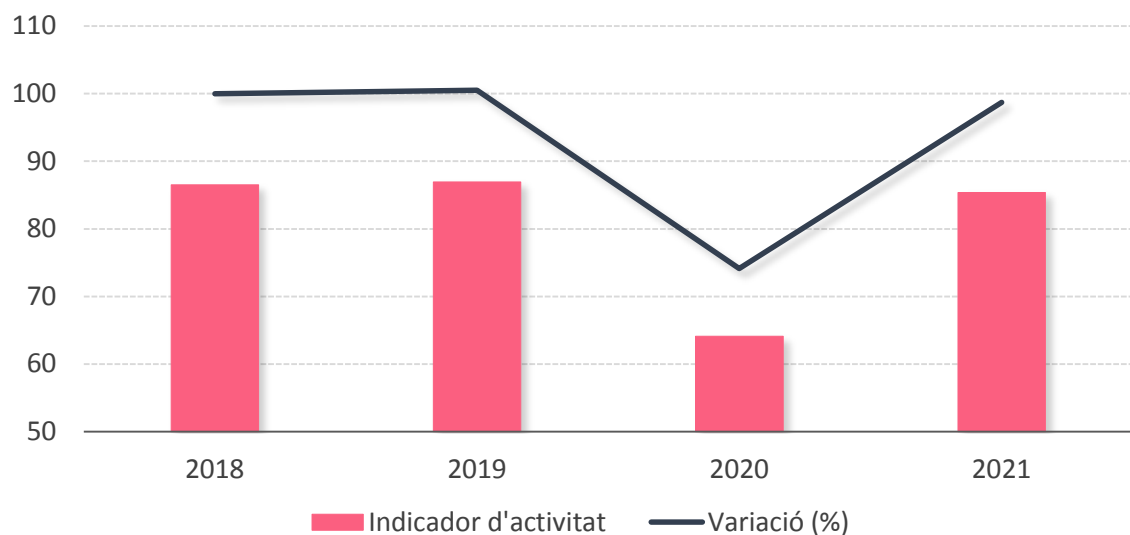
"L'activitat econòmica de la zona ha experimentat una recuperació durant l'exercici de 2021 respecte de l'any anterior, però encara es troba per sota dels nivells d'activitat de 2019. L'ocupació s'ha recuperat, tot i que continua amb la inestabilitat derivada de la temporalitat en la contractació laboral. Els ERTO conseqüència de la pandèmia han servit per mantenir ocupació. Aquesta recuperació de l'ocupació es troba davant de tres incerteses importants en l'activitat productiva de l'àrea. En primer lloc, l'augment dels preus, que ha estat superior al d'altres zones, fet que preocupa en una economia amb un fort component de temporalitat laboral i de salaris relativament ajustats. En segon lloc, la incertesa del turisme, amb indicadors molt per sota dels de 2019 i 2020. Finalment, l'atonía inversora, que es manifesta en la menor capitalització de societats empresarials i en una disminució creditícia, que podem atribuir més a la demanda de crèdits que a l'oferta disponible."

Després de la pandèmia, els informes de conjuntura econòmica van incloure un nou indicador, l'indicador d'activitat, que té com a objectiu apropar d'una manera més

especifica els efectes que la pandèmia ha tingut en l'economia de l'àrea. Així doncs, tant en l'informe de finals del 2021 com al gràfic 1.4, s'observa que encara no estem als nivells d'activitat de 2019:

“Tot i que la recuperació respecte de 2020 ha estat notòria, com a la resta d'economies, no es preveu que les economies espanyola i catalana arribin als nivells de finals de 2019 a finals d'aquest any. Per tant, considerem que per a l'economia de la zona aquest aspecte també serà significatiu, i més en l'atonía inversora que s'observa i la temporalitat laboral que hi ha en el mercat laboral de la zona.”

Gràfic 1.4. Indicador d'ús potencial de l'activitat a Tarragona i variació de l'índex (any base =2018).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya) i l'IDESCAT.

2. El mirall del mercat laboral al territori: ocupació i atur

Un dels elements clau a l'hora de valorar l'evolució de l'economia d'una zona és considerar les variacions de l'ocupació i l'atur. A partir de la informació de l'Enquesta de Població Activa de l'INE i de les dades de l'atur registrat, analitzarem l'evolució d'aquests indicadors al llarg del període. També ens centrarem en la valoració de la baixa taxa d'activitat de la zona i les diferències en l'ocupació entre la zona i el conjunt català. En aquest capítol s'analitzen:

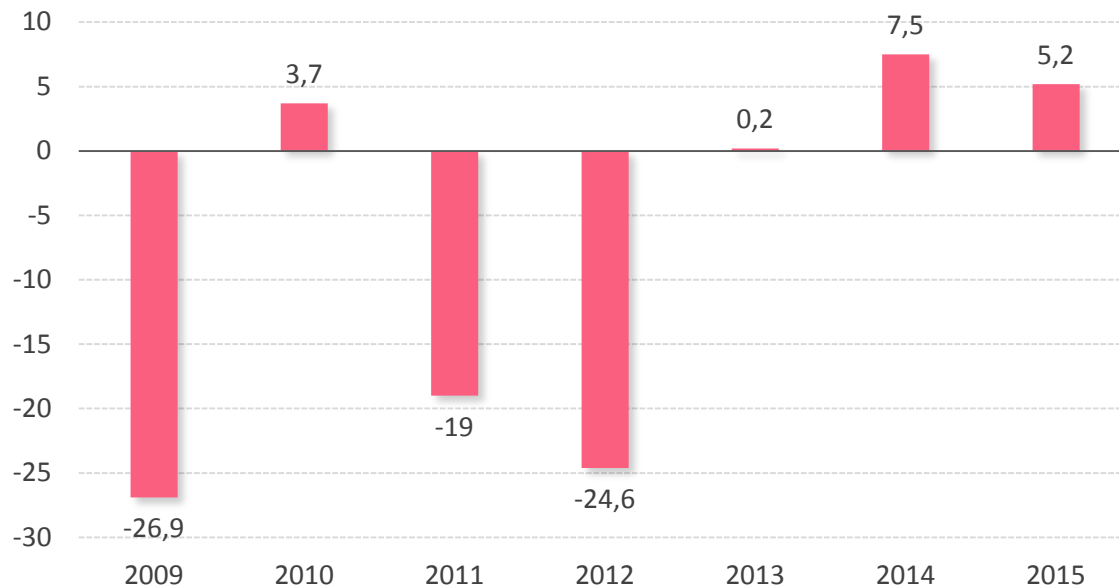
- **Les variacions de l'ocupació.** Si bé es fa una referència puntual al període 2009-2014, l'anàlisi se centra en la dinàmica 2016-2021.
- **La problemàtica de l'atur.** Es detallen les particularitats sectorials de l'atur ressaltant el pes dels aturats de llarga durada i dels que cerquen la primera ocupació en el conjunt d'aquests.
- **El dinamisme de la població.** Aquest factor es relaciona amb la creació d'ocupació i s'observa com la seva variació està molt lligada amb la variació en el nombre d'ocupats. En aquest sentit, cal dir que la població activa no augmenta i la taxa d'activitat de la zona és inferior a la mitjana catalana.

2.1. L'evolució de l'ocupació: dinàmica positiva, tot i que perduren la temporalitat i la precarietat dels contractes

Un dels camps imprescindibles per entendre i analitzar l'evolució d'una determinada àrea és la salut del seu mercat laboral. Iniciant l'anàlisi l'any 2015, i tot i les dades de recuperació obtingudes, la conclusió a què s'arribava en aquell moment era que el creixement obtingut aquell any se sustentava en una estructura que no avalava la continuïtat d'aquesta dinàmica. Hi havia hagut un augment absolut i relatiu de la població ocupada en l'agricultura, fet que, atesa l'estacionalitat del sector i els condicionants de productivitat, molt inferiors a la mitjana, generava certa incertesa en la continuïtat d'aquest indicador. Les expectatives de creixement estaven molt supeditades a una estructura de producció tradicional que, en aquell moment, no havia

superat els nivells de producció ni d'ocupació del 2008. També s'indicava que la caiguda de la construcció podia estar parcialment compensada pels serveis.

Gràfic 2.1. Variació anual de l'ocupació (en milers).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA.

Per tant, i després d'una disminució de 60.000 persones ocupades en el període 2009-2014, a partir del 2015 es va començar a crear ocupació. L'informe de conjuntura d'aquell any ho explicava així:

“L'ocupació experimenta una variació positiva durant el quart trimestre de 2015 en relació amb la xifra del 2014. Durant l'exercici, el nombre d'ocupats s'incrementa en més de 5.000 persones, una xifra que, tot i ser inferior a la del 2014, millora notablement la pèrdua de més de 25.000 ocupats dels anys 2009 i 2012.

(...)

L'important descens en el nombre de persones ocupades que es va donar en la construcció (amb pèrdues importants en tots els exercicis del període analitzat) experimenta un lleuger valor positiu en l'exercici actual. Els serveis són l'activitat que ha guanyat més ocupació des del 2013, tot i que no recuperen els nivells del 2009. El mateix passa amb la indústria, un sector en què les xifres oscil·len i que

va perdre molta ocupació fins al 2012, però que es va recuperar el 2014. L'agricultura ha perdut ocupats d'una manera continuada excepte en els anys 2010 i 2015; durant la resta d'exercicis, les xifres disminueixen, tot i que lleugerament, fet que ens fa considerar que entre el 2009 i el 2015 ha estat l'únic sector de la zona on ha augmentat l'ocupació neta (800 persones). La indústria ha perdut 300 persones, els serveis, 100, i la construcció, 13.500. Com a conseqüència d'això, actualment hi ha més de 13.000 ocupats menys que el darrer trimestre del 2009.”

Les dades d'atur obtingudes l'any següent no s'havien aconseguit des del 2009. Tot i això, continuaven sent superiors a la mitjana catalana:

“Tot i el descens de les xifres d'atur, al mercat de treball de l'àrea s'observa una resistència a la baixa que, conjuntament amb un estancament en la creació d'ocupació, indica que les disminucions en el nombre d'aturats són més aviat conseqüència d'una disminució dels actius.”

La dinàmica de creixement tant en l'agricultura com, i sobretot, en la indústria va comportar una reordenació de l'estructura sectorial de l'ocupació per la qual el nombre d'ocupats del sector dels serveis va disminuir per sota del 70% del total de la població ocupada després de diversos anys:

“Tot i que conserva una forta estacionalitat (...), podem observar com aquests pics són menors cada any.

(...)

La dinàmica d'ocupació assenyalava particularitats importants a les comarques de l'àrea. La principal és la dificultat per crear ocupació, ja que, malgrat els increments del PIB dels darrers anys, l'ocupació no ha augmentat. El nombre de contractes laborals signats a l'àrea representa el 10,43 % del total català, una xifra lleugerament inferior a la de 2015.”

Aquesta dinàmica en la reordenació de l'estructura sectorial sembla trencar-se el 2017, any en què l'agricultura va perdre 3.000 ocupats, que es van compensar pel bon comportament dels altres sectors. Tot i això, la taxa d'activitat continuava sent inferior a la mitjana catalana, cosa que servia per exemplificar unes particularitats d'accessibilitat al mercat de treball menys incentivades que al conjunt català, ja fos per l'edat de la població o per la manca de personal disponible de 20 a 49 anys, fenomen que es tracta al final d'aquest capítol.

La manca d'una gran capacitat per crear ocupació i el fet consegüent que la taxa d'atur es mantingués elevada, amb una oferta laboral caracteritzada per la temporalitat i l'eventualitat, va fer que l'any 2018 es destaqués el següent:

“L'atur ha baixat en 2.300 persones al llarg de l'exercici i ha disminuït més que la creació d'ocupació, cosa que indica que s'ha perdut població activa. Aquest és un fet molt significatiu en el mercat laboral de la zona, i és en part explicat per l'acceptació d'activitat alternativa i estar dins o fora del mercat de treball en funció de les previsions de l'estacionalitat. (...) La temporalitat és una de les particularitats del mercat laboral de la zona, i es pot observar en la disminució del temps de contractació. (...) Aquesta situació genera importants incerteses de continuïtat pel que fa a poder estar o voler estar en el mercat de treball, i això repercuteix sobre un seguit de consideracions econòmiques, tant socials com empresarials.”

Finalment, i abans d'entrar en detall en tot el que va passar l'any 2020, cal explicar que l'any 2019 es va tancar amb unes expectatives de creixement més optimistes que les esmentades abans. Tot això sempre sense perdre de vista el problema estructural del mercat laboral de la zona: la temporalitat, l'estacionalitat i una forta inelasticitat per augmentar els actius i fer que l'atur disminueixi.

De l'impacte pandèmic, i més enllà d'entrar en les especificats pròpies del mercat laboral d'aquell any se'n destaca la capacitat de rebot registrada el 2021, ja que l'ocupació mitjana d'aquest any va ser superior a les dades prepandèmiques. Aquesta ràpida

recuperació sembla indicar, tal com s'ha explicat en el primer capítol, que les conseqüències d'aquesta última crisi són molt diferents de les que es van viure en la dècada anterior.

Tot i això, si les anàlisis conjunturals que es podien fer l'any 2020 o, fins i tot, el 2021 podien tenir la incògnita del com i quan acabaria la COVID-19, les noves previsions faran sota la incògnita i la preocupació pel conflicte bèl·lic que s'està vivint a Europa i que ja té unes conseqüències directes, entre d'altres, l'agreujament d'una inflació desbocada que, de ben segur, també tindrà conseqüències directes sobre el mercat laboral.

Quadre 2.1. Població ocupada a Tarragona, Catalunya i Espanya. Mitjanes anuals (en milers) i número índex (any base =2015).

Any	Població ocupada			Comparativa (any base = 2015)		
	Tarragona	Catalunya	Espanya	Tarragona	Catalunya	Espanya
2015	316,5	3.077,7	17.866,1	100,0	100,0	100,0
2016	315,0	3.183,9	18.341,6	99,5	103,5	102,7
2017	327,4	3.275,3	18.824,8	103,9	102,9	102,6
2018	336,1	3.362,2	19.327,7	102,7	102,7	102,7
2019	340,2	3.440,7	19.779,3	101,2	102,3	102,3
2020	334,2	3.335,8	19.202,4	98,2	97,0	97,1
2021	342,7	3.442,1	19.773,6	102,5	103,2	103,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA.

2.2. L'ocupació per activitat econòmica: la consolidació del pes dels serveis

El sector de la construcció ha tingut una evolució canviant tant pel que fa al seu pes relatiu com pel que fa al volum de persones ocupades. Les xifres actuals, però, queden molt lluny de les de l'any 2009, quan hi van haver 43.000 persones ocupades en aquest sector. De l'evolució del mercat laboral del sector de la construcció, després de la forta caiguda des de 2008 s'arriba a una estabilització a partir de 2016 amb alts i baixos, i dels informes se'n destaquen dos aspectes: en primer lloc, la important reducció patida l'any 2019 (pèrdua de 6.700 persones i un 26% respecte de l'any anterior), i en segon lloc, el fet que part d'aquesta població perduda hagi pogut ser absorbida pel sector serveis:

“Cal ressaltar que el sector terciari ha estat determinant en aquesta millora i es consolida com el referent essencial en la creació d’ocupació, fins al punt que sembla que hagi absorbit l’elevat nombre d’aturats que va generar la construcció.”

El sector de la indústria ha presentat una dinàmica positiva, tot i que el període estudiat finalitza sense que aquest sector hagi recuperat les xifres assolides abans de la caiguda de l’any 2020 (especialment important en aquelles comarques on la indústria té un major pes), tant pel que fa al volum de persones ocupades com al seu pes relatiu respecte els altres sectors. En concret, l’any 2021 la xifra d’ocupats va ser de 2.600 persones més que l’any 2016. La dinàmica positiva d’aquest sector en els darreres anys (a excepció del 2020) es pot relacionar amb les bones xifres d’exportació.

Pel que fa a l’agricultura, ha tingut un comportament força canviant, tot i que s’hi ha fet palès l’impacte de la COVID-19 i encara no ha recuperat els valors de l’any 2019 (quan ja havia patit una reducció respecte de l’any anterior). Així doncs, si l’any 2016 el sector agrícola podia explicar fins al 4,30% de la població ocupada del territori, el 2021 aquesta representativitat ha baixat al 3,80%, un descens de 2.800 persones.

Quadre 2.2. Ocupació per sectors al Camp de Tarragona i Terres de l’Ebre (mitjana anual).

Ocupació (milers)								
Sector d’activitat	2009	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Agricultura	14,3	14,6	15,9	14,9	17,6	16,8	12,2	13,1
Indústria	56,2	57,1	55,5	58,5	62,7	63,2	59,4	58,1
Construcció	42,9	24,7	21,0	25,3	25,8	19,1	22,2	23,2
Serveis	225,3	220,1	222,8	228,6	230,0	241,2	240,4	248,4
Total	338,6	316,5	315,0	327,4	336,1	340,2	334,2	342,7
Pes sectorial (%)								
Sector d’activitat	2009	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Agricultura	4,2	4,6	4,6	4,3	5,1	4,9	3,6	3,8
Indústria	16,6	18,0	16,2	17,1	18,3	18,4	17,3	17,0
Construcció	12,7	7,8	6,1	7,4	7,5	5,6	6,5	6,8
Serveis	66,5	69,5	65,0	66,7	67,1	70,4	70,1	72,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’EPA.

Finalment, sembla que el sector dels serveis consolida la seva capacitat per representar el 70% de la població ocupada de la zona, tot i el poc creixement en la variació interanual respecte de l'any 2020 (0,2%). En aquest sentit, resulta imprescindible subratllar que la COVID-19 va tenir un impacte directe en el turisme del territori. En el capítol dedicat precisament al turisme, s'estudien les especificitats de la trajectòria del turisme al territori, l'impacte de la COVID -19 i quins són els primers canvis que s'observen tant en l'oferta com en la demanda d'aquest passat 2021. De fet, el quadre 2.2 mostra un augment del 8,8% de persones ocupades (27.700 persones) entre 2016 i 2021, i més d'un 92% d'aquest augment s'explica únicament pel creixement en el sector serveis.

2.3. L'atur: dinàmica positiva, però es continua amb taxes elevades per sobre de la mitjana catalana

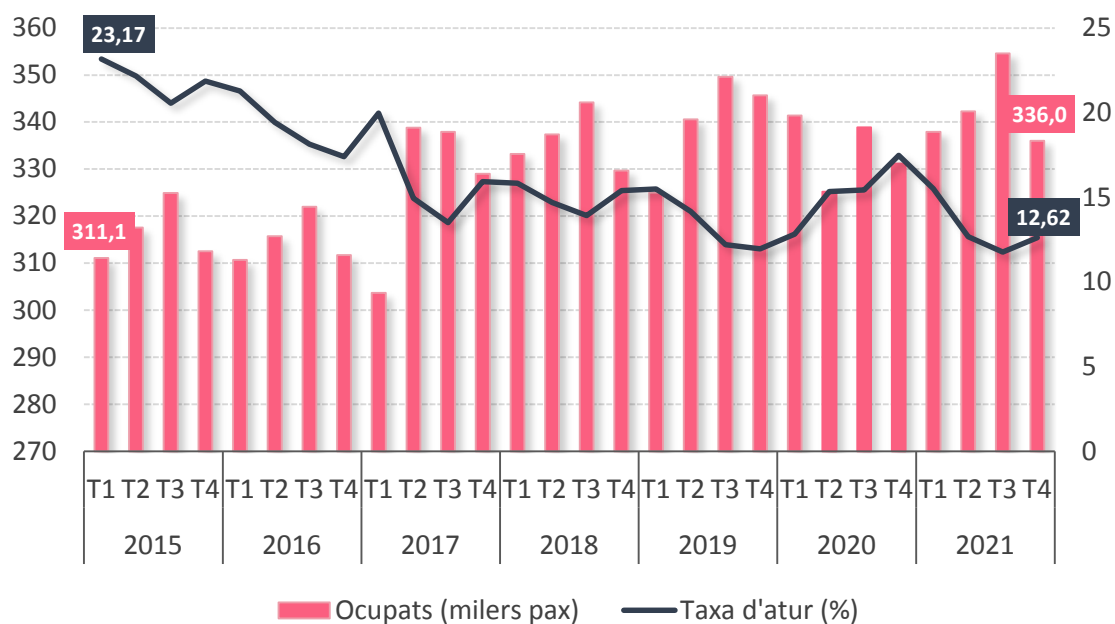
L'atur i la seva inelasticitat a la baixa han estat una constant en l'economia de l'àrea i, quan l'atur ha disminuït, ho ha fet per sota de la mitjana catalana i espanyola. Aquesta rigidesa és un dels obstacles principals del mercat laboral de la zona: la preocupació per la relació entre els actius —estables a llarg termini, ja que no augmenten—, l'ocupació i l'atur. En l'informe de 2016, aquesta situació es resumia de la manera següent:

“Tot i el descens de les xifres d'atur, en el mercat de treball de l'àrea s'observa una resistència a la baixa que, conjuntament amb un estancament en la creació d'ocupació, indica que les disminucions en el nombre d'aturats són més aviat conseqüència d'una disminució dels actius. D'altra banda, això també es pot veure en considerar l'índex d'activitat de la població d'entre 16 i 65 anys de la zona, que es troba tres punts per sota del català i registra un fort descens l'any 2016. Es pot considerar que la no-creació d'ocupació comporta una disminució del nombre de persones disposades a treballar i això, indirectament, fa disminuir el nombre d'aturats.”

El gràfic 2.2 presenta l'evolució de la taxa d'atur i dels ocupats per al conjunt del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre. La dinàmica abans explicada sembla corregir-se a

partir dels valors obtinguts el 2021, ja que la taxa d'atur arriba al 12,62%, una de les més baixes dels últims anys. És comparant l'inici i el final del període estudiat quan es veu millor la tendència positiva, ja que els valors amb què es tancava l'any 2015 (21,86% d'atur i 312.500 persones ocupades) eren força pitjors que els de 2021 (12,62% i 336.000).

Gràfic 2.2. Evolució de la taxa d'atur (%) i les persones ocupades (en milers) a la demarcació de Tarragona.

Nota: A l'eix de la dreta, la taxa d'atur (%). A l'eix de l'esquerra, les persones ocupades (en milers).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'EPA.

Per tant, i tot les preocupacions per la situació amb què es tancava l'any 2020 (amb una aturada durant l'estat d'alarma del 32,23% de les empreses i del 26,20% dels treballadors d'activitats no essencials), sembla que tan sols un any després es recupera la dinàmica positiva dels períodes anteriors.

Tot i això, el quart trimestre de l'any 2021 la taxa d'atur del territori continua sent més alta que la mitjana catalana i és 0,71 punts inferior a la mitjana espanyola. Una altra característica de la composició de la població desocupada és que el pes dels aturats de llarga durada és del 54,93% del total, percentatge molt superior al dels anys anteriors (gràfic 2.3). Aquest col·lectiu d'aturats de llarga durada o que cerquen la primera feina

provoca, a causa de les complexitats intrínseques a les característiques pròpies del grup, una major resistència a la disminució de les taxes d'atur. Preocupa el fet que el nombre de persones que pertanyen a aquest col·lectiu s'incrementa a partir del segon trimestre de l'any 2020. De fet, una de les anàlisis que es feia en l'informe de tancament d'aquell any esmentava precisament el fet que, davant la fràgil situació socioeconòmica del moment, moltes persones volien incorporar-se al mercat de treball:

“(...) per un efecte indirecte de la COVID-19, ja que la disminució de la renda familiar que ha representat la pandèmia motiva algunes persones que estaven al marge del mercat de treball a voler-s'hi incorporar, i això succeeix en uns moments en què disminueix la demanda per part de les empreses i les administracions.”

Però ja abans de 2020 aquest col·lectiu tenia un pes important sobre el total de l'atur. De fet, la taxa d'atur de la resta d'activitats econòmiques seria molt inferior si es tragués aquest col·lectiu de l'anàlisi. En l'informe de l'any 2017 es feia referència a aquests resultats:

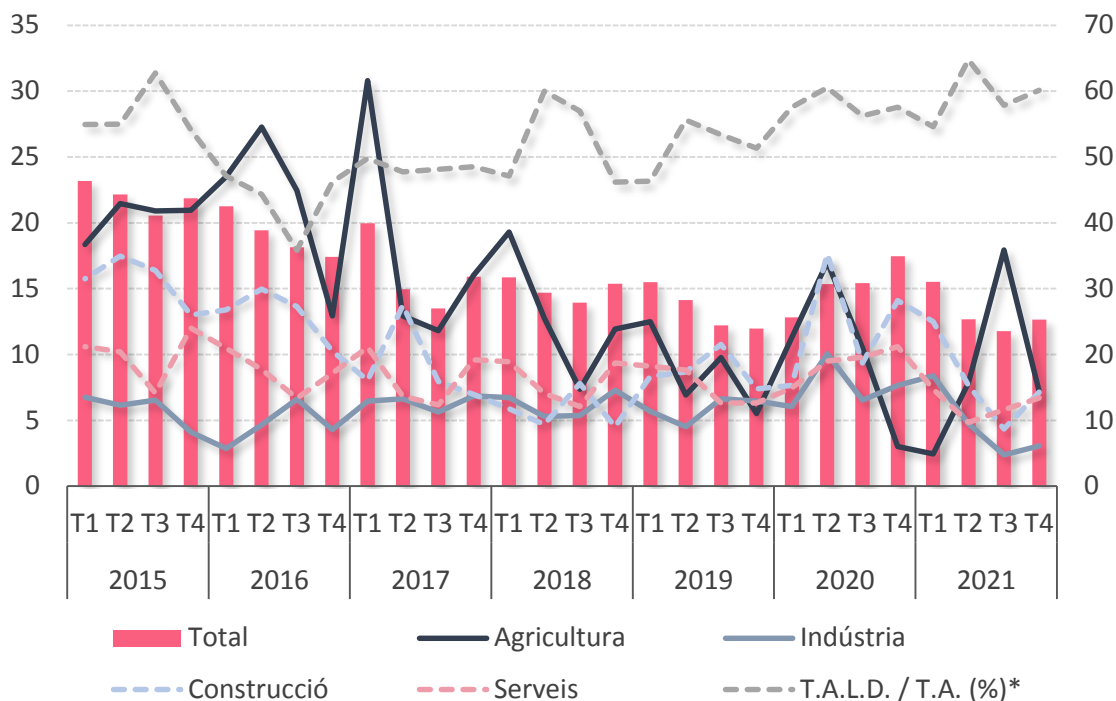
“Pel que fa al nombre d'aturats de llarga durada, ha disminuït en 9.000 persones, cosa que indica una menor incidència d'aquest col·lectiu sobre l'atur total com a conseqüència tant de l'augment de l'ocupació com de la retirada d'algunes d'aquestes persones com a actius.”

La taxa d'atur sectorial es troba per sota del 7% en la indústria i la construcció, mentre que en els serveis se situa en el 9,60 % i en l'agricultura, en el 16,02%. La taxa dels aturats sense considerar els de llarga durada és del 9,21%, una xifra un punt superior a la de l'exercici anterior.”

L'existència d'un elevat atur de llarga durada porta a un desencís per entrar al mercat de treball i assenjala les dificultats de reconversió de grups de treballadors i com aquests s'allunyen del mercat laboral per passar de ser actius a inactius. Aquest

fenomen té una relació notòria amb l’envelliment de la piràmide d’edats de la zona i amb la seva taxa d’activitat, inferior a la mitjana catalana.

Gràfic 2.3. Evolució de la taxa d’atur per sectors i pes de l’atur de llarga durada en el total (%).

Nota: A l’eix de la dreta, la taxa d’atur de llarga durada (%).
Nota: El total d’atur de llarga durada entre el total d’aturats (%).
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’EPA.

2.4. La taxa d’activitat: una assignatura pendent símptoma de descapitalització humana

Un dels problemes del mercat laboral del territori és la seva taxa d’activitat, que continua sent més baixa que la de l’economia catalana. La taxa d’activitat de la província presenta uns valors que indiquen que la zona no utilitza tots els recursos que té, fruit d’un envelliment progressiu de la població que, a la vegada, és la conseqüència directa d’una descapitalització de la mà d’obra. La taxa d’activitat de Tarragona (quadre 2.3) ha estat la més baixa de les províncies catalanes en els darrers set anys i, a més, ha baixat gairebé 5 punts entre el període 2016 i 2021.

Quadre 2.3. Taxa d'activitat (%).

Any	Tarragona	Barcelona	Girona	Lleida	Catalunya	Espanya
2015	62,6	62,1	63,4	62,9	62,3	59,5
2016	60,0	62,4	62,5	60,3	62,0	59,2
2017	59,9	62,0	62,5	59,6	61,7	58,8
2018	60,3	61,4	62,4	59,8	61,3	58,6
2019	59,0	61,7	63,0	62,1	61,6	58,6
2020	58,5	60,4	61,2	61,0	60,3	57,4
2021	58,0	61,4	62,7	62,6	61,3	58,5

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

La baixa taxa d'activitat es deu a les dificultats d'ajustar oferta i demanda. Així, hi ha una taxa d'ocupació femenina inferior i una gran estacionalitat en la contractació laboral, la qual cosa comporta que l'incentiu per entrar al mercat de treball sigui inferior. A la llarga, això es converteix en un cercle viciós que té efectes sobre la població, ja que en limita el creixement i provoca un major envelliment. I la conseqüència que aquest cercle viciós té sobre els recursos humans disponibles a l'àrea és greu. Aquesta realitat s'ha convertit en estructural, i així ho assenyalaven els diversos informes elaborats:

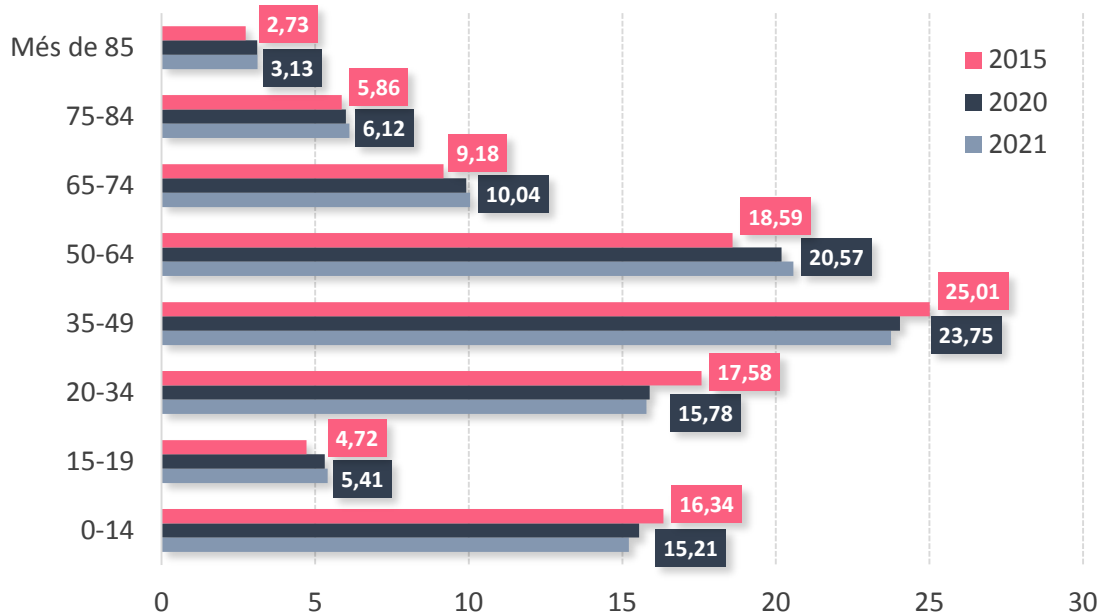
“La taxa d'activitat no ha experimentat cap variació interanual, si bé continua sent la més baixa de Catalunya i un 0,54% superior a l'espanyola, que es troba 2,5 punts per sota de la catalana.”

2.5. La dinàmica demogràfica: lleu creixement natural caracteritzat per l'envelliment

Al llarg dels últims trimestres de cada any, l'informe de la conjuntura econòmica ha inclòs un apartat dedicat a l'estructura poblacional de la zona. Aquest capítol és molt important per entendre un problema greu i estructural tant del Camp de Tarragona com de les Terres de l'Ebre: la pèrdua de població entre 20 i 49 anys i el progressiu envelliment de la població, especialment quan la immigració no compensa aquest fenomen. Per exemple, el 2015 la població entre aquesta franja d'edat era del 42,59%, mentre que al 2021 va ser de 39,53. Aquesta pèrdua de 3 punts —més accentuada en el cas de la població d'entre 20 i 34 anys (gràfic 2.4)— té unes conseqüències directes

per a l'economia de l'àrea en termes de descapitalització humana (format al territori), i això es reflecteix en l'índex d'activitat abans explicat.

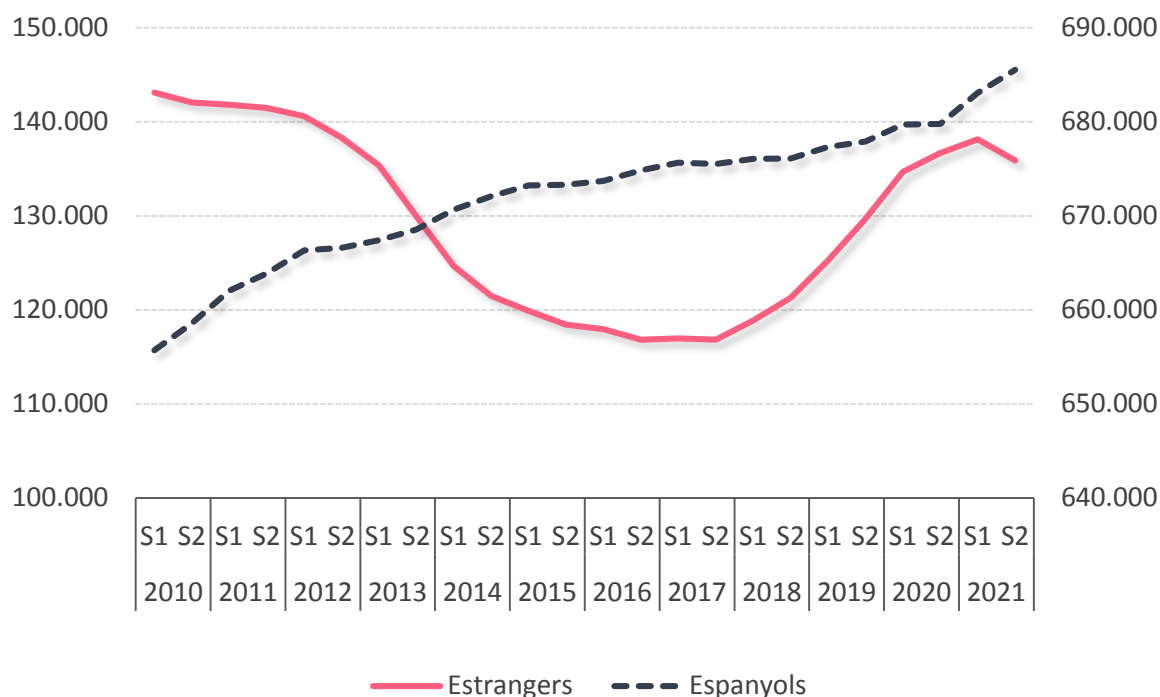
Gràfic 2.4. Comparativa en l'estructura d'edats de Tarragona.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Els fluxos d'immigració del territori es poden explicar, en part, per la seva dinàmica econòmica. Els canvis de conjuntura impliquen moviments demogràfics i aquests moviments són més sensibles en funció de la solidesa de l'economia i de les expectatives que pot generar a la població resident. En aquest sentit, de 2013 a 2018 la població de la zona va disminuir (gràfic 2.5), principalment pels residents estrangers, que no van trobar expectatives suficients per quedar-s'hi. Sembla que a partir de 2018 la situació canvia i és l'augment d'aquests residents el que impulsa la variació total a l'alça, ja que el creixement dels residents espanyols ha estat molt pla. Tot i l'evolució positiva dels darrers anys, manca seguretat a l'hora de consolidar una estructura productiva molt tradicional i que manté una dualitat sectorial en l'ocupació amb efectes sobre la població. Uns efectes especialment importants per a la població jove i més ben formada. Seria, doncs, desitjable que augmentessin els nivells de productivitat i competitivitat en una base econòmica més diversificada.

Gràfic 2.5. Evolució de les persones residents de Tarragona.

Nota: A l'eix de l'esquerra, els estrangers. A l'eix de la dreta, els espanyols.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

L'anàlisi que se'n feia d'aquest apartat en l'últim informe trimestral del 2021 era el següent:

“La demografia del conjunt provincial encara mostra els efectes de la crisi del 2008, ja que durant una dècada la població pràcticament no ha crescut(...). La dinàmica demogràfica es troba en una relació molt directa amb la realitat econòmica de la zona. En totes dues hi ha efectes estructurals i d'altres de conjunturals. Entre els primers, i segons la demografia, podem considerar la piràmide d'edats (...). S'hi observa una certa disminució de nens i adolescents fins als 14 anys, un augment dels de 15 a 19 anys i una disminució, podríem dir que accentuada, d'habitants d'entre 20 i 49 anys, principalment dels que en tenen entre 20 i 34. Així mateix, s'hi pot veure com la població augmenta en els segments de més edat, excepte en la franja dels 75 als 84. És manifest que hi ha un envelliment de la població i la dinàmica d'aquesta situació, així com de la variació global de la població, la marca el saldo migratori més que no pas el creixement natural. El corol·lari més estès és que l'emigració es mou per consideracions econòmiques i, en aquesta situació, el creixement demogràfic i el

dinamisme econòmic que es va donar els darrers anys fins a principis de 2020 van molt lligats. A partir d'ara, tot i la consideració de les limitacions de mobilitat i la problemàtica econòmica, les perspectives no són engrescadores.”

3. Els instruments d'actuació en el mercat laboral

Els aspectes qualitatius del mercat laboral —en el sentit de les relacions socials que s'estableixen a partir d'aquest mercat i la consideració del seu lligam en l'estructura demogràfica i empresarial de l'àrea— ens porta a analitzar l'evolució de tres indicadors d'aquesta dinàmica:

- **Les afiliacions a la Seguretat Social:** anàlisi de l'evolució de les afiliacions en els últims anys, comparativa per comarques i activitat econòmica.
- **Els expedients de regulació d'ocupació:** exploració d'una de les especificitats més importants a tenir en compte en l'evolució del mercat laboral en els últims anys i, en particular, del seu paper des de 2020.
- **La contractació laboral:** anàlisi de l'evolució de la temporalitat i comparativa del seu pes relatiu (sobre el total de contractes) amb la resta de províncies catalanes.

En termes generals, i de manera molt resumida, es pot dir que els efectes de la crisi del 2008 en el mercat laboral s'arrosseguen fins al 2019. A partir d'aleshores, i tot l'impacte de la COVID-19, les xifres del mercat laboral es poden llegir, en alguns aspectes, amb un cert optimisme. En tot cas, i tal com s'explica en els apartats següents, cal llegir aquestes xifres amb una certa precaució per la vulnerabilitat de l'economia a una situació conjuntural greu que pot frenar algunes previsions de creixement

3.1. L'afiliació a la Seguretat Social

La dinàmica viscuda en els últims anys al territori es caracteritza per, tot i la precarietat i temporalitat de molts dels contractes, ser positiva i generar llocs de treball. Els 350.000 afiliats a la Seguretat Social amb que es tancava l'any 2021 representen una de les majors xifres d'afiliats des de l'any 2008. Si ens fixem en l'evolució dels cinc darrers anys, s'observa que el creixement del nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social a la província de Tarragona ha estat de l'11,81% (un punt i mig per sobre de la mitjana catalana). Aquest percentatge significa un augment de 35.133 afiliats nous, un

creixement molt significatiu, sobretot si es tenen en compte les especificitats viscudes l'any 2020. L'evolució ha estat més important per al conjunt de les comarques que formen el Camp de Tarragona (12,90%, 29.930 afiliats) que per a les comarques de les Terres de l'Ebre (7,95%, 5.203 afiliats). D'entre totes elles, el Tarragonès, el Baix Camp i el Baix Penedès són les comarques que registren un major creixement.

L'activitat agrícola ha perdut afiliats en gairebé totes les comarques del territori, tot i que gran part d'aquesta caiguda s'explica per la disminució en comarques amb un pes superior tradicionalment en l'agricultura, és a dir, el Baix Ebre, el Montsià i la Terra Alta.

El sector industrial, en canvi, pateix una evolució força diferent de l'activitat agrícola del territori. Tot i el sotrac de l'any 2020, si es fa la comparativa entre l'any 2016 i el 2021, s'observa com en el conjunt del territori hi ha un creixement per sobre de la mitjana catalana. De fet, al llarg d'aquests 5 anys el nombre de persones afiliades a l'activitat industrial ha augmentat en gairebé 5.000 persones.

Finalment, tant el sector de la construcció com el sector dels serveis registren augments significatius al conjunt del territori. En els dos casos, l'augment és sensiblement superior a la mitjana catalana. Tot i això, el pes d'aquests sectors en el conjunt de l'economia del territori són molt diferents, ja que el sector dels serveis representa un 74% del total de les afiliacions produïdes al tancament de l'any 2021.

Els informes anuals de conjuntura s'anaven matisant any rere any. Així, l'informe de 2016 assenyalava:

“A finals de 2016 el nombre d'afiliats a la Seguretat Social assalariats se situa 15 punts per sota del registre de finals de 2007. (...) Es pot observar com la disminució ha estat constant fins al 2014 i com a partir d'aleshores augmenta. També s'hi pot veure que el descens ha estat superior al conjunt del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre que al conjunt català, i que el ritme de variacions ha estat similar a les dues zones, encara que a Catalunya es veuen menys dificultats per remuntar.”

L'informe continuava assenyalant aquest augment en la afiliació a partir de l'ocupació assalariada i la seva rellevància a les tres comarques costaneres situades al nord de la província:

“Durant els dos darrers anys s’ha creat ocupació assalariada a la zona. (...) S’observa la significació que hi ha tingut el Camp de Tarragona, que ha representat més del 80% de l’augment gràcies a la variació de més del 70% que sumen el Baix Camp, el Baix Penedès i el Tarragonès. Al quadre 4 també destaca la significació que tenen les empreses d’entre 6 i 50 treballadors i les més grans en aquest increment d’ocupació assalariada.”

Aquesta millora també s’observa l’any anterior, quan s’assenyala l’augment dels centres de cotització:

“La variació dels centres de cotització ha estat del 2,90% al conjunt de l’àrea davant del 2,33% al conjunt de Catalunya. L’augment ha estat més gran al Camp de Tarragona (3,06 %) que a les Terres de l’Ebre (2,61%). L’increment de l’ocupació assalariada ha estat important i s’ha concentrat (...) a les empreses mitjanes i grans, amb un augment important primer al Tarragonès —que representa el 48,54% de la nova afiliació al règim general— i després al Baix Camp. (...) El Camp de Tarragona representa el 86,70% de la nova ocupació, i les empreses amb més de cinquanta treballadors representen el 37,94% del total.”

Els anys 2017 i 2018 continua aquesta millora d’afiliacions, si bé la majoria es donen en el règim general. El paper de les grans empreses continua tenint una gran rellevància, mentre que les de menys de 5 treballadors són més reticents a noves contractacions. En l’anàlisi de l’any 2017 s’assenyalava que, tot i els augments de afiliacions, que mostraven la consolidació dels canvis de conjuntura, les dades encara estaven per sota de les de 2008:

“Tot i aquest augment important del nombre d’afiliats a la Seguretat Social des del mínim de 2013, cal assenyalar que, a la zona, el nombre d’altes al règim

general encara es troba per sota de la xifra de l'any 2008, mentre que al conjunt català aquesta xifra s'ha superat en l'exercici de 2017.

(...)

Les noves afiliacions de treballadors assalariats s'han registrat principalment al Baix Camp, el Baix Ebre i el Tarragonès, i cal destacar el paper que hi han tingut les empreses d'entre 6 i 50 treballadors, especialment al Baix Camp, el Baix Ebre, el Montsià i el Tarragonès. L'increment d'assalariats a les empreses d'entre 51 i 250 treballadors ha tingut lloc principalment al Tarragonès, mentre que a les de grandària superior s'ha produït a l'Alt Camp, el Baix Camp, el Baix Ebre i el Tarragonès. Per contra, les altes a les empreses de fins a 5 treballadors és molt baixa en comparació de la resta d'oferta empresarial de la zona.”

Quadre 3.1. Variacions interanuals (desembre) de les afiliacions a la Seguretat Social (%).

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2016-21
Alt Camp	1,36	1,74	1,34	1,30	-0,47	3,65	7,75
Baix Camp	3,30	3,36	2,54	1,83	-1,81	5,31	11,60
Baix Ebre	3,16	1,12	3,44	0,25	0,74	2,94	8,75
Baix Penedès	4,44	4,25	4,96	4,04	0,14	5,80	20,61
Conca de Barberà	1,73	0,63	1,86	0,62	-0,38	2,73	5,55
Montsià	3,65	1,27	3,94	0,95	0,69	2,46	9,62
Priorat	2,64	0,49	0,65	1,80	0,15	3,56	6,79
Ribera d'Ebre	2,03	0,96	0,91	2,01	-3,46	2,28	2,62
Tarragonès	3,37	3,14	2,72	2,39	-1,43	5,59	12,90
Terra Alta	0,59	0,97	0,20	2,16	-1,48	1,79	3,65
Camp de Tarragona	3,28	3,13	2,84	2,32	-1,16	5,26	12,90
Terres de l'Ebre	3,01	1,14	3,09	0,85	0,05	2,61	7,95
Província de Tarragona	3,22	2,69	2,89	2,00	-0,90	4,68	11,81
Catalunya	3,73	3,25	3,03	1,76	-2,25	4,11	10,16

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya) i l'IDESCAT.

En la valoració de les afiliacions a la zona i a Catalunya inclosa a l'informe de conjuntura de finals de 2018 es destacava com, fins aquell any, el dinamisme havia estat inferior a l'àrea i, en canvi, semblava que s'instaurava una línia diferent:

“La sèrie llarga de la variació d'afiliacions a la Seguretat Social (...) posa en relleu dos punts. El primer és que el dinamisme ha estat superior al conjunt català que

a la província i el segon, la tendència decreixent de la variació al llarg del període. Podríem considerar que la dinàmica de creació d'ocupació es modera tot i que el percentatge actual, lleugerament inferior al 2%, indica que encara hi ha una certa dinàmica de creació d'ocupació.”

L'any 2018 continua el ritme a l'alça de les afiliacions, i l'anàlisi de conjuntura del darrer trimestre de l'exercici destacava el següent:

“Si es considera l'estructura empresarial com a element de variació de les afiliacions de treballadors assalariats (és a dir, d'afiliats al règim general), en nombre absolut l'ocupació ha augmentat en gairebé 7.000 persones. Al quadre 9 es pot observar la seva incidència sobre el total per comarques i grandària de l'empresa. La valoració d'aquestes xifres posa en relleu que l'augment més important s'ha produït al Baix Camp i el Tarragonès, tot i que cal remarcar que pràcticament totes les comarques han tingut una incidència superior al 5% del total. Això vol dir que la nova ocupació s'ha distribuït per tot el territori, amb variacions estructurals en funció de la realitat productiva de cada comarca, amb l'excepció del Priorat, de la Ribera d'Ebre i de la Terra Alta, on la creació de nova ocupació assalariada ha estat molt inferior. Pel que fa a la grandària de les empreses, les que tenen entre 51 i 250 treballadors han representat el 63,40% de la nova creació d'ocupació, seguides per les que tenen entre 6 i 50 i, després, les de més de 250. Les empreses de menys de 5 treballadors ha significat el 0,16% de l'augment, i han registrat disminucions a la majoria de comarques, excepte al Baix Ebre, a la Conca de Barberà, al Priorat i al Tarragonès.

(...)

El darrer trimestre de 2019, les afiliacions a la Seguretat Social han augmentat un 1,94% en dades interanuals al conjunt provincial, un increment que ha estat superior al Camp de Tarragona (2,05%) que a les Terres de l'Ebre (1,50%) i a Catalunya (1,83%). Aquest augment de les afiliacions ha estat significatiu en construcció i serveis, i més controlat en la indústria, mentre que al sector primari les afiliacions han disminuït. Els augments en el sector industrial i la construcció han estat superiors als del conjunt català, cosa que no ha succeït en els serveis.

Per comarques, els augments més importants s'han donat al Baix Penedès, a la Conca de Barberà i al Tarragonès.”

L'any 2020, els ERTO van mantenir les afiliacions. El descens de treballadors afiliats a la Seguretat Social causat per la frenada de l'activitat econòmica provocada per la COVID-19 va ser molt inferior al que expliquen altres indicadors d'activitat d'aquell mateix període. Per tant, i malgrat la crisi, les afiliacions només van caure un 2%, mentre que l'any anterior s'havien incrementat un 1,3%. Els mecanismes d'actuació en front de la pandèmia van evitar una davallada en l'activitat laboral de la zona:

“L'activitat ha caigut en tots els sectors, principalment en la construcció, mentre que en l'agricultura ha experimentat un augment del 2,2%. La disminució d'afiliacions ha estat més elevada en el règim general que en el d'autònoms, amb diferències sectorials significatives, ja que mentre que en el règim general les afiliacions han disminuït en tots els sectors menys en l'agricultura, en el d'autònoms han augmentat en l'agricultura i la indústria. En relació amb el total català, es manté el pes de les afiliacions de la zona sobre el total, dins d'una lleugera disminució des de 2018. (...) S'observa també la forta presència de l'agricultura i la construcció, i una menor representativitat de la indústria i els serveis.

(...)

A partir del segon semestre de 2021, el nombre d'afiliats a la Seguretat Social a la zona augmenta en gran mesura i s'apropa, al juliol, als 350.000 afiliats. La resta de mesos de l'any es manté en més de 330.000, cosa que porta a una llarga sèrie alcista i amb els valors més elevats des de la crisi de 2008. L'impuls ha estat causat pels increments en el règim general, mentre que les afiliacions al RETA han estat més estables i s'han mantingut al voltant del 17% del total de afiliacions. Aquests increments han estat més elevats al Camp de Tarragona que a les Terres de l'Ebre per als dos règims d'afiliació.”

Un cop valorada l'evolució global de l'indicador, podem diferenciar entre els treballadors assalariats i els autònoms. Les afiliacions al règim general d'autònoms es

mantenen al voltant del 14%. S'analitza la relació entre el nombre d'autònoms i els treballadors per compte d'altri perquè, sovint, el nombre d'autònoms no explica tant un procés creatiu d'emprenedoria, sinó un mecanisme que dona resposta a la continuïtat de l'ocupació o, fins i tot, a un sistema de desplaçament de costos empresarials, ja que un treballador autònom representa menors despeses socials per a l'empresa.

“Hi ha una certa relació entre altes i baixes en els diferents règims de la Seguretat Social. Moltes de les baixes registrades en el règim general, principalment per problemes empresarials o bé per possibilitats de negoci, passen a ser altes en el règim d'autònoms. Però també observem el fenomen contrari: quan l'activitat econòmica assoleix un cert ritme, augmenten les afiliacions al règim general i disminueixen les d'autònoms. En dades interanuals, la situació és ambivalent, ja que els autònoms augmenten un 1,16% al Camp de Tarragona —impulsats per la construcció al Baix Penedès, la Conca de Barberà i el Tarragonès, i pels serveis al Baix Camp, el Baix Penedès i el Tarragonès— però disminueixen un 0,98% a les Terres de l'Ebre i un 0,27% al total català. L'augment dels autònoms al Camp es pot relacionar amb el trasllat a aquest règim de molts ocupats de la construcció i també amb l'impuls de nous serveis, principalment comercials.”

El gràfic 3.1 representa l'evolució de les afiliacions a la Seguretat Social i dels contractes laborals per al territori tarragoní i català. Agafant el 2015 com a any de referència, s'observa una dinàmica positiva que va fer que l'any 2019 el nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social augmentés 16 punts i el nombre de contractes laborals, 57 punts.

El creixement en tots dos indicadors a Tarragona és sensiblement inferior al de la mitjana catalana. L'any 2021, el nombre de contractes laborals encara no havia recuperat els nivells pre pandèmics, tot i evidenciar-se un rebot prou important que pot explicar, amb tota la precaució possible, que les conseqüències d'aquesta crisi poden tenir un menor recorregut que les de la crisi del 2008. En aquest sentit, respecte de l'exercici de 2021 s'afirmava el següent:

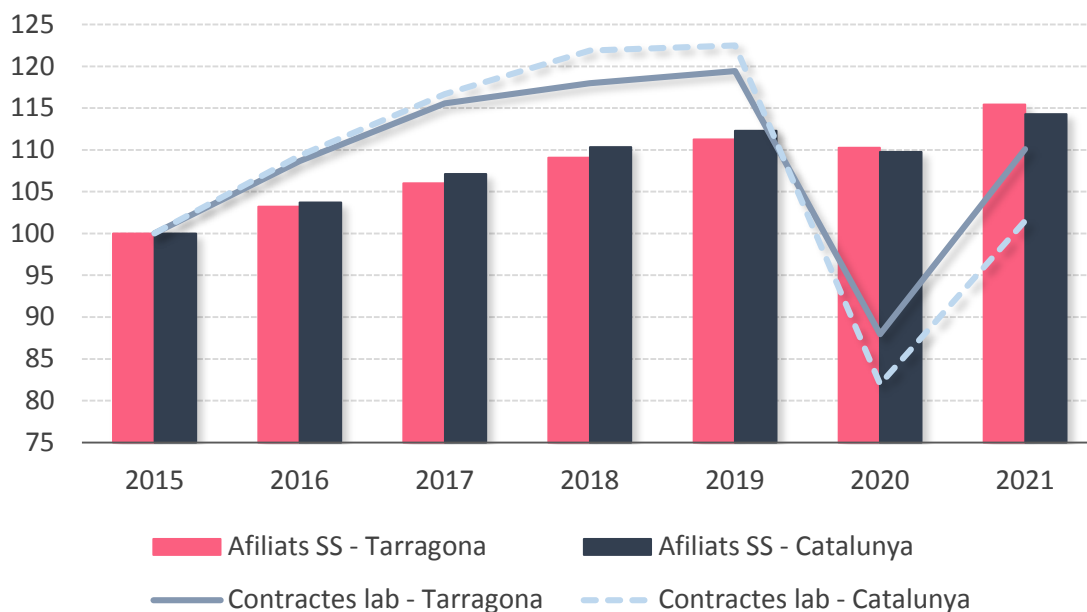
“El nombre de treballadors afiliats a la Seguretat Social hauria hagut de disminuir per la frenada de l’activitat econòmica del 2020, però, tot i que ho ha fet, la disminució queda lluny dels altres indicadors d’activitat, ja que els ERTO han mantingut les afiliacions. Malgrat la crisi, les afiliacions només han caigut un 2,0%, mentre que l’any anterior es van incrementar un 1,3%.

(...)

L’activitat ha caigut en tots els sectors, principalment en la construcció (...), mentre que en l’agricultura ha experimentat un augment del 2,2%. La disminució d’afiliacions ha estat més elevada en el règim general que en el d’autònoms (...), amb diferències sectorials significatives, ja que mentre que en el règim general les afiliacions han disminuït en tots els sectors menys en l’agricultura, en el d’autònoms han augmentat en agricultura i indústria. En relació amb el total català, es manté el pes de les afiliacions de la zona sobre el total, dins d’una lleugera disminució des de 2018. (...) S’observa també la forta presència de l’agricultura i la construcció, i una menor representativitat de la indústria i els serveis.

(...)

Gràfic 3.1. Variació interanual d’afiliats al Règim General de la Seguretat Social i de contractació laboral a Tarragona (base 100 = any 2015).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya) i l’IDESCAT.

Les afiliacions a la Seguretat Social es concentren entre la població de 30 a 54 anys, que representen el 67,24% de les afiliacions i el 52,62% de la població de la zona entre aquests trams d'edat. En canvi, els majors de 54 anys representen el 19,12% de les afiliacions i el 27,31% de la població. Finalment, si considerem el tram d'edats fins a 70 anys, són poques les afiliacions dels de més de 65 anys. La diferència significativa entre aquests dos paràmetres apareix en els de 16 a 29 anys, que tot i ser el 20,07% de la població, només representen el 13,64% de les afiliacions. Segons això, podem concloure la rellevància de l'atur juvenil a la zona i la significació de les jubilacions anticipades”.

3.2. Els expedients de regulació d'ocupació

Tot i que ja s'ha explicat breument en l'apartat anterior, cal fer menció especial a l'eventualitat dels expedients de regulació d'ocupació (ERO/ERTO), un fenomen molt significatiu de l'activitat empresarial del territori durant tot l'any 2020. La importància d'aquests expedients rau en el fet que van permetre que l'ocupació es mantingués en un moment d'activitat baixa o nul·la i, per tant, que moltes empreses poguessin mantenir la seva estructura organitzativa. La seva funció va ser, doncs, la de preservar rendes i estructures productives a les empreses durant els períodes de més incertesa per la pandèmia.

Quadre 3.2. Nombre d'expedients de regulació a Tarragona i Catalunya.

Any	Tarragona		Catalunya	
	Expedients	Treballadors	Expedients	Treballadors
2015	89	996	764	11.714
2016	68	575	617	9.982
2017	42	657	350	5.042
2018	29	262	269	5.631
2019	24	431	403	10.059
2020	13.627	86.575	134.317	1.103.961
2021	1.042	8.115	8.011	113.969

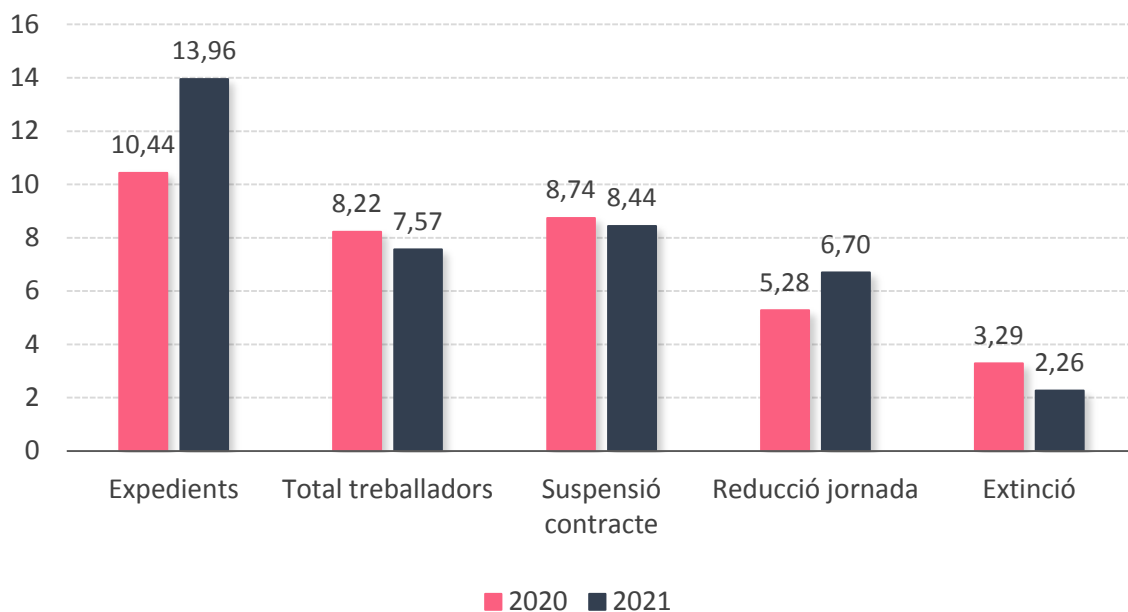
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya) i l'IDESCAT.

L'any 2019 aquests expedients presentaven un valor pràcticament residual i l'any següent a la pandèmia van tornar a caure en picat (quadre 3.2). En concret, la disminució dels expedients al llarg de 2021 va ser del 92,35% i la del nombre de treballadors, del 90,63%. L'informe de conjuntura va tractar els ERTO de manera específica a partir de 2020:

“Els ERTO han continuat mantenint els nivells d’ocupació tant a la zona com al conjunt català. Així, la caiguda de la contractació i l’augment dels actius han estat els motius principals de l’increment de l’atur comptabilitzat. A la zona, els ERTO han augmentat entre juny i desembre en un 36,11% pel que fa al nombre d’expedients i en un 58,04% pel que fa als treballadors afectats. Per al conjunt català, aquests indicadors han estat de 33,03% pel que fa als expedients i de 44,77% pel que fa als treballadors. Segons aquestes xifres, si el nombre de treballadors afectats al juny a la zona representava el 7,53% del total català, al desembre ja era del 8,22%. L’efecte turístic ha incidit d’una manera molt notòria a la zona, cosa que ha fet que aquesta tendència continuï.

(...)

Gràfic 3.2. Els treballadors afectats per expedients de regulació d’ocupació a Tarragona sobre el total català (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

El manteniment de l'ocupació a la zona i, en general, en el període àlgid de la COVID-19 es va sostenir pels ERTO. Aquests expedients de regulació d'ocupació van ser nombrosos l'any 2020 i van afectar 86.575 treballadors, una xifra que representa un 27,25% dels afiliats al Règim General de la Seguretat Social. L'any 2021 el percentatge ha estat del 2,44%. El manteniment de l'ocupació ha permès, en bona part, que la pandèmia no afectés l'estructura organitzativa de les empreses, ja que han pogut disposar del seu personal.

El nombre d'expedients ha passat de 13.627 a 1.042 el 2021 i els treballadors afectats, de 86.575 a 8.115. La disminució dels expedients ha estat del 92,35% i la del nombre de treballadors, del 90,63%. Per al total català, aquests percentatges són del -94,28% en el cas dels expedients i del -89,81% en el cas dels treballadors.”

Si es fa l'anàlisi per comarques, aquests expedient van tenir una major presència en les comarques amb una major activitat econòmica, sobretot dels sectors de serveis i de la indústria. Al Tarragonès, per exemple, s'hi va concentrar gairebé el 40% del total de treballadors afectats durant l'any 2020. En totes les comarques, la xifra va ser molt superior a la viscuda aquest darrer exercici (2021). Al quadre 3.3 es representen els ERTO per comarques al desembre de 2021, així com la seva variació interanual:

“El nombre d'expedients i de treballadors afectats ha augmentat en totes les comarques; cal ressaltar les del Camp de Tarragona, que han tingut una variació superior a la mitjana provincial (excepte l'Alt Camp, tot i que l'augment també ha estat molt alt) i per sobre de la de les Terres de l'Ebre, on sembla que han salvat millor la temporada estival. Les variacions a les Terres de l'Ebre, tot i que a l'alça, es troben molt per sota de les del Camp de Tarragona i, fins i tot, de les del conjunt català. Si s'observa la distribució de desembre, es pot veure que al Camp de Tarragona s'han registrat el 78,84% dels expedients que han afectat el 86,59% dels treballadors, uns valors superiors als del mes de juny (76,91% i 82,84%, respectivament).”

Es destaca que, tot i que el nombre de treballadors afectats han perdut pes pel que fa a la suspensió i l'extinció de contractes, va guanyar importància pel que fa a la reducció de la jornada:

“El pes dels ERTOS a la zona ha augmentat lleugerament en relació amb el conjunt català. El nombre d'aquests expedients és proporcionalment superior en l'exercici de 2021, i els efectes de l'activitat turística poden explicar-ne les causes. Els indicadors també mostren que els treballadors afectats han perdut pes relatiu pel que fa a la suspensió i a l'extinció del contracte, mentre que la importància de la reducció de jornada ha augmentat.”

Quadre 3.3. Nombre d'expedients i treballadors afectats per expedients de regulació d'ocupació.

Comarca	Acumulat 2020		Acumulat 2021		Distribució (%)	
	Expedients	Treballadors	Expedients	Treballadors	2020	2021
Alt Camp	669	7.017	37	757	8,1	9,3
Baix Camp	3.395	17.010	149	650	19,6	8,0
Baix Ebre	1.380	5.675	203	1202	6,6	14,8
Baix Penedès	1.499	12.245	106	1446	14,1	17,8
Conca de Barberà	300	4.293	15	1031	5,0	12,7
Montsià	1.167	4.710	181	790	5,4	9,7
Priorat	200	657	14	126	0,8	1,6
Ribera d'Ebre	217	791	18	81	0,9	1,0
Tarragonès	4.680	33.739	297	1974	39,0	24,3
Terra Alta	120	438	22	58	0,5	0,7
Camp de Tarragona	10.743	74.961	618	5.984	86,6	73,7
Terres de l'Ebre	2.884	11.614	424	2.131	13,4	26,3
Província	13.627	86.575	1.042	8.115	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya) i l'IDESCAT.

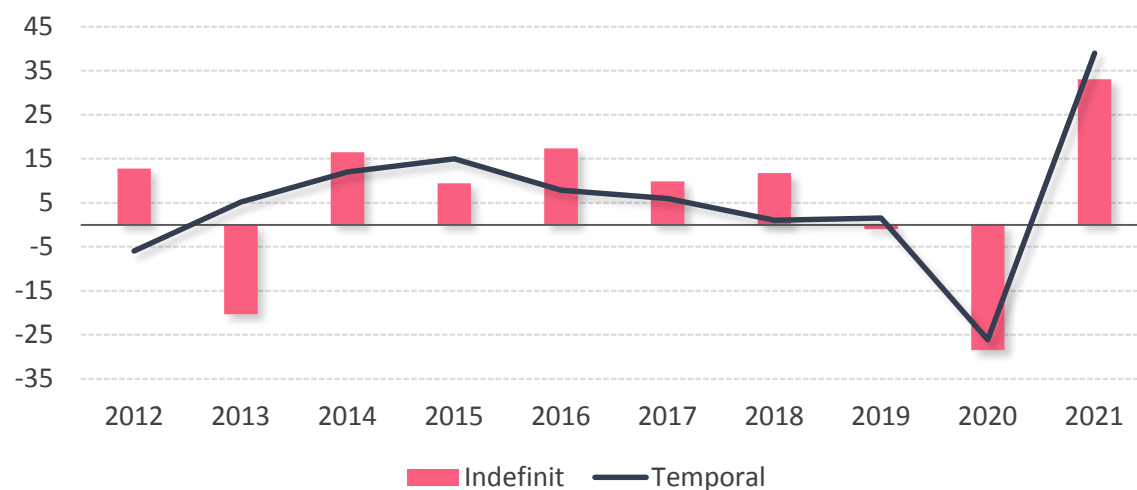
3.3. La contractació laboral

Tal com dèiem en la introducció d'aquest capítol, la temporalitat dels contractes laborals és un factor estructural i característic de la zona. En concret, un 90% dels contractes que es redacten a la zona són temporals i el 38,42% d'aquests (xifra de l'any 2021) són contractes de durada inferior a un mes. Aquesta és una situació que respon a la pròpia

estacionalitat de la zona i que preocupa perquè no permet grans decisions de consum ni endeutament per part de la persona treballadora.

Per tant, i tot i que efectivament el creixement dels contractes és positiu, excepte el sotrac de l'any 2020, cal posar especial atenció a la temporalitat (gràfic 3.3). Dos anys després de la crisi pandèmica, el rebot viscut aquest darrer exercici fa preveure que aquest creixement es pugui sostenir en els propers mesos. Una previsió que, com sempre, cal fer-la amb precaució per la vulnerabilitat de l'economia davant d'una situació conjuntural greu que pugui frenar aquestes previsions de creixement.

Gràfic 3.3. Variació interanual de la contractació laboral a Tarragona (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

El quadre 3.4 mostra com, a excepció dels anys 2018 i 2020, en els últims anys la contractació laboral ha augmentat en el conjunt del territori. De fet, l'any de la pandèmia la contractació laboral va caure un 26,36% en relació amb l'any anterior, una xifra que suposa la major caiguda de la dècada. Cal subratllar com tan sols un any després, l'any 2021, el creixement de les contractacions laborals és del 38,42%. Aquesta xifra no només implica un creixement superior a la caiguda abans viscuda, sinó que representa valors de contractació superiors a l'època prepandèmica. A la dreta del quadre es compara el pes del conjunt de contractes del territori amb la mitjana catalana. D'aquesta anàlisi es destaca que el pes relatiu dels contractes temporals també ha crescut per sobre de la mitjana catalana.

L'anàlisi dels darrers anys ens porta a unes variacions puntuals de la contractació, amb una línia creixent que es va trencar el 2020, però sempre partint de les mateixes particularitats: una excessiva eventualitat i una forta estacionalitat. El període analitzat tanca amb una certa constatació de la millora obtinguda respecte d'anys anteriors. Això permet mantenir un cert optimisme davant del fet que el mercat laboral de la zona pugui portar a una dinàmica positiva, i que aquesta es pugui veure acompanyada per l'efecte que tindrà la revisió de l'Estatut del Treballadors aprovada el gener del 2022, la qual vol actuar sobre l'excessiva temporalitat del mercat laboral.

Quadre 3.4. Tipologia de contracte laboral (nombre, pes i variació interanual).

Any	Tarragona			Pes sobre el total català (%)		
	Total	Indefinit	Temporal	Total	Indefinit	Temporal
2015	279.790	23.980	255.810	10,12	7,37	10,49
2016	304.071	28.148	275.923	10,06	7,49	10,43
2017	323.384	30.928	292.456	10,15	7,52	10,54
2018	304.080	30.849	273.231	9,13	7,46	10,31
2019	334.196	34.230	299.966	9,99	7,65	10,35
2020	246.098	24.495	221.603	10,98	7,87	11,49
2021	340.644	32.597	308.047	11,11	7,79	13,09
Variació interanual (%)						
2016	8,68	17,38	7,86	-0,59	1,63	-0,57
2017	6,35	9,88	5,99	-0,34	0,40	-0,31
2018	-5,97	-0,26	-6,57	-9,99	-11,38	-9,53
2019	9,90	10,96	9,78	9,35	14,92	8,54
2020	-26,36	-28,44	-26,12	9,91	2,88	11,01
2021	38,42	33,08	39,01	1,19	-1,03	13,89

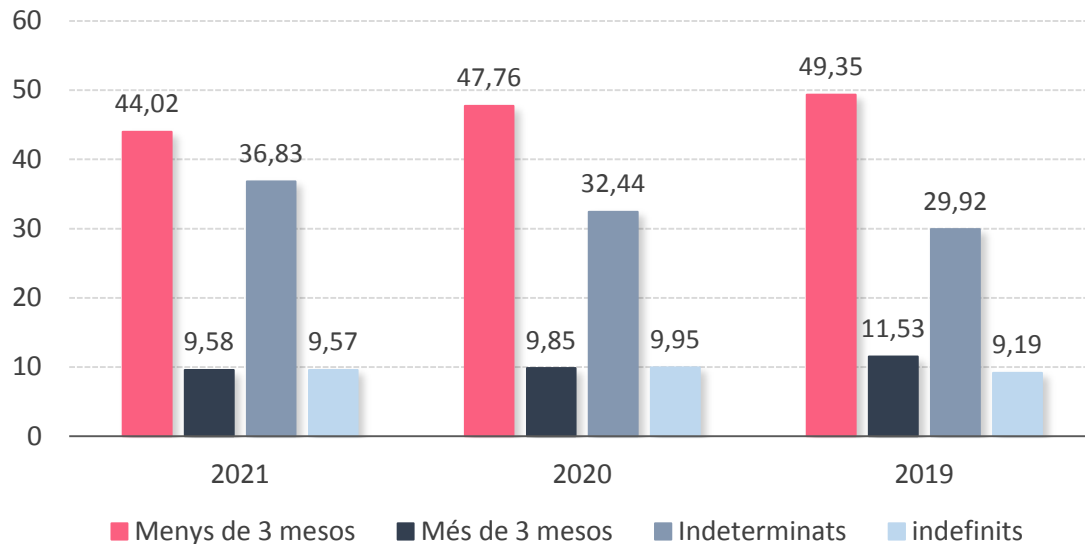
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

L'informe del darrer trimestre del 2021 tancava amb el gràfic 3.4 en què es distribueix la contractació laboral segons la durada temporal.

“El gràfic assenyala la importància que tenen els contractes de menys de tres mesos. Cal incidir que els contractes de menys d'un mes han representat el 32,96% del total de contractacions de l'any 2021, davant del 36,53% de 2020 i del 36,97% de 2019. El gràfic també mostra com els contractes temporals indeterminats, essencialment els d'obra i servei, tenen un pes molt elevat en la

contractació global de l'àrea, mentre que els indefinits estan estancats per sota del 10% del total.”

Gràfic 3.4. Contractes en relació a la seva durada (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

Sense projeccions al respecte, passem a valorar l'anàlisi dels diferents anys pel que fa a la contractació laboral al Camp de Tarragona i a les Terres de l'Ebre. En aquest sentit, recuperem un dels paràgrafs concloents sobre la contractació laboral de la zona publicat el darrer trimestre del 2017:

“La contractació laboral a la zona té una clara tendència a la temporalitat, de la qual registra xifres per sobre de la mitjana catalana. (...) S'observa que el nombre de contractes temporals signats l'any 2017 és gairebé igual al total de persones ocupades. Això posa de manifest la significació de la temporalitat, que a més representa un 10,54% del total dels contractes temporals fets al conjunt català (davant del 7,52% que representen els indefinits). L'estacionalitat turística és un element que influeix en aquest sistema de contractació, però la temporalitat no només es dona en aquest sector, sinó que també és rellevant en la indústria, el manteniment de les grans empreses i les variacions de producció a les manufactures o a la construcció.”

(...)

“D'altra banda, si s'analitza amb detall la incidència que té la contractació temporal en funció de la grandària de l'empresa (...), s'observa com les empreses més grans són més propenses a aquest tipus de contractació que les empreses amb menys de 50 assalariats. Així, mentre que a les empreses amb menys de 50 treballadors per cada contracte indefinit signat se'n fan 6,88 de temporals, a les de més de 50 la relació és d'un d'indefinit per cada 16,35 de temporals.”

Quadre 3.5. Distribució de la contractació laboral segons l'estructura empresarial (any 2017) (%).

Nombre treballadors	Tipus contracte		Nombre	
	Indefinit	Temporal	Empreses*	Treballadors
2016				
Menys de 50	6,89	46,72	98,68	50,57
Més de 50	2,52	44,02	1,36	49,43
2017				
Menys de 50	6,70	46,05	98,55	50,00
Més de 50	2,69	43,93	1,45	50,00

Nota: Empreses amb assalariat.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

De fet, l'especificitat i la perdurabilitat d'aquesta situació es pot observar en la disminució del temps de contractació, ja que els contractes de durada inferior a un mes tenen cada vegada un major pes. Aquesta situació genera importants incerteses de continuïtat pel que fa a poder estar o voler estar en el mercat de treball, i això repercuteix sobre un seguit de consideracions econòmiques, tant socials com empresarials. Si aquestes dades es creuen amb la dimensió (per nombre de treballadors) de les empreses, s'observa que les empreses grans tendeixen a l'ús de serveis externs en cas de necessitat i que, per tant, no solen contractar indefinidament. En concret, en l'informe de tancament de l'any 2018 es detallava el següent:

“El nombre de contractes laborals augmenta de manera notòria a la zona com a conseqüència del creixement econòmic que s'està manifestant els darrers anys. Des de 2013, el nombre de contractacions ha augmentat pràcticament en dos dígits anuals pel que fa als contractes indefinits i en menor manera en el cas dels temporals. En percentatges, a la zona el pes dels contractes temporals ha passat

del 91,43% del total de contractacions l'any 2015 al 89,53% el 2018 (una millora notòria), i al conjunt català, del 88,17 al 86,08%. Aquesta diferència pot semblar petita, però és significativa i explica, en bona part, la major taxa d'atur a la zona. Tot i l'augment de la contractació indefinida, aquesta evoluciona més ràpidament a Catalunya que a la zona (vegeu el quadre 5), ja que el pes d'aquests contractes respecte del total català disminueix de manera pràcticament continuada. A més, mentre que des de 2015 el percentatge d'indefinitos es troba al voltant del 7,5% de la mitjana catalana, el de contractes temporals ha estat sempre superior a la zona al llarg de tota la sèrie, amb valors al voltant del 10,50% (i un darrer registre del 10,31%).

(...) les empreses petites prioritzen la contractació indefinida i les de més de 500 treballadors contracten relativament poc, ja que utilitzen altres serveis externs en cas de necessitat. Per tant, les empreses que es podria dir que constitueixen una estructura productiva que pot assentar les bases del creixement econòmic de la zona (entre 51 i 500 treballadors) són les que més recorren a la contractació temporal.”

L'any 2019 el moviment a l'alça de la contractació laboral continua i el mercat laboral de la zona registra un augment de contractacions, tot i que pateix de les mateixes particularitats de precarietat que comentàvem anteriorment:

“L'any 2019, el nombre de contractes laborals ha augmentat un 9,90% respecte de l'exercici anterior. D'aquests contractes, els indefinits han experimentat una variació del 10,96% i els temporals, del 9,78%. La variació total ha estat superior a la zona que al conjunt català, on la xifra ha estat del 9,35%, encara que al conjunt català els contractes fixes s'han incrementat un 14,92% i els temporals, un 8,54%. Aquesta dada implica que la temporalitat no millora a la zona, que confia de manera excessiva en aquest tipus de contractació. Com a conseqüència d'això, hi ha una gran inestabilitat en les relacions laborals.”

L'informe incidia sobre la temporalitat de la contractació i presentava el quadre 3.6 per representar-la, al qual seguia un comentari sobre aquestes particularitats.

“La significació de la contractació temporal a l'àrea implica que al voltant del 50% dels contractes signats tenen una duració inferior als 3 mesos i un 37%, de menys d'un mes. Per altra banda, els temporals indeterminats —en què s'inclouen els d'obra i servei, que guanyen una gran pes— signifiquen un 30% del total. La temporalitat incideix en més del 90% dels contractes que es signen a la zona, i la línia decreixent de la proporció d'indefinites registrada els darrers anys no indica cap canvi en l'estructura d'ocupació en el àrea. El domini de la temporalitat té unes conseqüències socials significatives i, per extensió, econòmiques, ja que limita les opcions de consum a mitjà termini.”

Quadre 3.6. Nombre de contractes i distribució (%) en relació amb la durada.

Duració contracte	Nombre			Distribució (%)		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Menys d'1 mes	112.230	116.720	123.543	36,91	36,09	36,97
Superior a 1 a fins 3 mesos	39.293	39.787	41.396	12,92	12,30	12,39
Superior a 3 a fins 6 mesos	27.317	27.140	27.846	8,98	8,39	8,33
Superior a 6 a fins 12 mesos	8.324	8.616	9.539	2,74	2,66	2,85
Superior a 12 a fins 18 mesos	179	185	223	0,06	0,06	0,07
Superior a 18 a fins 24 mesos	159	179	168	0,05	0,06	0,05
Més de 24 mesos	1.015	1.455	769	0,33	0,45	0,23
Indeterminat	84.635	98.453	99.985	27,83	30,44	29,92
Indefinit	30.928	30.849	30.727	10,17	9,54	9,19
Total	304.080	323.384	334.196	100,00	100,00	100,00

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

Amb aquestes valoracions es va entrar a l'any 2020, en el qual, tal com que ja sabem, la COVID-19 va tenir efectes directes sobre la contractació laboral. Dels informes publicats aquell any destaquem els paràgrafs següents:

“El nombre de contractes temporals ha disminuït, en comparació de l'exercici anterior, en tots els segments temporals. La major incidència s'ha registrat en els de menys d'un mes i els de 3 a 6 mesos. En canvi, el pes relatiu dels de temps indeterminat (que podríem relacionar amb obres i serveis) en la contractació

global augmenta, tot i disminuir en valor absolut, cosa que en part es pot relacionar amb el fet que el sector de la construcció no ha patit els condicionants de tancament ni de caiguda de l'activitat per la COVID-19 d'una manera tan accentuada.

(...)

El nombre de contractacions de la zona respecte del conjunt català ha augmentat el darrer any, principalment els contractes temporals. En bona part, això ha estat motivat per la particularitat de l'estructura productiva de la zona, que quan va finalitzar l'estat d'alarma tenia expectatives de un any turístic «normal», de manera que es van preparar una part de les contractacions habituals. Però els indicadors de la COVID-19, tot i l'apertura que es va donar, van frenar la mobilitat i aquesta dinàmica de contractació no va assolir els nivells habituals a causa de la caiguda dels visitants.”

L'exercici de 2021 entra en una situació de major normalitat, tot i que les diferents onades de la COVID-19 limiten parcialment moltes activitats, principalment les de turisme i lleure, tan significatives en l'activitat productiva de la zona i que, indubtablement, incideixen sobre la contractació laboral. Tanmateix, ho fa d'una manera diferent de com ho havia fet fins aleshores, ja que la contractació augmenta per sobre de la mitjana catalana i els contractes indefinits, si bé registren xifres inferiors a les del conjunt català, tenen un major increment. L'informe del darrer trimestre de 2021 conclou el següent:

“La variació interanual corresponent a l'exercici de 2021 ha estat un 38,42% superior, cosa que representa 94.546 contractes més que l'any 2020. D'aquests, el 9,56% són indefinits i el 90,43%, temporals, amb un increment del 33,08% dels indefinits i del 39,01 dels temporals. El dinamisme de contractació ha estat superior a la zona que al conjunt català, tal com es desprèn de l'increment del pes relatiu d'aquests contractes en el conjunt de Catalunya, principalment pel que fa a la contractació temporal.”

4. L'oferta empresarial i el finançament de l'economia

La dinàmica empresarial d'un territori és un factor molt important i que es pot estudiar des de diferents indicadors. Un d'ells és la creació d'empreses en el territori durant un determinat període de temps, i un altre és analitzar les dades dels centres de cotització de la Seguretat Social. Valorarem els plantejaments que feien els indicadors trimestrals de conjuntura pel que fa a les dades de la forma jurídica de les empreses per considerar, posteriorment, la distribució sectorial i territorial dels centres de cotització de la Seguretat Social.

El finançament de l'economia es valora a través de l'evolució dels crèdits i dipòsits bancaris, així com segons la capitalització de noves societats creades i de les existents. La caiguda del palanquejament en l'economia de la zona és un indicador de les expectatives d'inversió a la zona.

4.1 L'augment de les empreses per persones físiques i la caiguda de les societats

En aquest sentit, i analitzant el període 2016-2021, es pot dir que, en termes generals, hi ha hagut un augment d'empreses, però que aquest creixement s'explica en gran part per l'augment de persones físiques. De fet, s'ha produït un descens del nombre de societats anònimes i grans empreses i, en conseqüència, hi ha hagut una reducció de la inversió del conjunt empresarial al territori. Una dinàmica que, per cert, no coincideix amb la resta d'oferta empresarial catalana.

El descens de societats anònimes al territori preocupa perquè aquestes empreses, per les seves característiques intrínseques, acostumen a tenir una major capacitat d'inversió, de creació de llocs de treball i d'expectatives continuïstes. En definitiva, en els darrers anys sembla que es manifesten alguns canvis que cal considerar en l'estructura empresarial de la zona.

Finalment, cal destacar que, abans d'arribar a l'any 2020, i tot i el creixement viscut en els quatre darrers exercicis, l'oferta empresarial encara no havia aconseguit recuperar els valors previs a la crisi del 2008.

Quadre 4.1. Forma jurídica de les empreses actives a Tarragona.

	Any	2008	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Total		58.973	51.015	51.887	52.544	52.921	53.308	54.217	53.764
SA		1.497	1.186	1.127	1.089	1.060	940	874	845
SRL		18.146	16.792	17.017	17.095	17.284	17.231	16.969	16.866
Comunitat de béns		2.080	2.056	2.082	2.057	2.038	2.030	2.043	1.981
Cooperatives		260	428	420	415	413	421	419	394
Associacions i altres		3.602	4.182	3.857	2.927	2.871	2.868	2.973	2.939
Organismes autònoms		107	113	113	113	113	122	123	122
Altres societats		24	14	12	12	11	9	8	7
Persones físiques		32.275	26.244	27.259	28.836	29.131	29.687	30.808	30.610

Font: Elaboració pròpia amb dades del INE.

L'any 2016 s'observa ja una certa recuperació de l'oferta empresarial, tot i que preocupaven el volum de dissolucions de societats anònimes (que sembla que s'ha consolidat els anys següents), el fet que el nombre i la capitalització de les societats constituïdes tinguessin un pes molt inferior al que representava el PIB, i les exportacions de la zona al conjunt de Catalunya. De fet, en l'informe de cloenda del 2016 ja es feia palesa aquesta preocupació:

“En observar el nombre de societats constituïdes i dissoltes mensualment des de 2013, es veuen pics tant en la constitució com en la dissolució de societats que s'ajusten temporalment, amb incidència primer de les dissoltes i a continuació de les constituïdes. En aquesta dinàmica es pot establir alguna relació fiscal, cosa que indicaria una certa rellevància de les societats sense gaire capitalització i amb menys predisposició d'actius productius en el balanç. Això no deixa de ser una feblesa per a la base productiva de la zona, i més si considerem el pes que les societats dissoltes tenen a l'àrea, molt superior al pes de les constituïdes, respecte del total català.”

De 2016 a 2019 l'oferta empresarial de la zona s'incrementa si considerem els centres de cotització a la Seguretat Social en el règim general. El quadre 4.2 mostra la diferència en quatre exercicis, període al llarg del qual l'economia de la zona anava creixent en la majoria d'indicadors i les empreses agafaven musculatura, tot i el menor nombre de societats que reflectíem anteriorment. En aquest període, el dinamisme el van registrar les empreses de major grandària; es va consolidar un bon grup d'entre 6 i 50 treballadors i un altre d'empreses de més de 50 treballadors. Per contra, l'ocupació assalariada en les unitats empresarials de menys de cinc treballadors va disminuir.

Quadre 4.2. Els centres de cotització a la Seguretat Social. Variació 2016-19.

2016 - 2019	Fins a 5 treballadors	De 6 a 50 treballadors	De 51 a 250 treballadors	251 i més treballadors	TOTAL
Alt Camp	-56	7	4	3	-42
Baix Camp	-72	114	17	0	59
Baix Ebre	-35	70	3	1	39
Baix Penedès	-14	58	10	0	54
Conca de Barberà	-40	16	1	0	-23
Montsià	-8	37	7	-1	35
Priorat	19	13	0	0	32
Ribera d'Ebre	-19	0	2	0	-17
Tarragonès	-26	112	28	4	118
Terra Alta	4	14	0	0	18
Camp de Tarragona	-189	320	60	7	198
Terres de l'Ebre	-58	121	12	0	75
Província	-247	441	72	7	273

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Observatori del Treball i Model Productiu (Generalitat de Catalunya).

L'any 2017 el capital de les societats empresarials del territori representava el 70% de la mitjana catalana, un fet que s'explicava, en part, per la inèrcia en la dissolució de les societats de promoció immobiliària que hi havia hagut en el moment del boom i, també, per la desaparició de moltes societats que darrere només tenien una persona física. L'any següent continuen les oscil·lacions del capital escriturat a la baixa, cosa que confirma el canvi en l'estructura de l'oferta empresarial:

“S’hi pot observar com el pes de les societats creades té una significació important en el total, ja que la seva línia es manté al voltant del 80% en estimació mensual. En canvi, la seva capitalització és molt inferior, excepte en alguns

moments puntuals de creació de noves societats molt capitalitzades (marcats per les puntes màximes del gràfic). La resta es troba amb un valor al voltant del 30% del total. Aquest indicador ens fa incidir en la significació que tenen els fluxos d'inversió societaris sobre els augments d'activitat econòmica. D'entrada, els fluxos d'inversió tenen una relació molt directa amb les ampliacions de capital, mentre que en les societats de nova creació es pot considerar que corresponen a una situació d'assentament d'expectatives, però que els seus efectes econòmics es manifestaran passat un temps.

(...)

Això reafirma la cautela present en els projectes d'inversió de les empreses a l'àrea."

Al 2019 hi va haver una disminució interanual del 17% de la inversió empresarial en el capital de les societats, tot i el manteniment del volum d'empreses. Aquesta dinàmica continuava sent molt diferent del que passava al conjunt català, on la inversió de noves societats i les ampliacions s'havia incrementat:

"La capitalització de les noves societats té tendència a disminuir. Malgrat que alguns mesos s'han registrat constitucions de societats significatives, la línia tendencial estimada com a consideració global indica una certa disminució. En canvi el nombre de societats creades es manté, tot i que experimenta un lleuger augment, (...) fet que assenyalava una menor capitalització per societat creada."

Aquest informe també assenyalava la rellevància de la grandària de les empreses i alhora, les altes a la Seguretat Social classificades per la seva grandària i per comarques:

"Els 5.246 nous afiliats al Règim General de la Seguretat Social a la zona representen el 8,54% de les altes registrades en el total català. Pel que fa a la distribució comarcal i per grandària de l'empresa, les altes es concentren especialment en les empreses de més de 6 treballadors, pràcticament amb un terç de l'augment en cada grup assenyalat, encara que és més elevat en les que tenen entre 6 i 50 treballadors i fins a 251. Contràriament, els nombre de nous

afiliats en empreses de fins a cinc treballadors disminueix un 2,29%. L'increment més important, que representa gairebé el 75% de les noves afiliacions, s'ha concentrat a les comarques del Tarragonès (55,18%) i el Baix Penedès (18,38%).”

Aquest ritme d'assentament de l'oferta es trenca l'any 2020 amb l'arribada de la COVID-19. És un període que es viu amb molta precaució i durant el qual l'activitat turística es veu més afectada que la indústria. Tot i el paper que van tenir els ERTO, el resultat després de la forta onada del primer semestre va repercutir sobre molts centres de cotització. En l'informe del tercer trimestre de 2020 s'assenyalava:

“Els comptes de cotització a la Seguretat Social mostren aquest fre de l'oferta empresarial, que podem relacionar amb menors expectatives inversores a la zona, especialment quan les majors disminucions relatives s'han donat en les empreses de més grandària. La variació interanual d'aquest indicador mostra una disminució global del 5,84% de les unitats empresarials, una xifra inferior a la del total català. Al Camp de Tarragona (-6,83%) la caiguda ha estat superior que a les Terres de l'Ebre (-2,36%). A la zona, el nombre de centres de cotització s'ha reduït en els grups d'empreses de totes les grandàries, amb una incidència especial en les empreses d'entre 51 i 250 treballadors i les de més de 251, i caigudes significatives al Baix Camp, el Baix Penedès i el Tarragonès. La situació a l'Alt Camp no ha anat tant a la baixa, ja que les empreses de més grandària s'han mantingut i les que han registrat una major incidència han estat les de fins a cinc treballadors, cosa que també ha passat al Baix Ebre, el Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, encara que amb percentatges inferiors.”

Al tancament de l'any 2020 només el 4,16% de l'oferta d'empreses amb assalariats corresponien a empreses amb més de 20 treballadors. De fet, un 38,34% de les empreses tenien menys de 5 treballadors. Es recupera la reflexió d'aquestes dades del darrer informe trimestral d'aquell any:

“(…) Això mostra el pes del minifundisme empresarial a la zona. Es pot dir que les xifres assenyalen un cert dinamisme empresarial, fins i tot d'idea de negoci o

d’alternativa de feina, si s’observa el creixement, però el minifundisme pesa molt i dificulta les dinàmiques i interrelacions entre activitats per reforçar el teixit productiu de l’àrea.”

Quadre 4.3. Les societats empresarials a Tarragona.

Tarragona	Constituïdes		Ampliacions		Total	
	Número	Capital	Número	Capital	Número	Capital
2017	1.302	84.503	403	200.282	1.705	284.785
2018	1.214	95.063	362	111.721	1.576	206.784
2019	1.323	68.069	380	124.024	1.703	192.093
2020	929	31.099	274	105.986	1.203	137.085
2021 (*)	1.253	36.471	309	87.701	1.562	124.172
Tarragona/Catalunya (%)						
2017	7,04	8,24	6,98	5,66	7,02	6,24
2018	6,92	12,92	5,93	3,02	6,68	5,14
2019	7,29	5,95	6,08	3,07	6,88	3,04
2020	6,98	3,93	6,26	2,94	6,83	3,41
2021	7,12	3,49	5,69	2,53	6,78	2,75

Nota (*): Dades de novembre del 2021.

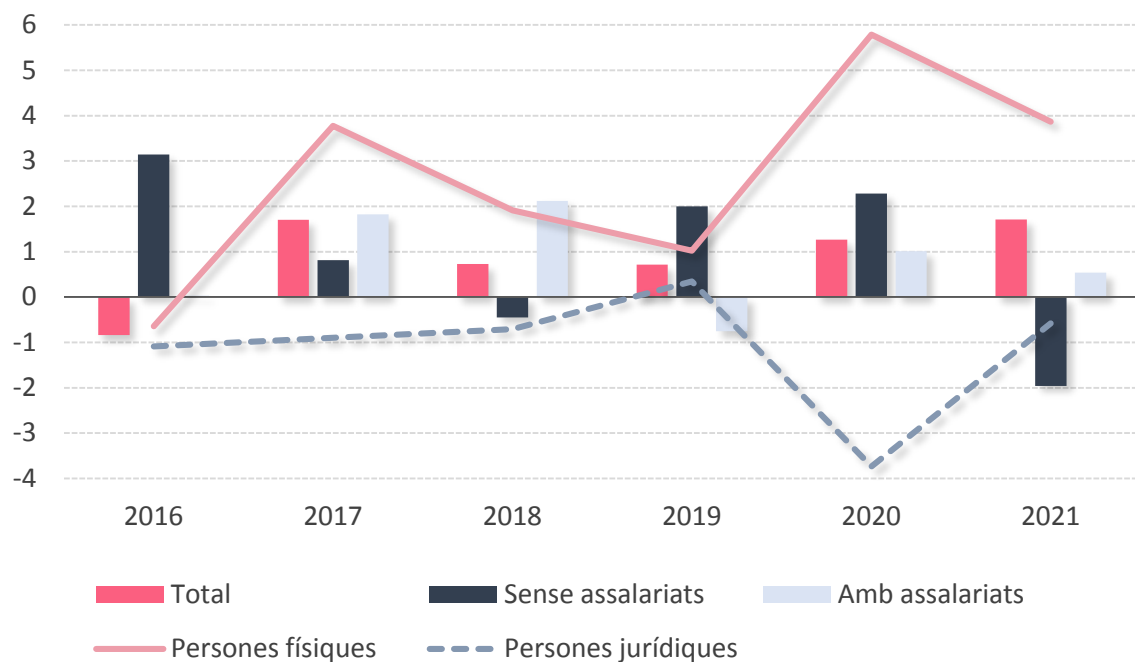
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’INE.

El minifundisme de l’oferta empresarial de la zona al qual es feia referència en el paràgraf anterior també es feia palès en la dinàmica de creació d’empreses. Així, tot i les especificitats especials de l’any 2020, continuava la tendència viscuda en els darreres exercicis econòmics de descens del capital invertit en el territori i es confirmava que la capitalització de les societats creades a Catalunya era molt superior a la de les societats de la zona. I, encara més preocupant, hi havia una tendència que aquest diferencial augmentés cada vegada més:

“(…) podem observar com els darrers anys disminueix comparativament el capital de cada societat, tant pel que fa a les constituïdes com a les ampliacions, mentre que el nombre de societats es manté en termes generals (si bé decreix una mica) i es troba proporcionalment molt més representat que la capitalització feta. Això indica, d’altra banda, que les inversions fetes per societat son proporcionalment molt inferiors.”

Al 2021 els indicadors es van recuperar i la millora va portar els centres de cotització a impulsar la creació de ocupació assalariada a la zona. Així, es va arribar al final de l'exercici amb unes bones expectatives, malgrat les dificultats per cercar equilibris competitius davant dels augments de costos (originats per l'augment del preu de l'energia i la descol·locació de les cadenes de subministrament), tot gravat per la realitat de la guerra d'Ucraïna.

Gràfic 4.1. Variació interanual de l'oferta empresarial al territori (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

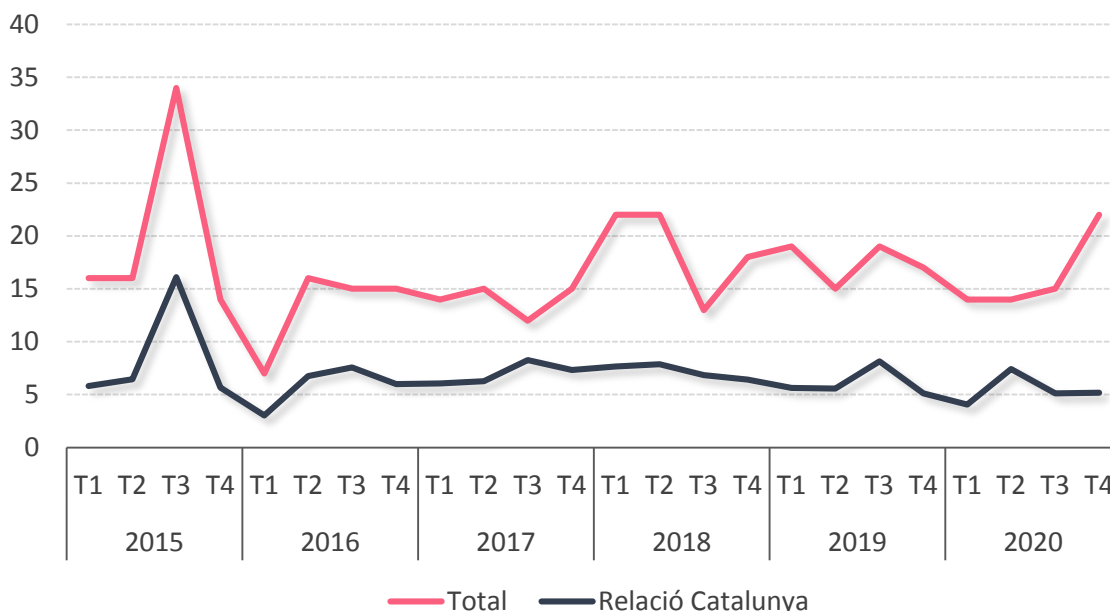
4.2. Els procediments concursals

Els procediments concursals no han estat a l'ordre del dia durant aquest període que analitzem. Aquesta és una actuació que ens pot ajudar a explicar el dinamisme empresarial de la zona. Després del 2008, aquestes actuacions van ser molt representatives pel fre de l'activitat econòmica, però, a partir de 2015, és una dada irrellevant al costat de les noves societats constituïdes i de les que han tingut ampliacions de capital. El gràfic 4.2 mostra l'evolució planera dels procediments anuals (uns vint). Hi destaca l'ensurt del tercer trimestre de 2015, encara una conseqüència de

2008, però a partir d'aleshores la xifra de procediments concursals es manté bastant estable i per sota de la del conjunt català.

Pel que fa a les particularitats de les empreses que recorren a aquesta figura jurídica a la zona, es pot destacar que pertanyen principalment al sector terciari (el 73% del total del període), registren uns volums de vendes inferiors als 2 milions d'euros i tenen menys de 50 assalariats. El 20% de les empreses que han utilitzat aquesta figura ho han fet durant els quatre primers anys d'activitat i més del 30%, després de 16 anys en funcionament.

Gràfic 4.2. Nombre d'empreses que han entrat en procediment concursal a Tarragona i pes sobre Catalunya (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

4.3. El finançament de l'economia

La inversió inicial de les noves empreses i l'ampliació de capital de les existents són uns indicadors prou fidedignes de les expectatives de creixement en un territori, ja sigui a mitjà o llarg termini. Per aquest motiu, aquest apartat estudiarà l'evolució del palanquejament de l'activitat econòmica (la relació entre crèdits i dipòsits bancaris) a Tarragona, així com l'endeutament en forma de crèdit hipotecari en els últims anys a la

zona. A més, ambdues evolucions es compararan amb les mitjanes catalana i espanyola per veure si són fruit d'una situació conjuntural del moment o si són situacions específiques i pròpies del territori estudiat.

L'inici del període estudiat comença amb un 2015 caracteritzat per una disminució del crèdit bancari (superior a les mitjanes catalana i espanyola) i una reducció, percentualment menor, dels dipòsits. Les diferències entre els graus de reducció dels dos indicadors va fer que el palanquejament de l'activitat econòmica del darrer trimestre de l'any caigués 13 punts. La disminució de dipòsits i crèdits i el menor palanquejament de l'activitat econòmica condicionava les expectatives de creixement productiu i de consum del moment.

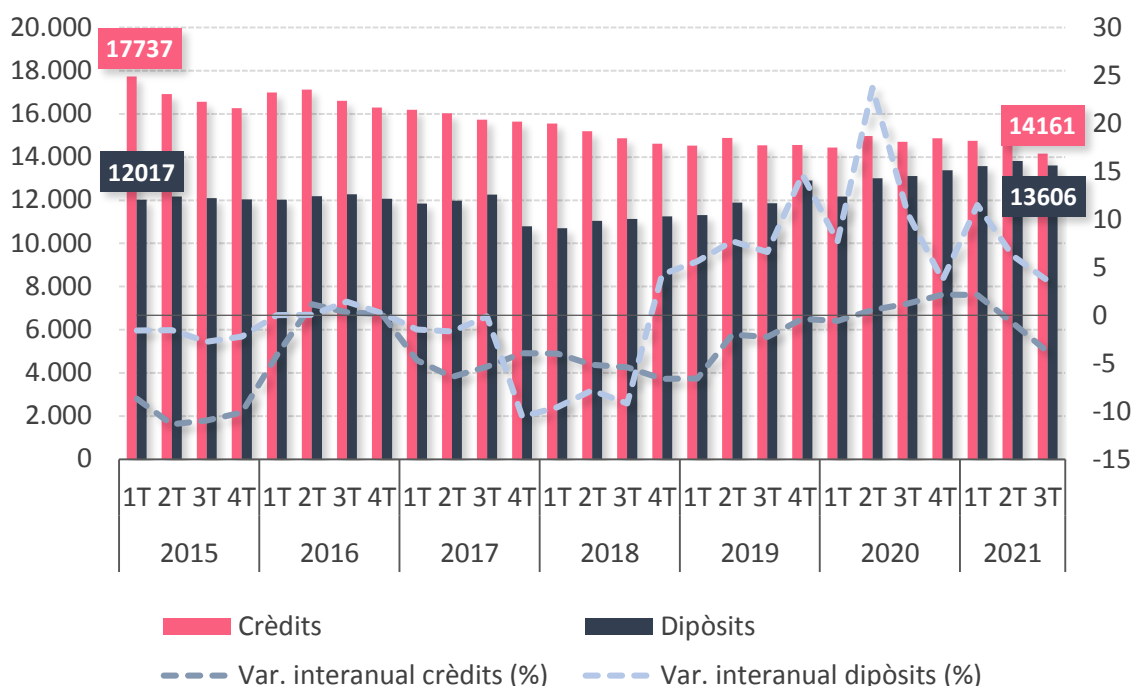
Des de 2008, l'evolució del crèdit hipotecari s'havia caracteritzat per una tendència a la baixa, de manera que aquest crèdit representava un percentatge cada vegada més baix del total del crèdit concedit pel conjunt d'institucions creditícies del territori (un 54,62% del total al desembre del 2015). Aquesta dinàmica havia comportat un descens del valor per hipoteca en el conjunt de finques urbanes i en el total, amb una disminució significativa de la mitjana per habitatge (poc més de 82.000 euros de mitjana).

L'any 2016 va començar amb una tímida recuperació respecte a l'any anterior i es va aconseguir una millora del finançament bancari de l'activitat econòmica. Tant els indicadors de crèdit com els de dipòsit van augmentar, cosa que va afavorir l'increment del palanquejament de l'activitat econòmica de la zona. Tot i així, i per situar-lo en el context econòmic del moment, el palanquejament de la zona continuava sent superior a les mitjanes espanyola i catalana.

Finalment, el pes relatiu del crèdit hipotecari en el conjunt català també va recuperar unes dècimes pel que fa al nombre d'hipoteques, tot i que el valor d'aquestes hipoteques va disminuir. En l'informe de conjuntura de tancament de 2016 es feia referència explícitament a aquesta bona dinàmica, tot i que encara es trobava per sota del nivell del conjunt català:

“L’activitat econòmica va agafant el ritme si considerem que hi ha una certa recuperació en el nombre de societats constituïdes i en la seva capitalització en comparació de l’exercici anterior i de la mitjana del període de 2013 a 2016. A més, disminueix el nombre de societats dissoltes. Aquestes xifres, d’un cert optimisme, també es complementen amb la significació dels indicadors de la zona respecte del total català, que també han millorat en comparació d’exercicis anteriors. Tot i això, cal considerar que el nombre i la capitalització de les societats constituïdes a la zona té un pes molt inferior al que representen el PIB o les exportacions de la zona al conjunt de Catalunya.”

Gràfic 4.3. Indicadors de finançament bancari de l’economia a Tarragona (en milions d’euros).

Nota: A l’eix de l’esquerra, milions d’euros. A l’eix de la dreta, variacions interanuals (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Banc d’Espanya.

L’any 2017 es caracteritza per l’augment del pes d’eines d’autofinançament per part tant d’empreses com de consumidors i la consegüent reducció del palanquejament. Per tant, tot i l’augment d’activitat empresarial, es produeix una caiguda del crèdit sol·licitat per dur a terme les activitats. De fet, la caiguda mitjana del crèdit bancari sol·licitat respecte de l’any anterior va ser del 5,11%:

“La caiguda del crèdit bancari a Tarragona és superior a la del conjunt català. (...) Aquesta situació fa reflexionar, d'una banda, sobre la manca de grans projectes inversors, i de l'altra, sobre una millora de la gestió financera de les empreses que, tot i tenir nivells d'activitat superior, recorren menys al finançament bancari. A més, cal considerar que els crèdits de consum no responen com caldria esperar i troben una acollida més fàcil a les financeres que no pas en el crèdit bancari.”

Pel que fa al crèdit hipotecari, tot i la millora en comparació de l'any anterior, el dinamisme de la zona era relativament inferior al del conjunt català, fruit de la disminució del pes que tenia al conjunt del territori, tant pel que fa al nombre de títols com al seu import global. Al desembre del 2017, el valor mitjà del total d'hipoteques residencials va caure gairebé un 5,6% respecte del desembre de l'any anterior (la mitjana catalana havia augmentat un 2%) i es va signar un 34,7% d'hipoteques més:

“La disminució del total del crèdit bancari i la millora del crèdit hipotecari a la zona impliquen un augment del pes d'aquesta figura creditícia en el total del finançament bancari a l'àrea. Aquesta dada s'observa des de finals de l'any 2014, encara que amb xifres molt per sota de les d'abans de 2008.”

L'any 2018 va donar continuïtat a aquesta dinàmica de caiguda tant del crèdit bancari com de les hipoteques. En concret, el crèdits bancaris van ser un 5,2% inferiors als de l'any anterior, mentre que els dipòsits ho van ser un 5,8%. L'any 2019 aquesta dinàmica no es va revertir, cosa que va confirmar la tendència a la baixa que es prolongava des del 2016. Com a referència, el palanquejament de l'activitat econòmica de la zona el primer trimestre del 2016 va ser de 141,40, mentre que al tancament del 2019 va ser de 112,78. El crèdit continuava amb la tendència decreixent que registrava des de 2015, tot i que durant 2020 es va recórrer a aquesta possibilitat de finançament a causa del tancament de l'activitat. En canvi, no se'n va observar l'ús per a noves inversions, ja que les expectatives eren planes —s'actuava amb precaució—, i tot l'estalvi embossat tampoc va augmentar el crèdit per a iniciatives de consum. El resultat d'aquestes variacions en els crèdits i dipòsits va tenir un efecte important en l'economia de l'àrea com és la caiguda del palanquejament de l'activitat productiva. Així, si a principis de

2015 aquest indicador era de 147,60, el setembre de 2021 solament registrava 104,08. Es fa menció d'aquesta dinàmica al darrer informe de 2021:

“En les comparacions inter trimestrals de les darreres dades els dos indicadors van a la baixa; els crèdits han tingut una variació del -4,67% i els dipòsits, del -1,58%. El palanquejament de l'economia disminueix fins al 104,08, un indicador molt allunyat dels de 2018 (145,30) i 2019 (128,51).”

La situació de 2021 sembla diferent, però no es recorre al crèdit bancari, i els dipòsits augmenten tot i les variacions alcistes de preus, amb les conseqüències que representen sobre aquests. La precaució pot més que la utilització d'aquest estalvi.

“L'estalvi augmenta de manera notòria. L'elevat IPC afecta els estalvis, però no s'observa que els orienti cap al consum. D'altra banda, el volum creditici es va mantenir estable el 2020 i durant la primera meitat de 2021 gràcies a la major facilitat creditícia per fer front a la crisi provocada per la COVID-19. No sembla que aquesta tendència a la baixa d'anys anteriors s'hagi frenat al tercer trimestre de 2021.”

L'estancament del crèdit bancari indica que les empreses recorren més a l'autofinançament o que les decisions d'inversió en nous projectes estan a l'expectativa. En canvi, el crèdit hipotecari mostra un major dinamisme.

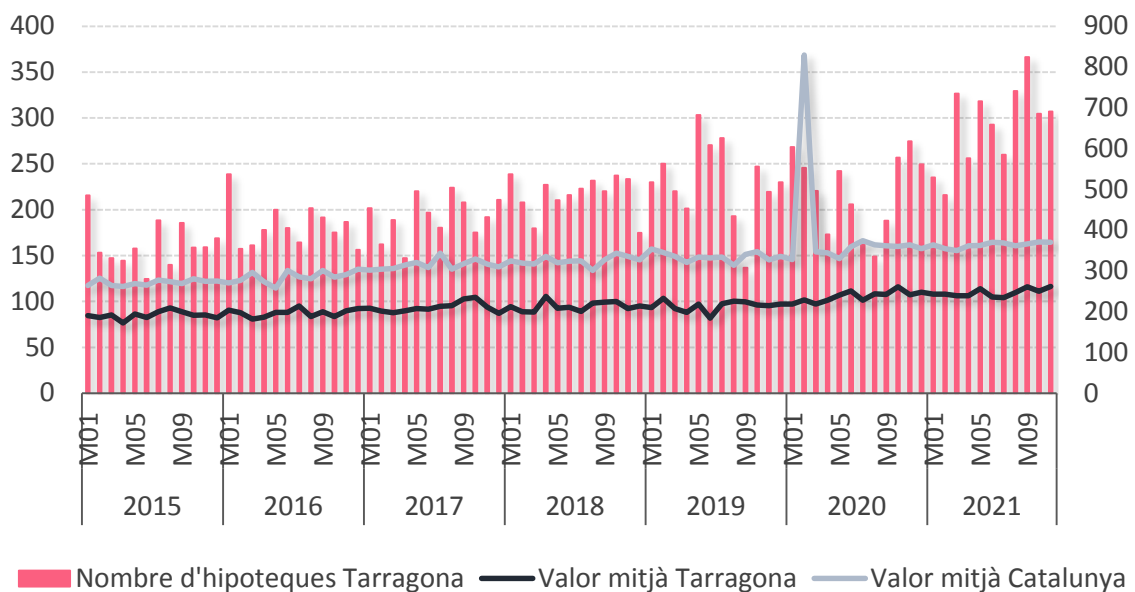
“No s'observen indicadors que assenyalin una millora en les perspectives inversores. En les variacions interanuals de diferents indicadors d'inversió. (...) S'observa com el capital de les societats i el crèdit s'orienten a la baixa en relació interanual. Per contra, el crèdit hipotecari augmenta notòriament el 2021.”

Pel que fa al crèdit hipotecari, destaca un augment significatiu que venia impulsat per actius urbans que no eren habitatges. Això va comportar un augment del valor mitjà de les hipoteques i una disminució del total de les hipoteques signades i l'increment del crèdit. Tot i això, cal entendre que el valor mitjà de les hipoteques continuava sent

inferior al del conjunt català a causa d'unes dinàmiques diferents (d'augment a Catalunya i de disminució a Tarragona, a excepció de l'any 2019).

Tot i l'excepcionalitat de l'any 2020, la realitat és que el crèdit bancari es va recuperar amb variacions significatives, sobretot com a conseqüència dels crèdits ICO i els ERTO, que van mantenir l'activitat de moltes empreses en un moment de baixada de la demanda i ajust de l'oferta. Tal com ja s'ha explicat, aquest període també es va caracteritzar per un augment dels dipòsits (va continuar l'estalvi) i per la disminució de les inversions en capital social (tant pel que fa a societats noves com a ampliacions de societats) per causa d'unes expectatives de creixement reduïdes.

Gràfic 4.4. Nombre i valor mitjà d'hipoteques (en milers d'euros) per habitatge residencial a Tarragona i Catalunya.

Nota: A l'eix de la l'esquerra, el valor mitjà de les hipoteques (en milers d'euros). A l'eix de la dreta, el nombre d'hipoteques.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

El crèdit hipotecari augmenta molt lentament a la zona amb una dinàmica inferior a la catalana, ja que el pes de l'import de les hipoteques hi disminueix en relació amb el total català. Com a exemple, l'any 2020 el valor mitjà d'aquestes hipoteques al territori era de 114.000 euros, mentre que la mitjana catalana va ser de 196.000 euros.

El període analitzat fins a l'any 2021 tanca amb un augment notori de l'estalvi, com a conseqüència, en part, d'una demanda embossada que podria tenir sortida si millorés la confiança i disminuís la precaució pel que fa a la sortida de la situació viscuda. Per tant, tot i que el volum creditici es va mantenir el 2020 i la meitat de 2021, en bona part va ser per la major facilitat creditícia destinada a fer front a la crisi provocada per la COVID-19, i no sembla que aquesta tendència a la baixa d'anys anteriors s'hagi frenat en els dos últims trimestres del 2021.

5. La construcció i el mercat immobiliari

Si les conseqüències de la crisi del 2008 van ser tan significatives com per fer que els nivells d'activitat no remuntessin fins a vuit o nou anys després, els efectes d'aquesta crisi en el sector de la construcció i l'immobiliari van ser paradigmàtics fins al punt que hi ha un abans i un després del sector a la zona. Actualment, aquest sector està molt lluny del pes que va tenir en l'estructura productiva de la zona. Els canvis estructurals en l'activitat es van materialitzar en tres aspectes: el descens en la construcció d'habitatges nous, la disminució de l'ocupació i el tancament de moltes empreses del sector.

A més de la forta caiguda de l'ocupació, moltes empreses van entrar en concurs de creditors, no es van recuperar i van acabar desapareixent. A partir del 2015, i després d'una forta caiguda de l'activitat, el sector entra en un dinamisme oscil·lant i es manté a uns nivells molt diferents dels anteriors al 2008, si bé amb una certa expectativa de remuntada dins les limitacions del nou marc en què s'havia emplaçat. Per altra banda, el sector estava i està concentrat en l'edificació d'habitatge, que va ser on va repercutir més la crisi del fatídic 2008.

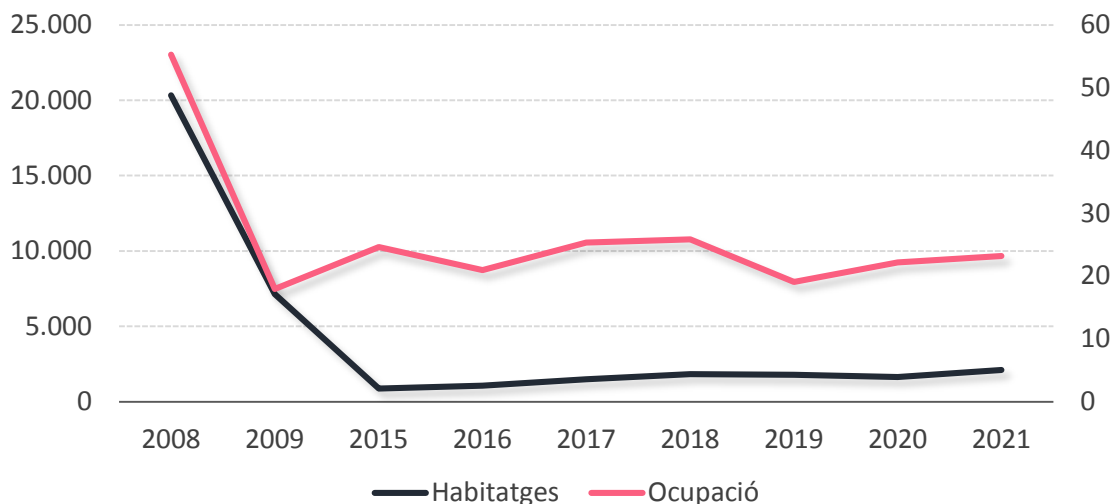
5.1. El canvi en la demanda i la pèrdua del pes relatiu del sector

L'any 2008 es va tancar amb 55.270 ocupats i, des del 2015, el total d'ocupats s'ha mantingut al voltant dels 25.000 treballadors. De representar el 15,01% del total de l'ocupació al 2008, en aquests moments en representa entre el 6% i el 7%. La crisi del sector de la construcció, afegida a un sector immobiliari que es va haver de reinventar, va portar a uns augments d'atur importants a la zona i una forta disminució de l'ocupació.

La frenada en sec de dues activitats tan interrelacionades explica la gravetat de la crisi del sector. La demanda d'habitatges i de l'activitat immobiliària de l'àrea era principalment externa, molt lligada amb la segona residència i concentrada en els nuclis

turístics. Fins al moment, la demanda captiva per la dinàmica demogràfica de la zona tenia poca rellevància, si bé ha estat més significativa a partir de 2015.

Gràfic 5.1. L'ocupació a la construcció i el nombre d'habitatges iniciats i acabats.

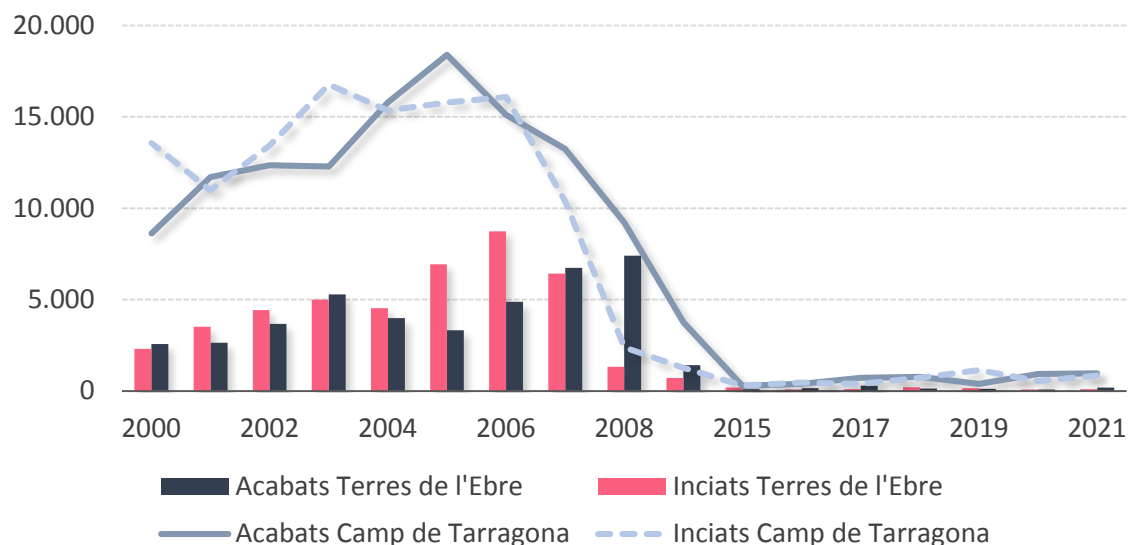

Nota: A l'eix de la dreta, l'ocupació (en milers de persones).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge, a partir dels certificats finals d'obra dels col·legis d'aparelladors de Catalunya.

El volum d'oferta de principis de segle, tenia una orientació diferent a l'actual demanda del mercat, la qual està més correlacionada amb la demanda interna de la zona, als seus canvis socials i (la fluctuació) de la renda.

Gràfic 5.2. Habitatges iniciats i acabats al Camp de Tarragona i a les Terres de l'Ebre.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge, els certificats finals d'obra dels col·legis d'aparelladors de Catalunya.

Actualment, el mercat està més separat per zones que fa uns anys, en el sentit que la demanda interna té àrees de concentració demogràfica que cerquen l'habitatge on tenen les seves activitats socials i laborals. Anteriorment, l'efecte d'una demanda externa, en principi molt concentrada als principals nuclis turístics de la Costa Daurada, s'estenia cap al sud, però actualment aquest dinamisme s'ha diluït notablement i la demanda és territorialment captiva i es concentra en tres àrees: la primera, al voltant dels nuclis turístics de Tarragona i Reus; la segona, a la costa de l'Ebre; i la tercera, a les sis comarques de l'interior, amb una densitat de població molt baixa.

5.2. Una visió anual de la conjuntura del sector

L'activitat s'ha trobat en una situació crítica des de 2008, si bé a partir de 2015 la caiguda s'ha contingut i s'han observat símptomes de millora de l'activitat (però amb nivells inferiors), una reordenació de l'oferta empresarial i un augment dels treballadors autònoms molt orientats a reformes i sense gaire estructura empresarial. Aquests han sigut i encara són els pilars que han sostingut l'activitat al llarg d'aquests últims sis anys. L'informe de conjuntura del tercer trimestre de 2015 assenyalava aquest inici de remuntada després de la forta transformació experimentada pel sector:

“El 2015 s'observa una major activitat en la construcció residencial. D'una banda, el nombre d'habitatges iniciats augmenta, i de l'altra, per una part, és superior al d'acabats, cosa que indica un dinamisme lleugerament més optimista en el sector i porta a complementar la idea d'una certa expectativa. A la zona, aquest dinamisme s'ha donat principalment a les Terres de l'Ebre.”

L'informe del mateix any ressaltava aquesta millora utilitzant una sèrie d'indicadors que es mostraven a l'alça en relació amb l'any 2014, que va ser quant el sector va tocar fons:

“La combinació d'una sèrie d'indicadors (en variació interanual) (...) afecten de manera directa l'activitat de construcció residencial: persones ocupades al sector, habitatges iniciats, nombre d'hipoteques concedides i valor d'aquestes hipoteques. En aquest dinamisme, s'observa que en els dos primers trimestres de l'exercici de

2015 —per primera vegada des del 2012— els quatre indicadors s'incrementen en valor interanual, cosa que indubtablement és un senyal de més activitat en el sector, encara que aquests es trobin molt lluny dels valors que presentaven abans del 2008.”

A partir d'aquest punt, l'any 2016 es va continuar reflexionant sobre la informació i la valoració de la conjuntura de l'activitat econòmica de la zona pel que fa al sector de la construcció de la manera següent:

“L'activitat del sector de la construcció residencial va parar en sec a partir de 2009 i va continuar a la baixa fins al 2015. En aquell moment, el nombre d'habitatges iniciats al conjunt de les comarques de la zona era inferior al 3 % dels habitatges iniciats l'any 2007 (de 16.822 habitatges iniciats al 2007 es va passar a 486). S'espera que la conjuntura canviï, tot i que no per arribar a la significació d'abans de la crisi, sinó perquè l'any actual sigui lleugerament millor que l'anterior. Un indicador que generaria expectatives més positives és l'augment de la relació entre habitatges iniciats i acabats.”

La relació entre habitatges iniciats i acabats es va recuperar amb un impuls superior a les comarques de l'Ebre, principalment a les dues costaneres. Quan aquest indicador és superior a 100, expressa les expectatives del sector d'iniciar més habitatges dels que s'acaben. Per contra, les expectatives no són bones si primer es volen vendre els habitatges iniciats i no se'n comencen de nous fins que aquests no s'acaben.

“Les perspectives d'iniciar més habitatges dels que s'acaben són positives (majors que 100) l'any 2015 i el primer semestre de 2016, principalment per l'impuls de les Terres de l'Ebre, que és molt superior al del conjunt català, que també augmenta. Per comarques, al primer semestre del 2016 registren valors superiors a 100 el Baix Ebre, el Baix Penedès, la Conca de Barberà i el Montsià. No es troben en aquest dinamisme les dues comarques més poblades: el Baix Camp i el Tarragonès.”

L'informe de valoració del sector per a l'exercici de 2017 era pessimista respecte dels anys anteriors a 2008. Tot i això, sembla comprensible que se cerquessin aspectes de millora en l'activitat. La zona de Barcelona era la impulsora del sector a Catalunya, mentre que Tarragona s'hi acoblava canviant el model d'habitatge que havia tingut fins aleshores. La zona també s'adaptava a la primera residència i en la valoració de la demanda socialment relacionada amb la mateixa. Les consideracions d'aquell moment valoraven l'activitat de la manera següent:

“La construcció residencial es troba molt lluny dels indicadors d'activitat que registrava abans de la crisi. Malgrat aquesta observació, que tot sovint oblidem, sembla que els darrers mesos hi ha un cert increment de l'activitat en aquest sector que cal valorar més aviat per l'acabament d'habitatges iniciats que no pas per l'inici de nous. Al gràfic es mostra la relació dels habitatges iniciats i acabats a la província respecte del conjunt català. S'hi observa la caiguda dels iniciats des de 2012, així com el pes superior i l'augment dels acabats a partir de 2016.”

La valoració que es va fer del dinamisme entre la relació d'habitatges iniciats i acabats és contradictòria. Així, a les zones on hi havia el dinamisme més important pel nombre d'habitatges construïts, que concentraven la població i la demanda turística, la major part d'obra nova estava parada.

“Les comarques que experimenten més dinamisme durant l'exercici de 2017 són la Terra Alta, la Ribera d'Ebre i l'Alt Camp. Tanmateix, la disminució que registren les cinc comarques costaneres, principalment el Baix Ebre, el Baix Penedès i el Tarragonès, limita el dinamisme global de l'activitat d'habitatges iniciats.”

Tot i això, l'informe continua assenyalant el següent:

“El nombre més important d'habitatges iniciats es concentra a les cinc comarques costaneres (...) que representen més del 90% dels habitatges iniciats a la zona, un percentatge que es manté malgrat el descens del nombre d'habitatges iniciats al conjunt de l'àrea. (...) També s'observen les oscil·lacions temporals d'aquestes

comarques en el conjunt, que sembla que es compensen per assolir el pes del 90% en el conjunt provincial. Darrerament s'observa una certa disminució del pes del Tarragonès i del Baix Penedès, l'increment del pes de les dues comarques de l'Ebre i el manteniment del pes relatiu del Baix Camp. A la resta de comarques de la zona l'activitat és gairebé nul·la, ja que registren un valor normalment per sota del 10%.”

Les oscil·lacions de l'activitat no mostren una millora substancial en el dinamisme. L'activitat registra uns indicadors plens de timidesa, sense cap seguretat de realització dels productes que es posen al mercat, ja que aquest és molt estret i l'eufòria de la segona residència i la compra per part de forans de l'àrea s'amorteix. L'informe de 2018 mostra aquesta situació en uns plantejaments més amplis:

“La construcció residencial i l'activitat immobiliària eren dos elements significatius de l'economia de la zona que actualment han perdut la rellevància i l'impuls que havien assolit en un moment donat. La crisi de 2008 va representar un trencament de les expectatives de la construcció residencial que encara dura i que es manifesta en la caiguda de l'ocupació del sector i del nombre d'habitatges iniciats i acabats.

La crisi que va afectar el conjunt espanyol —i que fa tan sols uns anys que es considera que ha passat— s'ha oblidat, i sembla que es vulgui entrar en una dinàmica d'augment de preus en el sector com a conseqüència de l'increment de l'activitat. Aquesta observació, que es pot valorar amb les xifres globals del sector en llocs molt específics, no es manifesta tant a la zona, on l'estancament de la població, l'alt nivell d'atur, la forta contractació temporal i un nivell de rendes més precari i amb menys il·lusió de despesa fan que la demanda vingui de fora (segona residència). En tot cas, els paràmetres actuals no són els que eren fa uns anys.”

Posteriorment, l'informe se centra en les dades del període d'anàlisi en relació amb els anys anteriors i analitza:

“Respecte de les dades, cal considerar diversos aspectes. En primer lloc, que el nombre d’habitatges acabats és superior al d’iniciats. D’això es desprèn que s’han acabat molts habitatges que van quedar inacabats a principis de la dècada (amb la consegüent prolongació del termini de producció). Tanmateix, la dada més significativa és que l’activitat no continua al ritme que tenia abans de la crisi, sinó que registra fortes oscil·lacions en aquests nivells inferiors d’activitat. En segon lloc, la significació dels habitatges iniciats i acabats per comarques no guarda cap relació amb la distribució de la població.”

Les dades de l’edificació d’habitatge a la zona es comparen amb les del conjunt català:

“Pel que fa al dinamisme de la zona durant aquests anys comparat amb el del conjunt català, s’observa que, mentre que a Catalunya per cada habitatge acabat se n’inicien 1,29, al conjunt provincial aquesta xifra és de 0,57, amb una significació similar a les Terres de l'Ebre i al Camp de Tarragona. A més, mentre que el total d’habitatges acabats té un valor del 14,59% respecte del total d’acabats a Catalunya, els iniciats només en representen un 6,42%, una xifra que contrasta amb el pes de la població de la zona, que és del 10,48% respecte de la població total catalana.”

La conjuntura va continuar oscil·lant amb petits moviments en una realitat estructural molt precisa que ja va diagnosticar l’informe de conjuntura anterior, com són les dificultats que la demanda interna pugui impulsar l’activitat per assolir els nivells a què sembla que es començava a arribar a Catalunya. Centrant-se en l’àrea, a meitats de 2019 l’informe assenyalava:

“Els dos primers trimestres de l’exercici de 2019 s’observa una disminució en l’activitat marcada per la caiguda del nombre d’habitatges iniciats i acabats. Després d’una sèrie d’anys amb increments percentuals elevats al conjunt català i, menys regulars, a la zona, les valoracions corresponents a l’exercici actual són més pessimistes, tant pel que fa als habitatges acabats com als iniciats, i molt

més significatives per al conjunt català que per a la zona, on el Camp experimenta un lleuger increment que contrasta amb el descens dels altres llocs.”

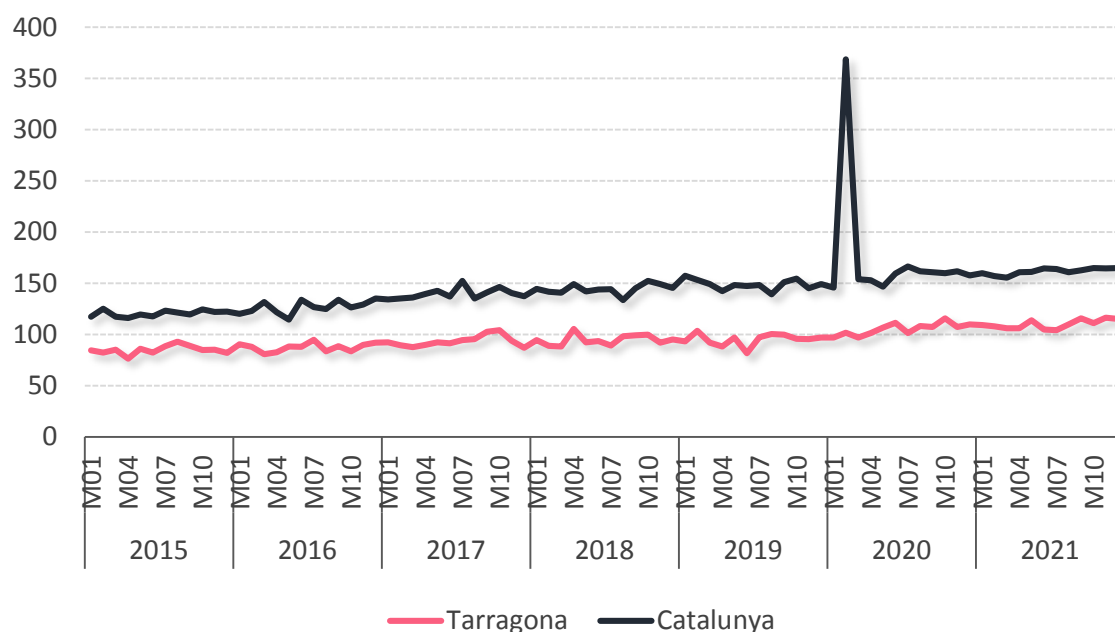
A partir d'aquestes valoracions, l'anàlisi va tractar un altre aspecte significatiu com és la relació entre l'activitat i el crèdit hipotecari, forma de finançar la major part de compres i vendes d'immobles, i va establir les consideracions següents:

“Malgrat el fre en l'activitat de la construcció residencial, sembla que el nombre d'hipoteques per habitatge no disminueix de la mateixa manera. Això pot passar perquè les perspectives de compra anteriors s'han manifestat a posteriori — recolzades per les condicions hipotecàries— o bé perquè en aquest còmput hipotecari intervenen transaccions d'habitatge usat.”

5.3. El crèdit hipotecari determinant en la compra i venda d'habitatges

En relació amb el crèdit hipotecari, l'informe estableix una altra valoració a considerar: el valor mitjà per hipoteca a la zona i al conjunt català. En aquest sentit, indirectament es mostra com la dinàmica de preus a la zona s'ha mantingut més estable i inferior, amb unes condicions de mercat de poca demanda i un ajustament de l'oferta:

“Una diferència significativa del mercat hipotecari de l'àrea respecte del de Catalunya és el valor per hipoteca concedida, que és molt inferior a la zona. A més, la diferència incrementa des del segon semestre de 2016 a mesura que la línia tendencial de les oscil·lacions dels indicadors registra un creixement molt més elevat en les dades catalanes que en les de Tarragona que per la seva estabilitat contrasten amb l'increment del conjunt català.”

Gràfic 5.3. Valor de la hipoteca mitjana (en milers d'euros). Període 2015-2021.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

A la zona, el problema de l'habitatge no és tan punyent com a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, la qual cosa fa que s'oblidi la construcció d'habitatge protegit. Així, el pes d'aquests habitatges sobre el total acabat (quadre 5.1) queda lluny del 30% que marquen les normes. Malgrat aquesta manca d'oferta, en no haver-hi excessiva pressió de la demanda, la problemàtica social de les necessitats de l'habitatge a la zona es resumeix en desnonaments per impagaments de lloguer o d'hipoteca.

Quadre 5.1. Habitatges iniciats i acabats i habitatges de protecció oficial.

Any	Total iniciats	Iniciats PO	PO / Total iniciats	Total acabats	Acabats PO	PO / Total acabats
2015	486	39	8,02	389	46	11,83
2016	528	2	0,38	534	0	0,00
2017	488	0	0,00	1.010	2	0,20
2018	931	2	0,21	908	0	0,00
2019	1.275	28	2,20	505	7	1,39
2020	620	0	0,00	1.008	19	1,88
2021	939	36	3,83	1.157	61	5,27
Total període	5.267	107	2,03	5.511	135	2,45

Nota: PO equival a *protecció oficial*.

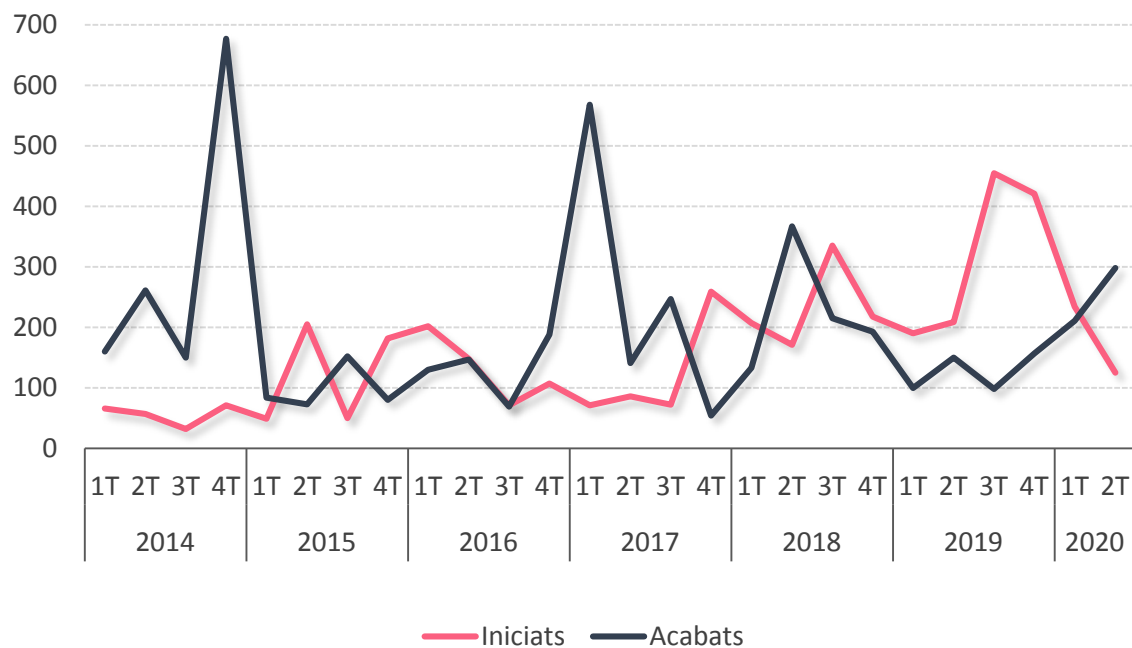
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge, els certificats finals d'obra dels col·legis d'aparelladors de Catalunya.

L'informe de conjuntura de l'any 2020 assenyalava de manera precisa que el sector va experimentar una continuïtat en el seu funcionament durant la COVID-19, tot i que les noves iniciatives es van frenar:

“En la conjuntura actual l'activitat de la construcció, que estructuralment ha perdut la rellevància que tenia fa uns anys, és la que manté en major mesura els indicadors; aquests són els que menys disminueixen, essencialment en dades d'ocupació i de manteniment d'empreses, i en nombre de treballadors, tant assalariats com autònoms.

L'indicador d'habitatges iniciats i acabats es manté lleugerament a l'alça. (...) S'observa com el màxim dels iniciats, registrat el tercer trimestre de 2019, s'ha vist frenat de cop al llarg dels dos primers trimestres de 2020. Pel que fa als acabats, amb fortes puntes, experimentaven un augment inferior al dels iniciats que es trenca l'any actual, en què han superat els iniciats, un fet que no succeïa des del segon trimestre de 2018.”

Gràfic 5.4. Habitatges iniciats i acabats a Tarragona.

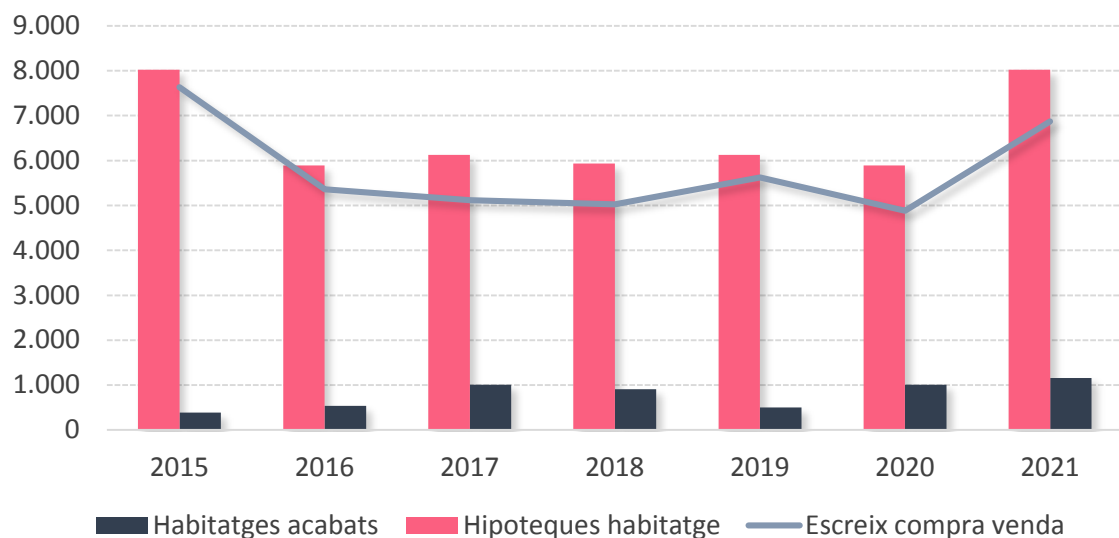
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge, els certificats finals d'obra dels col·legis d'aparelladors de Catalunya.

L'informe valora la relació entre hipoteques i habitatges acabats, i concreta que la situació de millora no implica orientar el mercat cap als nous acabats, sinó que augmenten les transferències entre els usats. Aquest aspecte es tornarà a manifestar posteriorment per a l'exercici de 2021:

“S’observa que, respecte dels habitatges acabats, el nombre de les hipoteques concedides és molt baix, fet que ens permet considerar la importància del mercat de l’habitatge usat, que crea una activitat en el sector de reformes (i no pas en el de grans promocions). En aquest context podem especular que el pes de la construcció d’habitatges nous té uns indicadors d’activitat que limiten la seva influència en l’economia en el seu conjunt, cosa que comporta una situació molt diferent de la bombolla que va explotar l’any 2008.”

El gràfic 5.5 mostra com augmenta l'escreix de compra i venda que representen el nombre d'hipoteques per habitatge i el nombre d'habitatges acabats. Aquest augment porta a considerar que hi ha un cert dinamisme en el mercat immobiliari, principalment en l'habitatge usat. De fet, tant les necessitats dels oferents com les disponibilitats dels demandants semblen ajustar-se molt més en aquest mercat que en el mercat d'obra nova.

Gràfic 5.5. Les hipoteques i els habitatges acabats.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i del Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge, els certificats finals d'obra dels col·legis d'aparelladors de Catalunya.

Ja hem ressaltat els aspectes que d'això s'infereixen sobre l'economia de l'àrea, als quals podem afegir una altra consideració: l'envelliment del parc d'habitatges. Després de l'eufòria de principis de segle, l'envelliment del parc d'habitatges no sembla rellevant, però en pocs anys es farà notar i l'efecte sobre les condicions urbanes i els nuclis turístics pot ser problemàtic. L'informe de 2021 ho explica així:

“El sector experimenta transaccions immobiliàries d’habitatge en augment si considerem les hipoteques signades. No obstant això, si s’observa el quadre, en què es relacionen aquestes hipoteques amb el nombre d’habitatges acabats, es pot valorar la importància que té en el mercat la compravenda d’habitatges que són propietat de patrimonis particulars més que no pas d’obra nova. Aquest fet pot ser interessant per la rehabilitació com a activitat del sector, però no per potenciar el dinamisme que genera. En els darrers anys, la relació entre les hipoteques i l’habitatge nou és més baixa a la zona que al conjunt català.”

L'exercici de 2021 va ser de recuperació de l'activitat econòmica en general. Després de la forta caiguda dels indicadors de l'any 2020, l'anàlisi del sector a la zona en aquest període assenyalava el següent:

“Els indicadors de la construcció (al conjunt espanyol), tant pel que fa al PIB com pel que fa a l’ocupació creada els darrers mesos, han tingut un comportament a la baixa. La zona no queda al marge d’aquesta dinàmica, que s’inicia amb la caiguda del nombre d’habitatges iniciats l’any 2020 i que sembla seguir durant 2021. Aquestes dades divergeixen de les de 2019, quan es va observar una certa recuperació del nombre dels habitatges iniciats. Aquesta dinàmica s’ha manifestat en ritmes diferents, ja que a les Terres de l’Ebre la disminució en la creació d’habitatges va començar un any abans que al Camp de Tarragona, i el mateix passa amb els habitatges acabats, que a l’Ebre disminueixen a partir de 2019 i al Camp ho fan a partir de 2020.”

L'informe de 2021 va tornar a incidir en el fet que la dinàmica del mercat d'habitatge a la zona no es modifica i que el pes de la compra i venda al marge de les noves

promocions és proporcionalment superior a l'àrea que al conjunt català. Per altra banda, el preu de l'habitatge és inferior a la zona segons informació de la valoració mitjana de les hipoteques fetes:

“El sector experimenta transaccions immobiliàries d’habitatge en augment si considerem (...) aquestes hipoteques amb el nombre d’habitatges acabats es pot valorar la importància que té en el mercat la compravenda d’habitatges que són propietat de patrimonis particulars més que no pas d’obra nova. Aquest fet pot ser interessant per la rehabilitació com a activitat del sector, però no per potenciar el dinamisme que genera. En els darrers anys, la relació entre les hipoteques i l’habitatge nou és més baixa a la zona que al conjunt català.”

Cal destacar la pèrdua de pes en el dinamisme econòmic de la zona. L’ajust és significatiu a la baixa i el sector s’ha adaptat a la nova realitat del mercat, que produeix per a una demanda interior i deixa les possibilitats que va oferir la construcció en urbanitzacions i segones residències. Aquesta dinàmica ha portat a una divisió territorial dels mercats en zones de concentració urbana, zones costaneres i zones d’interior, si bé totes comparteixen el mateix esquema de dependre dels condicionants de la demanda interna de cada àrea.

Quadre 5.2. El nombre d’habitatges acabats i la seva relació amb les hipoteques d’habitatges.

Any	Nombre hipoteques		Habitatges acabats		Relació habitatges acabats/hipoteques	
	Tarragona	Catalunya	Tarragona	Catalunya	Tarragona	Catalunya
2015	4.308	38.825	389	4.034	9,03	10,39
2016	4.958	46.083	534	5.534	10,77	12,01
2017	5.069	50.881	1.010	6.892	19,93	13,55
2018	5.930	58.136	908	7.492	15,31	12,89
2019	6.129	58.699	505	8.831	8,24	15,04
2020	5.891	54.688	1.008	11.601	17,11	21,21
2021	8.024	69.805	1.157	13.610	14,42	19,50
Total període	40.309	377.117	5.511	57.994	13,67	15,38

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i del Servei d'Estudis i Documentació d'Habitatge, a partir dels certificats finals d'obra dels col·legis d'aparelladors de Catalunya.

L'efecte d'aquesta crisi i el posicionament en la nova realitat ha comportat canvis significatius en l'activitat immobiliària. La situació clàssica era que, a partir d'una certa estructura empresarial, es podien confondre el promotor, el constructor i el comercialitzador. Les empreses immobiliàries estaven molt integrades en el procés de producció de la construcció d'habitatges i comercialitzaven les obres noves. No es pot oblidar que l'activitat més terciària (de serveis i financera) tenia una rellevància significativa com a complementària del dinamisme del sector. Actualment, aquesta activitat s'ha adaptat a les noves condicions del mercat i, com hem assenyalat anteriorment, és significatiu el pes de les hipoteques d'habitatge en escreix als habitatges acabats. Els serveis immobiliaris també s'han adaptat a la nova situació i han passat de l'obra nova a ajustar el mercat de compra i venda a l'habitatge usat, així com a prestar serveis als propietaris d'aquests habitatges (arrendaments, comunitats de veïns o altres gestions relacionades). Aquesta adaptació ha significat marges inferiors en les gestions i un ajust a la baixa de l'oferta de nous habitatges, amb petites oscil·lacions segons les pujades i baixades de l'activitat aquests darrers anys.

6. El turisme

El turisme de la zona comprèn dues marques turístiques, la Costa Daurada i les Terres de l'Ebre. El pes determinant que aquest sector té en l'impuls econòmic i la realitat social en justifica l'anàlisi a la província durant els darrers anys. En aquest capítol farem èmfasi en els efectes de la COVID-19, tant pel que fa a l'any 2020 com al rebot de l'any següent.

Cal entendre que el turisme té un gran efecte d'arrossegament d'altres activitats, ja que no només afecta les activitats estrictament lligades a l'hoteleria i la restauració, sinó que el seu efecte multiplicador s'estén a la resta de serveis que han d'atendre les necessitats dels turistes durant la seva estada.

6.1. L'evolució anual del sector

Apropant-nos a l'anàlisi de l'exercici del 2015, en aquell any la demanda va augmentar, ja que hi va haver un increment en el nombre de viatgers, encara que també un cert descens en les pernoctacions:

“S’observa un augment del 5,72 % en el nombre de viatgers entre el setembre de 2014 i el mateix mes del 2015. Pel que fa als quatre tipus d’oferta considerats, destaquen els guanys dels hotels i l’alentiment en l’evolució de la demanda d’apartaments. Si es consideren les pernoctacions, aquestes han disminuït globalment, com s’assenyalava anteriorment, principalment per la caiguda de les dels no-residents —que han anat a la baixa— tot i l’augment de les dels residents. Les pernoctacions dels no-residents han disminuït per totes les ofertes, excepte en els càmpings.”

L'informe destaca la disminució de l'estada mitjana del visitant, que normalment és major en el cas del no resident que en el cas del resident:

“La implicació que això té en el nombre de dies d’estada mitjana a l’àrea, que disminueix i, alhora, es va constatant aquesta dinàmica diferenciada entre nombre de pernoctacions i de viatgers.”

L’exercici de 2016 va mostrar una millor conjuntura que es manifesta per l’augment de visitants i pernoctacions. La valoració de l’informe d’aquell any reflexiona sobre l’estacionalitat de l’activitat i, indirectament, sobre els dies d’estada mitjana dels visitants. L’exercici del 2017 va resultar molt més positiu que el de l’any anterior:

“La valoració de la temporada turística fins al setembre de 2017 ha estat molt positiva, ja que ha registrat indicadors alcistes respecte de l’exercici anterior que corresponen a un augment del 9,10% en el nombre de viatgers i del 6,74% en el de pernoctacions. Per contra, es confirma la reducció dels dies d’estada dels viatgers, que continuen amb una línia descendent i registren una disminució del 2,16% respecte de l’any 2016 (una mitjana de 4,39 dies per estada en comparació dels 4,49 de l’any anterior). La disminució de la mitjana de dies per estada pot ser significativa en una oferta turística de sol i platja si no es compensa amb l’augment del nombre de viatgers, com és el cas a la Costa Daurada i les Terres de l’Ebre.”

El 2018 s’acaba amb una disminució en el nombre de viatgers que repercuteix sobre les pernoctacions, ja que l’estada mitjana d’aquests no va augmentar. L’informe d’aquell any valorava que les previsions al llarg de la temporada no eren gaire positives, tot i que en el cas dels conjunts català i espanyol les xifres de visitants estrangers s’havien recuperat respecte l’exercici anterior. Aquesta recuperació no es va donar a la zona i així ho va subratllar l’informe, tot destacant el pes del sector en l’economia de l’àrea:

“El turisme és una activitat econòmica molt determinant per a l’economia de l’àrea i, en general, per a l’economia espanyola. Tot i que l’exercici de 2018 es veia amb una certa preocupació pel fre dels visitants estrangers, aquesta previsió feta amb les dades anuals publicades per l’INE s’ha superat amb un augment de

l'1,10% respecte de 2017. No obstant això, aquesta variació, que ha estat del 0,02% per al conjunt català, ha implicat una caiguda del 5,66% a Tarragona.”

L'any 2019, i tot i que es van continuar registrant oscil·lacions en l'activitat, va ser molt millor que l'any anterior. Malgrat això, cal tenir en compte que una oferta tant orientada cap a un turisme no resident, sobretot en hotels, comporta a una demanda molt inestable que pot cancel·lar o augmentar les seves reserves per qualsevol canvi/imponderable.. De totes maneres, en l'exercici de 2019 es van compensar les disminucions registrades en l'anterior:

“L'exercici 2019, el sector turístic de la zona ha experimentat un augment del 3,66% en el nombre de viatgers respecte de l'any anterior, cosa que ha comportat un augment de les pernoctacions del 0,81%. La variació interanual ha estat diferent en funció de si es considera el turisme resident o el no resident. El nombre de viatgers del turisme resident ha augmentat un 5,22% i el de pernoctacions, un 1,51%. Pel que fa al turisme no resident, aquestes xifres són de l'1,47% i del 0,81%, respectivament. El turisme de la Costa Daurada i de les Terres de l'Ebre representa prop d'un 9,30% dels visitants no residents a Catalunya i un 8% dels residents, amb un 6% de les pernoctacions.”

L'any següent va ser molt dolent per al sector. Els efectes sobre l'oferta de la disminució en caiguda lliure de la demanda causada per la COVID-19 van comportar una variació interanual molt negativa dels indicadors. Les reflexions dels informes ja no parlen de la necessitat de canvis estructurals de l'oferta com s'havia fet amb anterioritat, sinó d'entendre les dificultats del sector al llarg del 2020.

“El turisme ha estat un dels sectors més perjudicats per la pandèmia. Les mesures d'apertura després de l'estat d'alarma i el pas de la primera onada de la COVID-19 van generar algunes expectatives al sector. No obstant això, el turisme estranger va fallar i la precaució del turisme d'interior d'evitar llocs d'aglomeracions va comportar una caiguda del moviment turístic que ha tingut com a conseqüència una forta disminució d'ingressos a les empreses i una certa

falta d'expectatives de com poden enfrontar el futur i mantenir-se com a oferta empresarial.

En l'exercici de 2020, el nombre de viatgers ha disminuït en més de tres milions i el de pernoctacions, en més de sis en comparació de 2019, cosa que implica uns descens del 68,08% pel que fa als viatgers i del 72,02% pel que fa a les pernoctacions. La caiguda més important s'ha produït en els no residents, amb un 85,81% menys de viatgers i un 87,99% menys de pernoctacions."

La normalitat no va tornar a finals de 2021. Les diferents onades de la pandèmia, les regulacions del sector i els efectes sobre la mobilitat, ja sigui per limitacions legals o prevenció autoimposada, no han permès recuperar nivells anteriors a l'arribada de la COVID-19. En l'informe de cloenda d'aquest any es fa palès aquest pessimisme:

"El pes del turisme en l'economia de la zona és determinant per a l'impuls econòmic i la realitat social d'aquesta. L'exercici 2020 va tenir unes conseqüències desastroses per a l'activitat. Les expectatives de recuperació que es van originar durant els primers mesos de 2021 no s'han complert i el descens de l'activitat respecte de 2019 continua. Es manifesta una millora respecte del 2020, ja que s'ha doblat el nombre de visitants i de pernoctacions, si bé encara es troben un 30% per sota dels de 2019 pel que fa als viatgers i un 40% pel que fa al de pernoctacions.

Dificultat per assolir els 18 milions de pernoctacions a la zona, una xifra que era habitual abans de la pandèmia. Tot i que els viatgers, les pernoctacions i el nombre de dies d'estada mitjana a la zona han augmentat des de l'exercici anterior, encara es troben per sota dels anys normals en més d'un milió.

(...)

La forta modificació de la demanda, influenciada per la COVID-19 i les seves diferents onades, ha comportat un important descens dels turistes no residents, tant pel que fa a viatgers com a pernoctacions. Els dos darrers anys, la demanda de residents ha superat el 80% del total pel que fa a viatgers i ha representat un

73,34% de les pernoctacions. Per contra, el turisme no resident ha caigut i tot just ha superat el 25% del total de pernoctacions l'any 2021 quan habitualment representava més del 55%, amb una estada mitjana superior.”

6.2. L'augment de l'estacionalitat del sector

Les oscil·lacions del sector els darrers anys n'assenyalen les inel·lasticitats i, en aquest sentit, una de les més significatives és la forta estacionalitat. Aquesta estacionalitat comporta una utilització dels actius fixes molt limitada i això té efectes sobre la rendibilitat de les inversions i de l'oferta disponible.

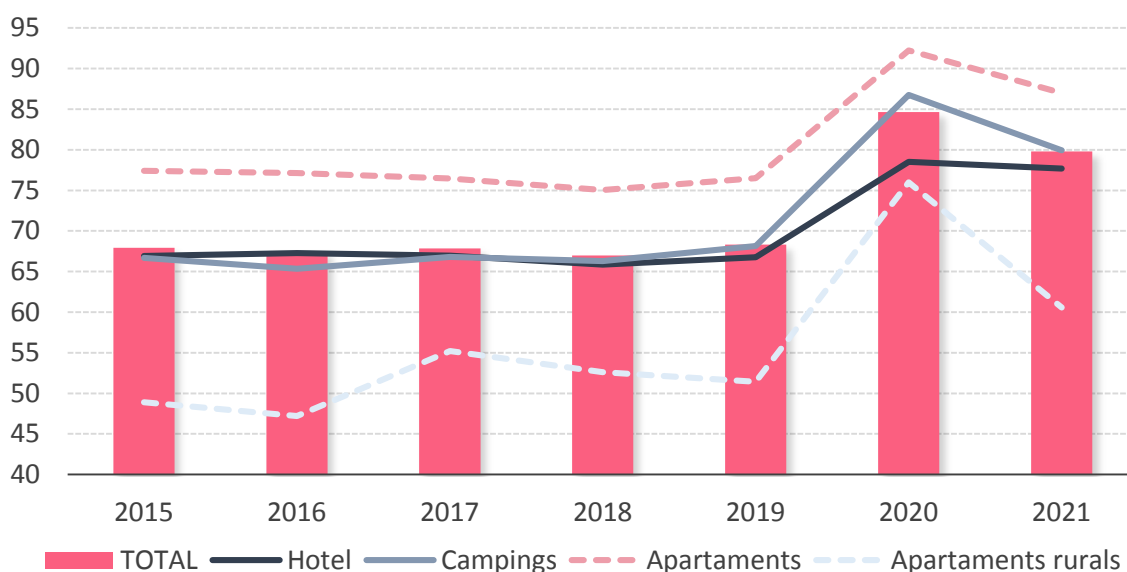
A més, aquesta estacionalitat condiona, entre d'altres, el comportament del mercat de treball, cosa que afavoreix una ocupació caracteritzada per discontinuïtats evidents. En aquest sentit, desestacionalitzar progressivament aquesta activitat ha sigut un repte del territori per tal d'assolir un comportament més estable del conjunt de l'economia. El problema rau en el fet que, tradicionalment, el producte turístic que s'ha ofert a la província de Tarragona està molt relacionat amb els mesos d'estiu. L'anàlisi de 2016 ja ho explicava així:

“La temporalitat és un dels elements determinants del turisme a la zona, on en destaca la concentració d'aquests visitants en els mesos de juliol i agost. (...) Aquests elements d'estacionalitat que comentàvem anteriorment representen prop d'un 50 % de l'ocupació de l'oferta de l'exercici, que es concentra en els mesos de juliol i agost. Aquesta concentració i la disminució de l'estada dels visitants són els principals problemes de l'oferta turística de la zona, una tendència que ha continuat durant l'exercici de 2016.”

Per entendre-ho millor, el gràfic 6.1 mostra la concentració de la demanda en els mesos de juny, juliol, agost i setembre en relació amb el total anual. S'hi pot observar que, fins a l'any 2019, un 67-69% de les pernoctacions anuals en el conjunt dels establiments es concentren durant els quatre mesos d'estiu. Aquesta concentració va ser especialment rellevant en el cas dels apartaments, que podien explicar fins al 75% de la seva activitat

anual només durant aquest període. L'estacionalitat s'ha accentuat a partir de l'arribada de la COVID-19. Caldrà veure quina n'és la concentració en els propers anys, ja que la dels exercicis 2020 i 2021 pot estar explicada per altres variables, com la (gairebé) nul·la activitat econòmica la primavera de l'any 2020 o el relaxament de mesures en la mobilitat durant aquests mesos precisament per tal de recuperar part de l'activitat perduda pel context pandèmic.

Gràfic 6.1. Percentatge de pernoctacions dels mesos de juny a setembre sobre el total anual (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Parc Científic i Tecnològic de Turisme i Oci de Catalunya (Eurecat).

Les consideracions sobre l'excessiva estacionalitat del sector (gràfic 6.1) són una constant cada any. El 2019, aquesta variable es relacionava també amb l'estada mitjana:

“L'estacionalitat del turisme a la zona continua en els mesos centrals de l'estiu i registra el seu màxim al mes d'agost. El 2019 això va representar 5,2 milions de pernoctacions i més del 28% del total anual. Aquesta concentració es va veure accentuada el 2020, ja que al mes d'agost es van registrar el 40% de les pernoctacions anuals. L'exercici de 2021 es retorna a indicadors més tradicionals, ja que el mes d'agost va representar el 32,40% de les pernoctacions anuals. En aquests tres anys l'estada mitjana al mes d'agost ha passat de 5,2 dies en el 2019 a 3,89 en el 2020 i 4,52 el 2021. No solament han disminuït el nombre de viatgers

i de pernoctacions, sinó que també ho ha fet l'estada mitjana. Aquest resultat és rellevant per la despesa global, tant directa com indirecta, que genera la demanda provinent de l'activitat turística.”

6.3. La COVID-19 impacta en el visitant estranger

A continuació, ens fixem en el nombre de viatgers i pernoctacions, en quan s'han donat aquestes pernoctacions i en el tipus d'establiment més demandat i ocupat. En aquest sentit, un possible augment o descens de l'arribada d'estrangers tindrà, entre d'altres, una repercussió directa en l'estada mitjana i, també, en la despesa feta al territori.

Quadre 6.1. Evolució de les pernoctacions a la Costa Daurada (any base = 2015).

Costa Daurada	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hotels	100,0	110,7	118,9	116,6	114,0	19,0	50,7
Càmpings	100,0	108,6	113,3	106,6	103,2	37,1	69,4
Apartaments	100,0	106,2	108,0	107,3	110,0	32,0	66,5
Turisme Rural	100,0	102,0	107,8	107,9	109,9	55,6	91,8
Terres de l'Ebre	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hotels	100,0	108,8	106,4	101,5	80,9	46,6	184,7
Càmpings	100,0	104,4	112,4	90,4	92,5	47,7	222,3
Apartaments	100,0	111,3	117,1	103,3	99,2	34,0	185,7
Turisme Rural	100,0	111,9	109,7	97,4	88,6	71,9	158,9

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Parc Científic i Tecnològic de Turisme i Oci de Catalunya (Eurecat).

Fins a l'arribada de la pandèmia, la dinàmica havia sigut positiva en el conjunt de les destinacions que formen la marca turística de la Costa Daurada, amb gairebé 14 punts percentuals més de pernoctacions als hotels i gairebé 20 punts més als càmpings. En el cas de les Terres de l'Ebre, en canvi, hi ha un fort descens de les pernoctacions entre els anys 2018 i 2019. La caiguda de 81 punts percentuals en el nombre total de pernoctacions als hotels de la Costa Daurada és, segurament, la dada que evidencia millor el fort impacte que va tenir la pandèmia en el conjunt del sector. Les especificitats d'aquest descens es treballen més endavant en aquest mateix punt.

Fins a l'any 2020, l'augment relatiu del pes del sector a la Costa Daurada s'havia assenyalat en els informes conjunturals elaborats. Es recupera un extracte de l'informe

del quart trimestre de l'any 2018, on es parla precisament d'aquest repartiment de pesos en l'oferta i la demanda turístiques:

“Es mostra la distribució de la demanda. El primer que s’observa és que el càmping ha guanyat pes com a preferència de la demanda turística de l’àrea. Tot i que la demanda important a la zona és tradicionalment l’oferta hotelera, que té un pes del 68% del total de viatgers i el 57,58% de les pernoctacions, aquests percentatges indiquen que ha disminuït respecte de l’exercici anterior. Pel que fa als apartaments, ha disminuït tant el nombre de viatgers que hi recorren com la durada de les pernoctacions, mentre que en el cas de les cases rurals, tot i rebre menys viatgers, aquests hi han fet estades més llargues, la qual cosa els permet igualar el seu pes de pernoctacions.

(...)

Durant l’exercici de 2018, i respecte de l’any anterior, la demanda de visitants i pernoctacions s’ha decantat més cap als residents que cap als no residents. Els hotels absorbeixen el 56,34% dels visitants residents, amb el 39,47% de les pernoctacions, mentre que els no residents representen el 43,66% dels viatgers en hotels i el 60,53% de les pernoctacions, uns percentatges inferiors als de 2017. En canvi, als càmpings hi ha un domini dels residents, tant pel que fa a viatgers com a pernoctacions, en comparació de 2017. En els cas dels apartaments, predominen els no residents tant en viatgers com en pernoctacions, amb resultats de quota de mercat similars als de l’exercici anterior. Finalment, en cases rurals els residents han augmentat la quota de participació tant en viatgers com en pernoctacions.

(...)

L'àrea registra unes xifres d'ocupació inferiors a les de l'any anterior com a conseqüència de la disminució dels viatgers no residents i d'una estada més curta dels residents. D'altra banda, hi ha una certa desviació de la demanda dels hotels cap als càmpings. Es fa palès que aquests canvis lleugers, però significatius, en la demanda turística de la zona reorienten els fluxos de despesa, i això hauria de comportar un procés de reflexió en el sector sobre el posicionament futur en un mercat tan competitiu com el turístic.”

Si s'observa el nombre de visitants estrangers (quadre 6.2), i tot i les preocupacions pel fre de visitants l'any 2018, el 2020 va tenir conseqüències desastroses que, igual que ha passat en altres activitats de l'economia, no s'han vist compensades pel possible efecte rebot de l'any 2021. Aquest descens s'explica, en bona part, per la caiguda de visitants estrangers que, entre altres variables, també ha influenciat la tipologia d'establiment demandat. El quadre 6.2 compara els viatgers i les pernoctacions —tant de residents com no de residents— en els diferents establiments i per als anys 2019, 2020 i 2021. S'hi pot observar que l'any 2021 el total de viatgers i de pernoctacions representen menys del 30% i el 40% de l'any 2019, respectivament. Així doncs, tot i doblar les xifres respecte de l'any anterior, aquest augment no ha estat suficient per recuperar els nivells pre-pandèmics. Les diferents onades originades al llarg de l'any 2021, les consegüents mesures restrictives en mobilitat i, en termes generals, la convivència amb un context d'incertesa han tingut un efecte directe en el descens de les dades explicades.

Quadre 6.2. Nombre de visitants i pernoctacions.

	Viatgers			Pernoctacions		
	2019	TOTAL	Residents	No residents	TOTAL	Residents
Hotels	2.964.829	1.657.566	1.307.266	10.393.400	4.012.852	6.380.549
Càmpings	1.064.263	749.497	314.766	5.940.499	3.371.750	2.568.749
Apartaments	353.096	161.194	191.902	2.054.869	697.711	1.357.158
Cases rurals	52.022	45.005	7.017	127.978	97.497	30.481
TOTAL	4.434.210	2.613.262	1.820.951	18.516.746	8.179.810	10.336.937
2020						
Hotels	866.837	712.865	153.973	1.964.456	1.538.751	425.703
Càmpings	519.764	465.653	54.111	2.408.271	1.987.052	421.219
Apartaments	108.223	86.244	21.979	502.347	368.485	133.862
Cases rurals	28.829	26.997	1.832	76.988	68.362	8.626
TOTAL	1.523.653	1.291.759	231.895	4.952.062	3.962.650	989.410
2021						
Hotels	1.845.374	1.445.355	400.021	4.751.970	3.432.088	1.319.882
Càmpings	1.026.391	873.179	153.212	4.940.766	3.719.438	1.221.328
Apartaments	205.275	154.656	50.619	1.014.079	686.385	327.694
Cases rurals	32.232	30.192	2.040	103.924	91.044	12.880
TOTAL	3.109.272	2.503.382	605.892	10.810.739	7.928.955	2.881.784

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Cal entendre que les evolucions dispars en l'ocupació i el total de pernoctacions de cada tipus d'establiment han estat tradicionalment relacionades amb les elasticitats en la

renda de la demanda. Les particularitats estructurals del turisme de la zona no es modifiquen, tot i els canvis simptomàtics que s'estan donant en la demanda. Això porta a oscil·lacions significatives en cada temporada. Els hotels, els càmpings, els apartaments i les cases rurals tenen fluctuacions de la demanda que es podrien equilibrar o descompensar en funció de circumstàncies externes, però que condicionen molt les inversions de futur de la zona si no s'aconsegueix una massa crítica. En aquest sentit, els hotels han sigut el principal element en el potencial turístic de la Costa Daurada.

Amb l'arribada de la COVID-19 poden aparèixer noves variables que influeixin en la demanda i la tipologia d'establiment escollit pel potencial visitant: destinacions amb menys densitat de població, espais oberts, cerca de les bondats del turisme de muntanya, espais percebuts (amb encert o no) com a més segurs davant la pandèmia, etc.

El quadre 6.3 mostra diferències importants segons la tipologia d'establiment. El primer fet destacable és que en els dos últims anys els hotels no han arribat, en cap de les dues marques turístiques, al 50% de la seva ocupació, una xifra força preocupant. En el cas de les Terres de l'Ebre, només van presentar dades d'ocupació superiors als 50% l'any 2017. És destacable també que, encara que el càmping hagi guanyat pes com a establiment escollit pels visitants, ni aquest establiment ni molt menys el turisme rural no arriben al 50%. Una dada molt relacionada amb l'estacionalitat d'aquest tipus d'establiment és que l'any 2021 els càmpings i els apartaments van tenir l'ocupació concentrada en els mesos d'estiu (un 80% i un 87%, respectivament).

Una altra característica destacable és que totes les taxes d'ocupació de les Terres de l'Ebre són inferiors a les de la Costa Daurada. Caldrà veure en el proper exercici si la promoció d'un turisme més sostenible i respectuós amb el territori, i les percepcions viscudes de dos estius força atípics en què s'ha promocionat un turisme de menys densitat tenen un impacte positiu en les comarques de Terres de l'Ebre. En aquest sentit, la taxa d'ocupació dels càmpings de Terres de l'Ebre ja ha presentat valors superiors a l'època pre-pandèmica, tot i que encara per sota de la mitjana catalana.

Quadre 6.3. Grau (%) d'ocupació d'habitacions d'hotel, parcel·les de càmping i cases de turisme rural.

Any	Hotel			Càmpings			Turisme	
	Costa Daurada	Terres de l'Ebre	Catalunya	Costa Daurada	Terres de l'Ebre	Catalunya	Costa Daurada	Catalunya
2015	62,1	43,2	63,4	44,5	40,9	41,3	17,4	24,3
2016	67,7	48,6	67,1	44,9	36,1	42,7	16,1	21,5
2017	71,2	51,1	68,8	47,9	36,4	43,9	15,6	22,3
2018	68,8	46,6	67,8	48,4	35,3	43,4	15,9	23,5
2019	70,4	43,5	69,1	49,7	35,6	44,5	18,3	23,0
2020	35,5	35,7	37,4	33,8	36,9	35,5	14,9	23,3
2021	48,2	44,7	46,2	44,5	40,9	41,3	17,4	24,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT.

Tornant a les dades totals, aquest augment tant del càmping com de les cases rurals fa que l'any 2021 ja hagi registrat valors anuals igual o superiors a l'època pre pandèmica. Aquest augment s'explica específicament per l'increment de la demanda del turisme nacional (85% del total de viatgers). Així doncs, i sense perdre de vista que l'oferta hotelera continua tenint el major pes, l'any 2021 el nombre de viatgers als càmpings ha representat el 33% del total (l'any 2019 va ser d'un 24%).

Tal com s'explicava en la introducció del capítol, la major preocupació rau en el descens de viatgers no nacionals, que, en termes generals, solen fer estades més llargues i, indirectament, una major despesa al territori. Evidentment, aquesta caiguda es va fer molt present l'any 2020 quan el 90% del descens interanual d'aquest exercici es podia explicar pels visitants no residents. La no-recuperació d'aquest perfil de visitant ha fet que l'any 2021 hi hagi hagut 1,2 milions de viatgers estrangers menys que l'any 2019 i 7,4 milions de pernoctacions menys, una xifra molt rellevant (quadre 6.2). Els menys d'11 milions totals de pernoctacions de l'any 2021 queden lluny dels 18 milions anuals que s'havien aconseguit els anys 2017, 2018 i 2019. L'any 2020 es van sumar poc menys de 5 milions de pernoctacions.

Per acabar d'entendre l'evolució en el nombre total de pernoctacions, també cal estudiar el perfil i l'estada mitjana en els diferents tipus d'establiment del territori (quadre 6.4). La primera gran conclusió és que l'estada mitjana de l'any 2021 és inferior

a la del 2019, i aquesta estada menor també s'explica pels visitants no estrangers. L'any 2019 l'estada mitjana d'un visitant no resident era de 5,68 nits, mentre que l'any 2021 va ser de 4,76 nits. Si s'analitza el comportament d'aquest perfil de visitant per establiment, s'observa com la casa rural ha sigut l'únic tipus d'establiment que ha presentat estades mitjanes superiors. Això també passa en el cas dels residents, que tenen variacions poc rellevants en la resta d'establiments.

Quadre 6.4. Estada mitjana en els diferents tipus d'establiment.

Establiments	TOTAL			Residents			No residents		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Hotels	3,5	2,3	2,6	2,4	2,2	2,4	4,9	2,8	3,3
Càmpings	5,6	4,6	4,8	4,5	4,3	4,3	8,2	7,8	8,0
Apartaments	5,8	4,6	4,9	4,3	4,3	4,4	7,1	6,1	6,5
Cases rurals	2,5	2,7	3,2	2,2	2,5	3,0	4,3	4,7	6,3
TOTAL	4,2	3,3	3,5	3,1	3,1	3,2	5,7	4,3	4,8

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Al quadre 6.5 es pot apreciar millor la caiguda del pes relatiu del visitant no resident, tant pel que fa al total d'arribades com a les pernoctacions. Al darrer informe publicat es feia una referència explícita a les conseqüències d'aquesta modificació de la demanda:

“La forta modificació de la demanda, influenciada per la COVID-19 i les seves diferents onades, ha comportat un important descens dels turistes no residents, tant pel que fa a viatgers com a pernoctacions. Els dos darrers anys, la demanda de residents ha superat el 80% del total pel que fa a viatgers i ha representat un 73,34% de les pernoctacions. Per contra, el turisme no resident ha caigut i tot just ha superat el 25% del total de pernoctacions l'any 2021 quan habitualment representava més del 55%, amb una estada mitjana superior.”

Aquesta preocupació sobre les conseqüències de la davallada del visitant estranger es manifesten en els informes dels últims trimestres, que es van redactar sota la incògnita de saber com i quan acabaria la pandèmia i sense conèixer la capacitat de recuperació

de l'activitat econòmica. De fet, s'hi apuntava que les mesures d'obertura després de l'estat d'alarma i la superació de la primera onada de la COVID-19 podien generar algunes expectatives al sector, però la realitat era que el turisme estranger va fallar l'estiu del 2020:

“El turisme ha estat un dels sectors més perjudicats per la pandèmia. (...) El turisme estranger va fallar i la precaució del turisme d'interior d'evitar llocs d'aglomeracions va comportar una caiguda del moviment turístic que ha tingut com a conseqüència una forta disminució d'ingressos a les empreses i una certa falta d'expectatives de com poden enfrontar el futur i mantenir-se com a oferta empresarial.”

Quadre 6.5. Nombre de visitants i pernoctacions.

Nombre	Viatgers		Pernoctacions	
	Residents	No residents	Residents	No residents
2016	2.506.617	1.759.905	8.163.984	10.104.189
2017	2.597.822	1.865.499	8.223.711	10.614.042
2018	2.506.674	1.759.936	8.163.789	10.104.324
2019	2.613.262	1.820.951	8.179.810	10.336.937
2020	1.291.759	231.895	3.962.650	989.410
2021	2.503.382	605.892	7.928.955	2.881.784

Percentatge (%)	Viatgers		Pernoctacions	
	Residents	No residents	Residents	No residents
2016	59	41	45	55
2017	58	42	44	56
2018	59	41	45	55
2019	59	41	44	56
2020	85	15	80	20
2021	81	19	73	27

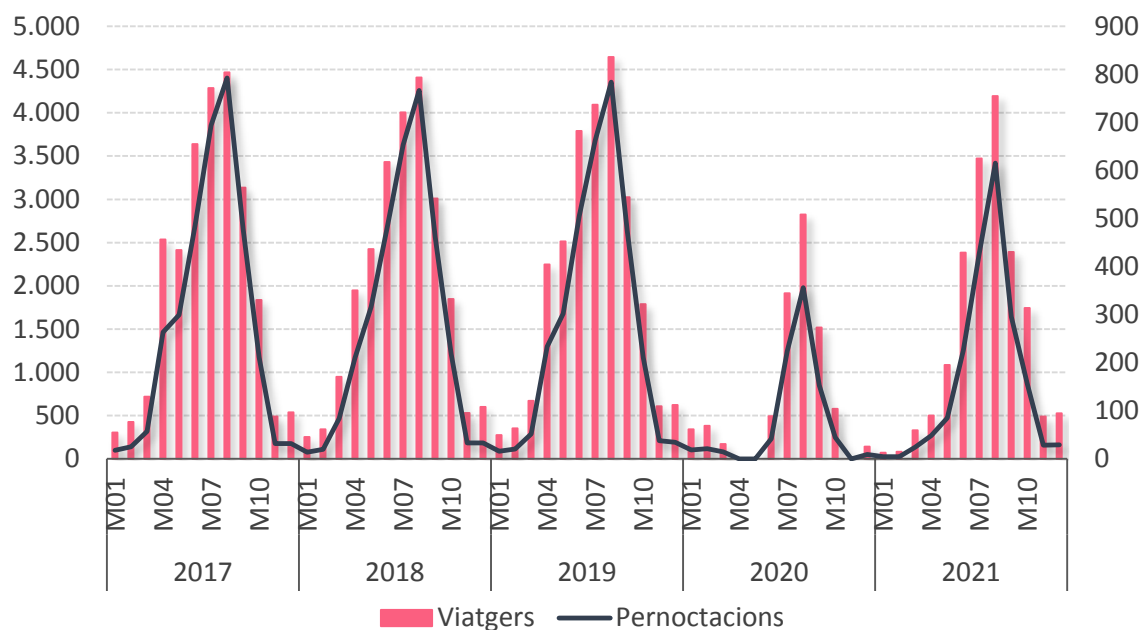
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

6.4. L'efecte rebot no recupera les dades pre-pandèmiques

El gràfic 6.2 ajuda a visualitzar la caiguda en l'activitat del 2020 i com l'efecte rebot no ha sigut suficient per recuperar la dinàmica pre-pandèmica. A més, la representació per mesos serveix també per veure la clara estacionalitat del sector, que continua

concentrant-se en els mesos centrals de l'estiu. Aquesta concentració es va accentuar l'any 2020 fruit d'un relaxament de les mesures sanitàries que buscava recuperar part de l'activitat després d'una primavera caracteritzada per haver tingut diferents graus de confinament i una aturada gairebé total de l'activitat econòmica.

Gràfic 6.2. Els visitants i les pernoctacions a Tarragona (en milers).

Nota: A l'eix de l'esquerra, les pernoctacions (en milers). A l'eix de la dreta, els viatgers (en milers).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

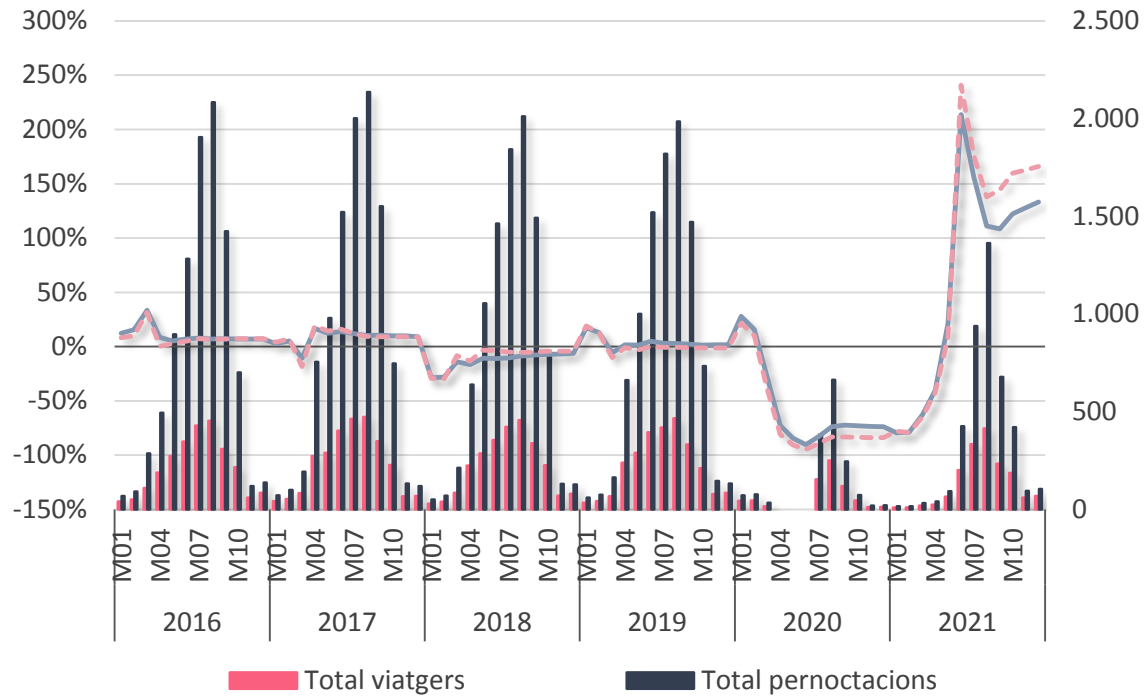
L'últim informe conjuntural elaborat l'any 2020 apuntava el següent:

“La caiguda de la demanda acumulada fins al juny ascendeix al 92,3%, una xifra que representa un nivell d'activitat durant mig any equivalent al 8% de l'exercici anterior. A partir d'aleshores els indicadors es van anar recuperant, tot i que mai van superar el 35% de 2019. Els dies d'estada mitjana també van disminuir el 2020; la caiguda de la demanda dels no residents i la d'hotels i apartaments n'ha estat una de les principals causes. Bona part d'aquesta demanda s'ha reorientat cap al cap de setmana.”

El gràfic 6.3 representa el total i la variació interanual acumulada de les pernoctacions i els viatgers rebuts a la Costa Daurada. Hi destaquen diferents aspectes. En primer lloc,

que l'any 2017 va tenir variacions interanuals positives al llarg de tots els mesos i que l'any 2020 es va iniciar amb bones expectatives. En segon lloc, que tot i les fortes variacions interanuals, la demanda total de l'any 2021 tenia nivells molt inferiors als dels anys pre-pandèmics.

Gràfic 6.3. Total viatgers i pernoctacions (en milers), i la seva variació interanual acumulada a la Costa Daurada (%).

Nota: A l'eix de l'esquerra, percentatge. A l'eix de la dreta, nombre (en milers).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT.

Per concloure, es recuperen unes reflexions extretes de l'informe de conjuntura de tancament de l'any 2020:

“El pes d’una oferta no tan aglomerada, de cases rurals, hotels més petits i una orientació cap al turisme interior, ha permès passar la temporada sense la greu problemàtica dels nuclis centrals de la Costa Daurada.”

6.5. L'aeroport de Reus: la ruptura d'uns nivells ja inferiors als de 2010

L'aeroport de Reus és un altre indicador d'activitat de les relacions internacionals de la zona en una àrea amb una activitat productiva molt oberta. Tal com s'explicava en els últims informes, el nombre de viatgers de l'aeroport de Reus ha anat disminuint. Els motius d'aquesta caiguda apuntaven a la concentració de companyies *low cost* a l'aeroport del Prat, la qual cosa comportava una pèrdua continuada de passatgers al de Reus. De l'informe de cloenda d'aquell moment, n'extraïem el següent:

“Això ens fa entrar en un cercle perillós de reducció de viatgers per operació que provoca una pèrdua de rendibilitat i fa disminuir, alhora, el volum d'ocupació (per les companyies low cost). Sembla ser que, a més, el tràfic d'agències de viatges majoristes torna a guanyar un cert protagonisme, i això xoca amb el model d'usuari que s'havia volgut captar, molt centrat en el low cost.

El fenomen és similar al de l'aeroport de Girona i comporta, en tots dos aeroports, una infrautilització d'unes instal·lacions modernes. Això té com a resultat una forta disminució del pes d'aquests aeroports en el tràfic global d'AENA a Catalunya, ja que passen de representar gairebé un 20% del total de viatgers l'any 2010 a menys del 6%. La caiguda ha estat molt ràpida i no s'observa cap actuació que pugui redreçar la situació.”

L'any següent, però, el nombre de viatgers de l'aeroport de Reus va augmentar un 16%, una xifra considerable, si bé encara està lluny dels registres que s'havien aconseguit anys anteriors i per sota de les previsions que s'havien fet en el moment de plantejar l'ampliació de l'aeroport. De fet, aquesta dinàmica positiva, però analitzada amb recul, s'entenia molt bé en la referència següent:

“Pel que fa a l'aeroport de Reus, el bon exercici turístic de 2016 n'ha implicat un augment del nombre de passatgers, que ha estat un 15,96% superior a l'any

anterior. També un augment del 6,94% de les operacions, que ha representat un increment dels viatgers per operació, tot i que continuen per sota dels 60 com en els anys anteriors. El canvi interanual positiu de l'activitat és significatiu i contrasta amb el descens continuat dels darrers anys.

(....)

Els canvis de la política empresarial d'AENA pel que fa a l'aeroport de Barcelona han implicat la caiguda del nombre de viatgers dels aeroports de Reus i Girona respecte del total català. Aquest fenomen ha permès que el nombre de viatgers de l'aeroport de Barcelona hagi augmentat, des de 2010, dos punts i mig la seva incidència en el conjunt d'aeroports espanyols. Tanmateix, tot i que a partir de 2013 va augmentar el tràfic del Prat, ho va fer a un ritme similar al del conjunt del tràfic aeri espanyol. Així, el seu pes sobre el total espanyol s'ha estabilitzat en un 20,3%, mentre que Girona i Reus han passat de significar el 17,7% del tràfic català l'any 2010 al 5,4% l'any 2016.”

Quadre 6.6. Volum de passatgers i operacions a l'aeroport de Reus.

Any	Nombre			Variació interanual (%)		
	Passatgers	Operacions	Viatgers/ Operació	Passatgers	Operacions	Viatgers/ Operació
2015	705.038	13.533	52,10	-17,10	-15,34	-2,08
2016	817.765	14.473	56,50	15,99	6,95	8,46
2017	1.018.889	16.023	63,59	24,59	10,71	12,54
2018	1.037.765	16.855	61,57	1,85	5,19	-3,18
2019	1.046.249	17.679	59,18	0,82	4,89	-3,88
2020	39.460	12.503	3,16	-96,23	-29,28	-94,67
2021	158.886	14.606	10,88	302,65	16,82	244,68

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'AENA.

L'any següent, el 2017, el nombre de passatgers de l'aeroport de Reus no només va augmentar un 24,59%, sinó que, a més, el nivell d'ocupació per operació també va ser superior. Un encadenament de dos anys positius que feia preveure, tot i ser lluny dels volums del 2010, una dinàmica positiva consolidada. L'any anterior a l'arribada de la pandèmia ja feia tres anys que el tràfic de passatgers a l'aeroport es mantenia estable després del fort augment del 2016 esmentat anteriorment. Semblava que l'aeroport es consolidava, amb un volum al voltant del milió de passatgers, una situació d'estabilitat que no s'assemblava a la situació que s'estaven vivint en altres indrets. El 2019, el tràfic

d'AENA hi va augmentar un 4,4% i a Barcelona, un 5%. De fet, tot i la dinàmica explicada per Reus, l'aeroport de Barcelona ha continuat augmentant el seu pes ponderant (amb un total del 94,64% dels passatgers) respecte de la resta dels aeroports catalans.

Tot i això, l'arribada de l'any 2020 va tenir un impacte disruptiu a l'aeroport. Per entendre les sensacions d'aquell any, recuperem un extracte de l'avaluació que es feia a l'informe de conjuntura pel que fa a la caiguda de gairebé tots els passatgers de l'aeroport:

“L'Aeroport de Reus ens deixa unes xifres de moviment de passatgers similars a les dels anys vuitanta, amb una caiguda d'un 96,2% en comparació de l'exercici de 2019, ja que s'ha passat d'un moviment superior al milió de passatgers des de 2017 a 39.460 en l'exercici de 2020.

(...)

Aquesta dinàmica de disminució de viatgers en el transport aeri s'ha materialitzat en tots els aeroports d'AENA, amb un resultat conjunt de -72,4%. En el cas de Reus i també de Girona, és rellevant que han estat dels que més han caigut (darrere només tenen l'Aeroport d'Osca-Pirineus). (...) La incidència de la caiguda de Girona i Reus, així com la forta disminució de Barcelona, han representat el pes de l'activitat turística en el moviment aeroportuari català.”

L'esperat efecte rebot ha permès registrar augments relatius molt significatius (dels més alts registrats pels aeroports gestionats per AENA) que, tanmateix, no han evitat la disminució relativa del pes de l'aeroport de Reus en el total de viatgers. Tot i la remuntada, les xifres registrades el 2021 queden molt per sota de les de l'any 2019, fet que evidencia l'impacte de la pandèmia de manera específica en l'activitat turística de la zona.

7. Els preus: l'estabilització, la deflació i la inflació

Al llarg del període analitzat, l'índex de preus de consum (IPC) ha experimentat dinàmiques molt significatives: d'una certa estabilitat en les variacions al voltant del 2% a una forta caiguda, tot abans de la COVID-19. Això feia témer una caiguda descontrolada del nivell de preus a partir del març de 2021, com a conseqüència immediata de l'augment de la demanda, de l'increment dels preus de les matèries primeres i dels productes energètics, i de la problemàtica de subministraments. Tot i aquests augments, les previsions no eren alarmistes; no serà fins més endavant quant s'observi que la dinàmica que va iniciar l'increment de preus continua distorsionant el conjunt de l'economia

7.1 L'evolució anual de l'IPC

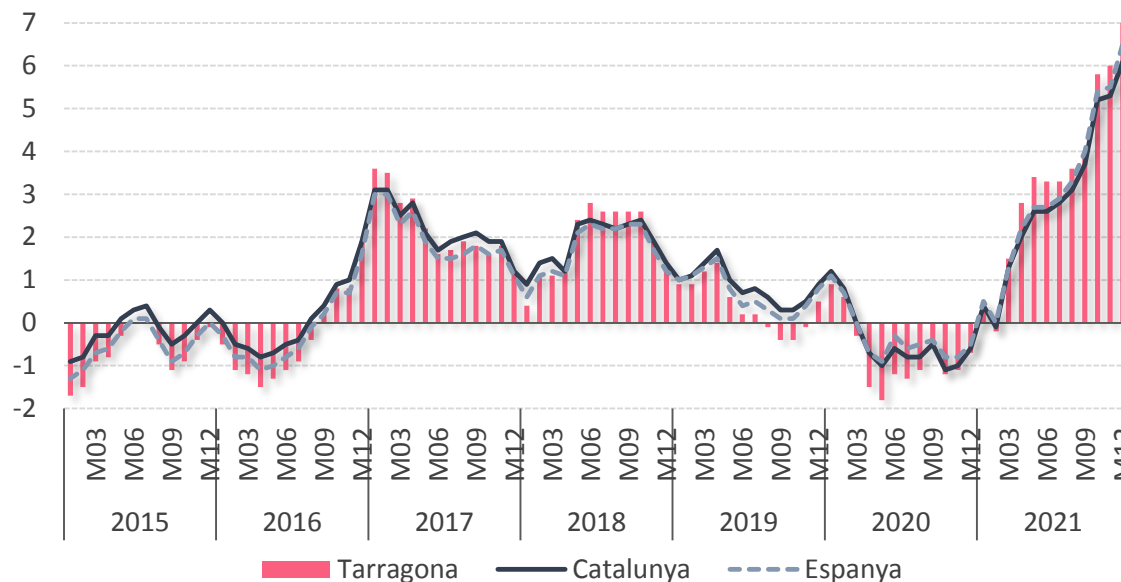
Al llarg d'aquest període, l'indicador dels preus de consum ha experimentat variacions cícliques, tal com es pot veure en el gràfic 7.1. S'hi observa que, quan s'inicia en ferm la recuperació per assolir nivells d'activitat propers als del 2008, l'indicador entra en uns paràmetres entre el 2% i 4%, després d'uns índexs interanuals negatius entre 2013 i 2016. Des de 2008, l'IPC té una volatilitat molt elevada amb oscil·lacions cícliques molt fortes, la qual cosa es podria relacionar amb la variació dels preus de les matèries primeres.

A partir de 2013 i fins a finals de 2016, l'IPC es mostra a la baixa i sovint registra valors negatius. Des de principis de l'any 2017 i fins al març del 2020, sembla oblidar-se la crisi del 2008 amb valors positius, tot i la tendència a la baixa. És a partir del març de 2020, amb la pandèmia de la COVID-19, que aquest indicador és negatiu i no es recupera fins un any després, al març del 2021.

El gràfic mostra com la dinàmica de la zona és molt similar a la dels conjunts espanyol i català, encara que en podem matisar un aspecte: els valors negatius interanuals cauen més a la zona, i els positius mostren una tendència superior a l'àrea. S'ha de considerar que aquestes dinàmiques corresponen a variacions estacionals típiques de l'activitat

productiva de la zona; quan la demanda és superior (cal recordar l'activitat turística), la pressió sobre els preus és superior, i en mesos fora d'aquesta pressió, l'indicador de preus és lleugerament més moderat que a les altres àrees.

Gràfic 7.1. La variació de l'IPC interanual (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

Seguint amb la revisió de l'anàlisi específic de cada any, durant l'exercici de 2015 encara no s'havia sortit del tot de les conseqüències de la crisi de 2008, ja que la situació estava estancada i això es reflectia en l'indicador. La valoració de l'indicador negatiu i de les seves causes va ser:

“Per a l'exercici de 2015, l'índex de preus de consum per a les comarques de Tarragona indica una variació de -0,1%, mentre que al conjunt català ha estat del 0,3% i a l'espanyol, del 0%. Els preus no canvien i, des de finals de 2013, la taxa interanual de l'IPC es manté fregant zero, sovint en valors negatius. La incidència global dels preus del petroli i les limitacions de la demanda fan que l'oferta s'ajusti a un equilibri de preus a la baixa. El nivell de renda disponible disminueix com a conseqüència de la reducció dels salaris i l'elevada taxa d'atur, i això comporta, d'una banda, l'estancament de la demanda, i de l'altra, que la concentració de l'oferta ajusti el mercat minorista a la baixa. En comparació amb la mitjana catalana, l'índex de preus de consum en base 2011 indica un nivell de

preus 2,5 punts inferior, i en relació amb la del conjunt d'Espanya, d'un punt inferior.”

La diferència sectorial de l'indicador ha estat rellevant, ja que, indirectament, assenyalava el pes de la caiguda de preus de les matèries primeres, molt concretament del petroli. En canvi, augmenten els preus d'indicadors de mercats captius, principalment d'activitats de serveis:

“Si considerem les dades de variació anual de l'indicador, s'observa un fort descens en habitatge i transports, així com en parament de la llar, i un augment prou important en aliments, begudes alcohòliques i tabac, medicina i altres béns i serveis. En relació amb la dinàmica catalana, amb un descens més gran, les diferències més significatives s'observen a alimentació, parament de la llar, habitatge i ensenyament.”

L'any següent, aquest indicador planteja una situació diferent. Tal com ressalta l'informe, la pujada dels preus del petroli i un major dinamisme de la demanda en són les causes:

“Durant l'exercici de 2016, la variació dels preus de consum ha experimentat un increment del'1,9%, una xifra similar a la del conjunt català i 3 dècimes superior a la mitjana espanyola. Després de 3 anys de disminució de preus, al final de l'exercici de 2016 s'ha registrat un creixement inesperat dels preus per la repercussió, principalment, de l'augment dels preus del petroli. Pot ser que també hi hagi influït l'augment de la demanda, que ha comportat ajustos dels preus a l'alça per part de l'oferta.”

En aquest marc de dinàmica més alcista, s'estableixen diferències entre les zones. Les particularitats estructurals de cadascuna (a banda del petroli, que té una incidència indirecta superior a l'àrea) afecten l'oferta de serveis i el lleure:

“Tal com s’ha dit anteriorment, la inflació de l’1,9% del 2016 ha estat una sorpresa, principalment per la incidència que ha tingut al darrer trimestre de l’exercici. Si es considera l’evolució dels indicadors de la zona en comparació de la dels conjunts català i espanyol, hi ha quatre grups (en els quals se centren els increments) que han augmentat per sobre la mitjana d’altres llocs: transports; esbarjo i cultura; hotels, cafès i restauració, i altres béns i serveis. La resta de grups es troben per sota de l’indicador global, i els augments menys destacables s’han registrat a habitatge, parament de la llar, ensenyament i medicina (amb un descens del 0,6%).”

L’any 2017, l’indicador és positiu, amb una inflació moderada que s’ajusta a la dinàmica de l’activitat. En moments amb un euro fort, els increments del preu del petroli es van poder compensar parcialment:

“L’índex de preus de consum ha acabat l’any 2017 amb un augment de l’1,2%, una xifra igual a la del conjunt català i una dècima per sobre de la del conjunt espanyol. L’índex amb base 100 de 2016 situa l’indicador en 103,292, un valor inferior al de Catalunya (103,408) i superior al del conjunt espanyol (103,184).

Els indicadors d’inflació mostren una moderació en l’augment de preus dels diversos grups de l’IPC. Així, tot i que els preus del petroli —un element que té una incidència directa i indirecta molt significativa en el nivell de preus de consum— han augmentat, els seus efectes s’han contingut en bona part per la revalorització de l’euro davant del dòlar.”

L’exercici de 2018 va continuar amb un augment moderat. Ja eren tres els exercicis en què l’indicador es trobava per sota del 2%, un percentatge que entra dins de les perspectives d’equilibri de preus que es plantegen en situacions d’estabilitat econòmica amb creixement, com era la dinàmica d’aquell any (la majoria d’indicadors d’activitat, principalment el PIB, ja havien sortit de la crisi de 2018). La moderació de preus en aquesta situació és una característica de l’economia de Tarragona d’aquell any. L’informe de conjuntura ho reflecteix de la manera següent:

“L’indicador de preus de consum presenta una moderació significativa l’any 2018, ja que ha registrat una variació de l’1,3% anual per Tarragona, una dècima inferior a la catalana i una superior a la mitjana espanyola. Amb la base de l’índex de 2016, l’augment de preus en 3 anys ha estat del 4,619% a la zona, del 4,853% al total català i del 4,405% a l’espanyol.

Globalment, podem valorar la variació de preus en termes de moderació si considerem la inflació subjacent, és a dir, la que no té en compte els productes energètics ni els agraris sense elaborar. En aquest cas, els augments més importants procedeixen de l’habitatge, les comunicacions, els hotels, cafès i restaurants i altres serveis, unes activitats que han tingut més facilitat per repercutir augments de costos o que s’han adaptat a una demanda creixent. Les variacions de la zona han estat similars a les d’altres àrees, encara que amb una intensitat inferior en habitatge respecte de Catalunya i un augment superior dels grups d’hoteleria i de comunicacions. Si considerem l’índex de variació des de 2016, les variacions més importants a la zona s’han registrat en vestit i calçat, habitatge i transports.”

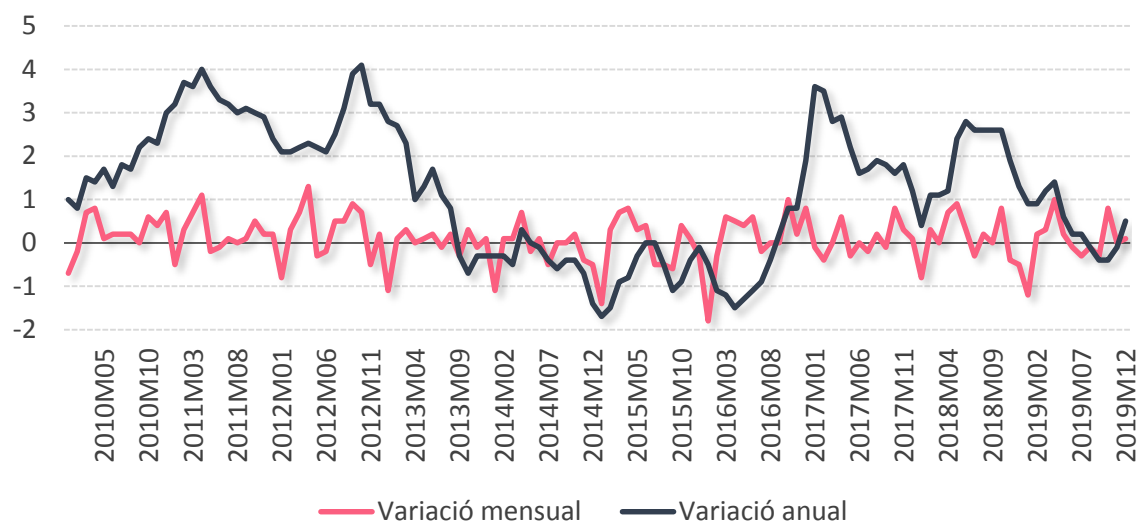
L’any 2019, l’indicador de preus es va orientar a la baixa. Els preus estaven estancats des de 2016, amb una variació interanual en acabar l’exercici sempre inferior al 2%. L’informe del darrer trimestre de l’exercici apunta la dinàmica següent de preus de consum:

“L’índex general de preus de consum en base 2016 registra una variació de 5,117 punts en un termini d’aproximadament quatre anys a Tarragona, una variació lleugerament inferior al 5,805 que es registra a Catalunya i al 5,228 d’Espanya. L’índex interanual al desembre de 2019, que indica la variació respecte de l’anterior exercici, ha estat de 0,5% a la zona, de 0,9% al conjunt català i de 0,8% a l’espanyol.”

L’informe presenta el gràfic 7.2, amb la variació interanual i mensual de la zona des de 2010 fins a 2019. Aquesta visió més àmplia del dinamisme dels preus, amb una línia molt

similar a la catalana i l'espanyola, assenjala la importància que té la integració de la zona en mercats més amplis. Al final de l'anàlisi, l'informe torna a relacionar això amb "la variació dels preus en els mercats globals dels productes alimentaris i energètics" i fa les valoracions següents:

Gràfic 7.2. Variació de l'IPC a Tarragona 2010-2019 (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

“Des del darrer trimestre de 2018 es manifesta una disminució de l'indicador de preus en valors interanuals fins al punt que en alguns mesos de l'exercici actual l'indicador ha estat negatiu. (...) Es mostren cicles de 3 anys en la dinàmica de preus, amb indicadors entre el 2% i 3% de 2010 a 2013, i una posterior estabilització a la baixa en valors inferiors a la unitat fins a 2016. A partir d'aquí, els indicadors augmenten i se situen entre el 2% i 3% fins a finals de 2018, quan tornen a estabilitzar-se per sota de la unitat. Els transports i els aliments han estat els elements determinants d'aquestes variacions, fet que, en bona part, podríem relacionar amb la variació dels preus en els mercats globals dels productes alimentaris i energètics.”

La COVID-19 marca la dinàmica a partir del febrer del 2020. Això va significar la paralització de moltes activitats, canvis en el sistema de subministraments, precaució per la disminució de rendes, principalment les salarials, i moderació en el consum. L'informe de conjuntura del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre d'aquell any

especificava l'impacte d'aquesta dinàmica sobre l'indicador de preus de consum de la manera següent:

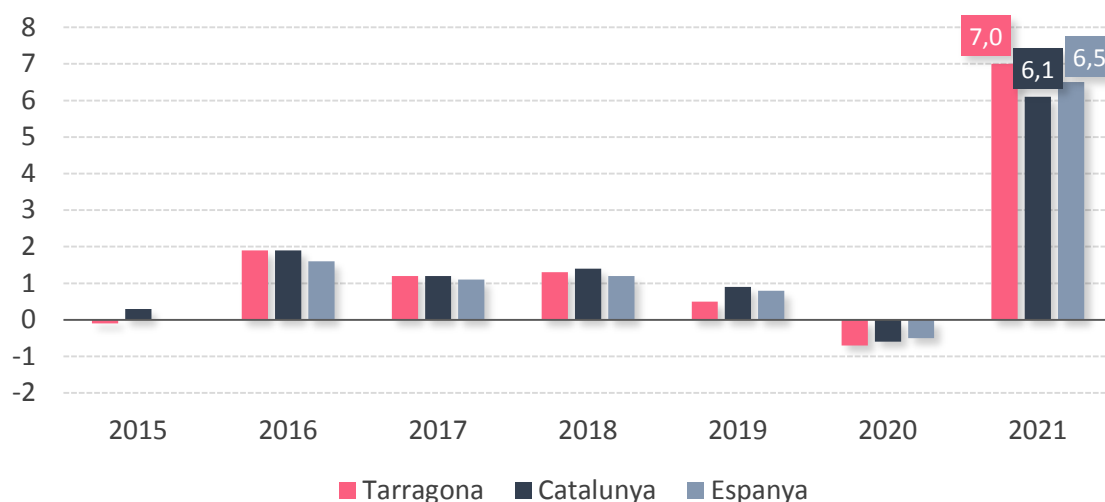
“A la zona, l'indicador de preus de consum ha experimentat una disminució interanual del 0,7%, una caiguda superior a la del total català (-0,6%) i espanyol (-0,5%). El comportament al llarg de l'exercici ha estat una mica contradictori, amb augments puntuals durant sis mesos i els altres sis a la baixa, encara que les oscil·lacions sempre han estat entre l'1% i el -1%. La inflació subjacent, sense productes petrolífers ni aliments sense elaborar, ha estat superior a la general, cosa que assenyala la caiguda de la demanda com a efecte de la COVID-19, fet que ha comportat valors interanuals negatius en el nivell de preus des de l'abril de 2020 fins a l'acabament de l'any. (...) L'evolució de l'IPC mes a mes ha estat molt més oscil·lant a la zona. La dinàmica interanual comparada amb la dels conjunts català i espanyol ha anat per sota els dos darrers anys. La reordenació de l'oferta, per una banda, i la caiguda de la demanda, per l'altra, han determinat aquest moviment més baixista a l'àrea, amb una pressió forta a la baixa els mesos centrals de 2020, continuada durant la temporada d'estiu en disminuir el nombre de visitants.”

7.2. El pas de la disminució de preus a una forta inflació

L'índex negatiu de preus de l'any 2020 no ho va ser per a tots els grups, la qual cosa permetia considerar que aquest indicador no portava a una situació de deflació. Tot i les condicions de la COVID-19 i la regulació de l'activitat econòmica i social per la pandèmia, els diversos grups considerats per a l'IPC van determinar moviments de preus diferents:

“L'exercici de 2020 ha tingut alguns grups alcistes, com ara aliments i begudes no alcohòliques (1,7%), vestit i calçat (1,2%), parament de la llar (0,5%), medicina (1,0%) i altres béns i serveis (1,4%); en tots, la variació alcista ha estat superior a la dels conjunts de Catalunya i d'Espanya. D'altra banda, la forta caiguda en transports (-4,9%) i la de begudes alcohòliques han compensat, en part, les diferències de l'indicador global.”

Gràfic 7.3. Variació interanual de l'IPC al desembre (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE.

L'any 2021 es va iniciar amb la mateixa dinàmica de 2020. Les expectatives de superar la COVID-19 i les diferents onades que anaven venint del virus, juntament amb la necessitat de regular l'activitat a partir de la contenció sanitària, no van tenir en compte el que succeiria a partir del mes de març. En aquest moment, l'indicador de preus es va disparar a nivells que no s'havien contemplat en les tres darreres dècades. Els màxims del gener de 1994 (del 5,2%) i del juny de 2008 (del 5,1%) es troben molt per sota del 7% amb què acaba l'any 2021 a Tarragona. L'informe de conjuntura va fer aquesta introducció sobre la variació de preus de l'exercici:

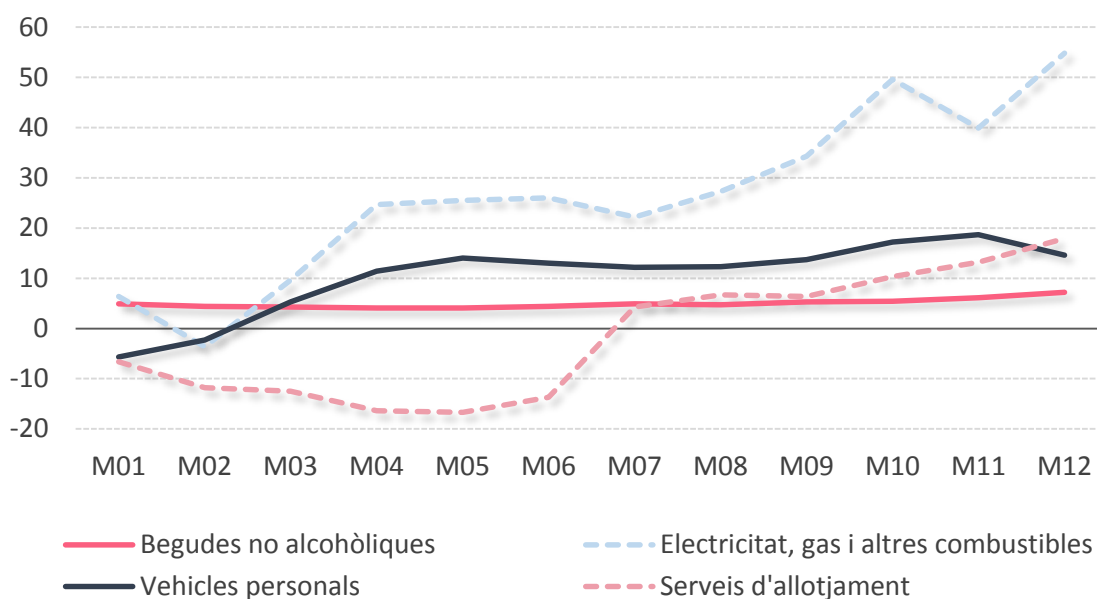
“L'augment de preus de consum, indicador que es va estabilitzar durant els darrers anys, es dispara a partir del març de 2021. Inicialment, no s'hi ha donat una excessiva importància, amb la confiança que tornaria als nivells anteriors i que l'excepcionalitat del moment passaria amb normalitat. Ningú no es va plantejar modificar la política monetària ni el tipus d'interès ni la compra d'actius per part del Banc Central Europeu (BCE) o la Reserva Federal (FED), però la dinàmica alcista va continuar a Europa i als Estats Units i avança un canvi en la política monetària de la compra d'actius i del tipus d'interès.

Les causes d'aquest augment se centren en tres aspectes. El primer, el preu de l'energia, que, atesa la seva continuïtat, planteja actuacions precises. En segon

lloc, la interrupció de la cadena de valor i la seva logística en el món de la globalització, principalment motivada per la política zero de la COVID-19 a la Xina. I en tercer lloc, el panorama geopolític, que té conseqüències directes sobre el preu del gas natural.

“L’indicador de l’IPC a Espanya va assolir el 6,5%; a Catalunya, un 6,1%, i a Tarragona, un 7% el 2021 (...) la inflació subjacent a Espanya incrementa a partir del segon semestre de l’exercici, després d’haver descendit des de principis de 2020. És manifest que la pressió de l’augment dels costos energètics i la interrupció de subministraments repercuteixen sobre els costos empresarials. Si les situacions de mercat ho permeten, això es traduirà en un increment de costos. El retorn a paradigmes anteriors de contenció de preus és previsible a mitjà termini, però els analistes consideren que les taxes altes de variació poden durar bona part de l’exercici de 2022”

Gràfic 7.4. Variació interanual per mesos dels subgrups més alcistes l’any 2021 (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l’INE.

No tots els grups de l’indicador de preus manifestaven una tendència alcista tan forta com la general. Tal com assenyala el darrer informe de l’exercici de 2021, el motiu d’aquest fort increment de preus a la zona (més elevat a la zona que al conjunt català i espanyol) ve motivat per diferents sectors:

“Per l’augment de l’habitatge, que inclou el consum elèctric, i dels transports i les begudes alcohòliques. Tot i així, cinc grups han registrat un augment inferior en les altres àrees: parament de la llar; medicina; ensenyament; hotels, bars i restaurants, i altres.”

L’informe continua la seva anàlisi assenyalant la variació dels subgrups més alcistes, que, en gran part, expliquen l’augment de l’indicador general de preus de consum fins al 7% interanual.

“L’any 2021, la variació interanual per mesos dels subgrups més alcistes ha causat aquest increment de preus superior a la zona. (...) s’assenyalen els principals subgrups segons l’increment. S’hi pot observar com l’electricitat i els combustibles augmenten des del març per assolir una variació interanual del 54,8% al desembre, i com els transports de persones incrementen des de l’abril i arriben al 14,6% a finals d’any. Els altres dos indicadors són més moderats al principi, però a partir del juliol augmenten d’una manera notòria els serveis d’allotjament, que acaben l’exercici amb un 17,9%, mentre que les begudes no alcohòliques ho fan amb un 7,2%.”

El preu de l’energia i les previsions de la seva contenció mostraven unes possibilitats de frenar i plantejaven les previsions de frenar aquests augments de preus al consumidor del 2021 a mitjan 2022. Tot i que, fins ara, es pot dir que la repercussió en els augments de costos que aquesta variació suposa s’està mantenint (malgrat l’efecte de la demanda continguda que hi ha hagut, tal com indica l’augment de dipòsits bancaris), pot portar a considerar la seva repercussió cap endavant per la pressió dels augments de preus en els subministraments. D’altra banda, cal considerar que la dinàmica de preus està molt afectada per la repercussió dels preus energètics, principalment el del gas natural i el del petroli, de manera que a mitjà termini estarà molt condicionada per la invasió d’Ucraïna per part de Rússia i les alternatives energètiques que es puguin plantejar en el marc de la Unió Europea.

8. El comerç exterior

El comerç de béns amb l'exterior és un indicador d'apertura i de competitivitat en una economia globalitzada. L'economia de Tarragona no n'és una excepció, i les seves compres i vendes de béns a l'exterior assenyalen uns aspectes molt significatius de l'economia de la zona. En aquest apartat analitzarem l'evolució de les exportacions i importacions i les seves particularitats. L'augment de les exportacions ha estat una de les característiques principals del període, cosa que ha fet que moltes empreses veiessin els mercats exteriors, principalment de la zona euro, com un referent de demanda cada cop més significatiu. Les importacions han experimentat vaivens notoris, tot sovint influenciats pels preus de les matèries primeres, però sempre en una línia creixent.

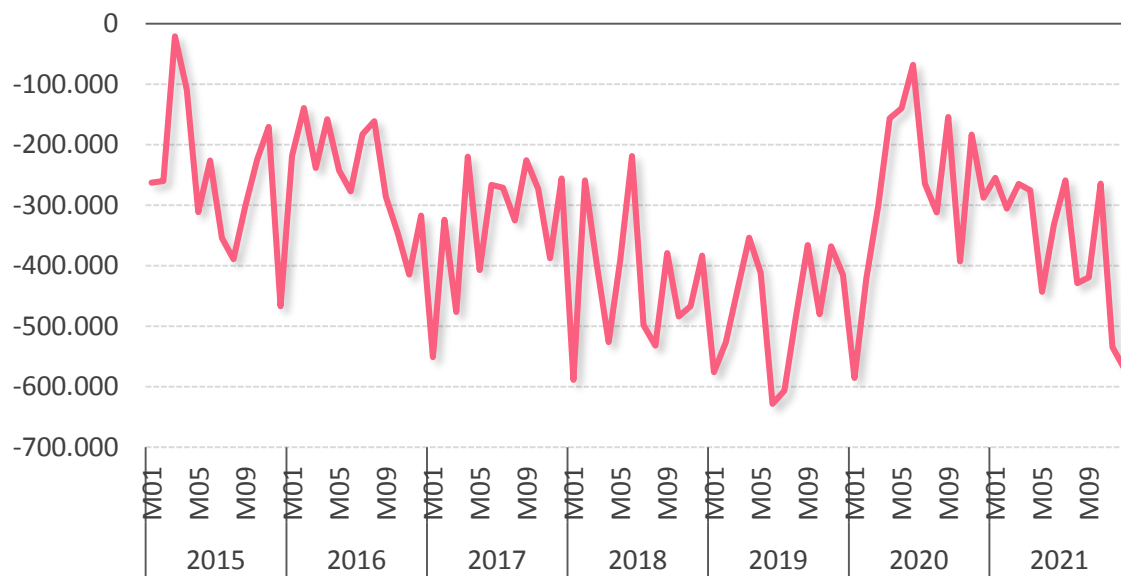
Els indicadors d'apertura de l'economia de la zona augmenten i l'extensió cap a un nombre més elevat d'empreses exportadores és cada cop més significativa. Per altra banda, els informes van valorar els efectes del Brexit en el comerç exterior de la zona i van determinar un descens de l'activitat entre la zona i el Regne Unit a partir de finals de 2016, així com la caiguda de 2020 per la COVID-19 i la remuntada posterior.

8.1. L'evolució del saldo anual entre exportacions i importacions

A partir de 2015, l'economia de la zona va experimentar un increment de l'indicador d'apertura, entès com la suma de les exportacions i les importacions en relació amb el PIB, que creix fins al 2019. A partir d'aleshores, la COVID-19 el va fer caure i, quan torna a una major normalitat, l'activitat econòmica de l'any 2021 porta a un augment de les exportacions i les importacions en relació amb l'any 2019. Una altra consideració que cal fer pel que fa a aquest indicador és que, si s'hi incorporés el pes dels serveis, l'indicador incrementaria notablement, ja que el turisme representa al voltant del 10% del PIB de la zona.

Una altra particularitat del comerç exterior de la zona és el saldo entre exportacions i importacions (gràfic 8.1). Les importacions sempre han estat superiors a les exportacions, tal com mostra aquest saldo negatiu. La zona és una plataforma importadora, transforma productes energètics i químics dels quals importa matèria primera i reexporta bona part d'aquesta producció, mentre que la resta s'orienta cap al consum espanyol.

Gràfic 8.1. Saldo entre exportacions i importacions (en milers d'euros).

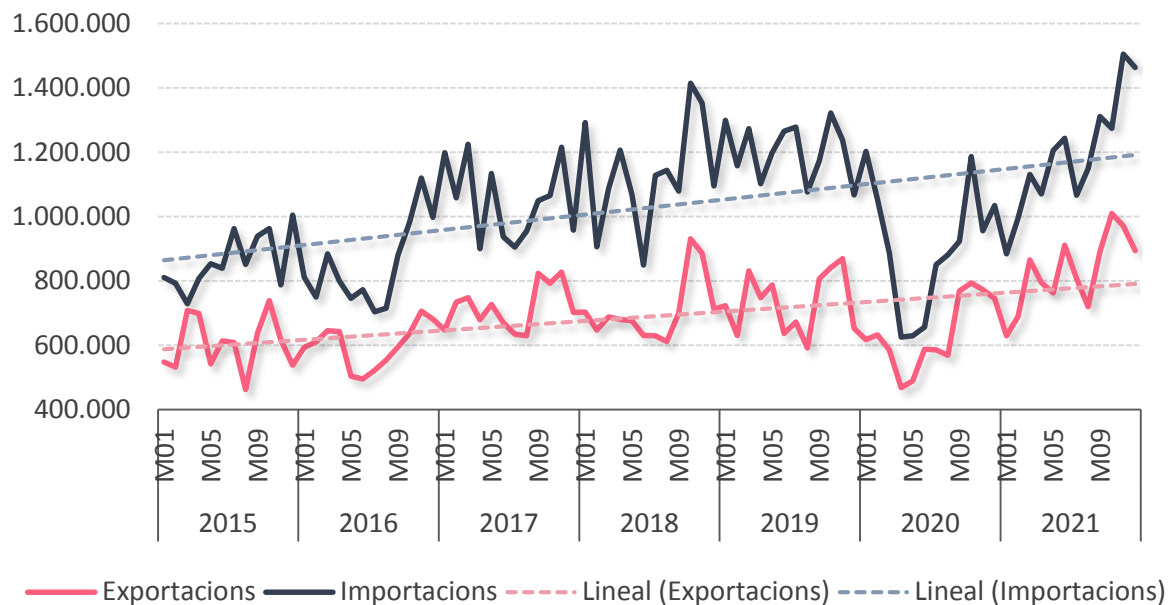
Font: Elaboració pròpia a partir dades de l'ICEX.

El pes de les importacions de la zona en l'economia catalana és rellevant. Les exportacions de la zona representen entre un 11% i un 12% de les catalanes, mentre que les importacions es troben entre el 13% i el 15%. La diferència entre uns percentatges i els altres ens expliquen el saldo negatiu del comerç amb l'exterior de mercaderies de la zona, que té com a conseqüència que les elevades xifres de mercaderies transportades pel Port de Tarragona estiguin molt relacionades amb aquest tràfic importador. Això ajuda a entendre unes capacitats de distribució logística molt importants per a l'àrea.

Si considerem l'evolució dels darrers anys (gràfic 8.2), observem una dinàmica que s'emmarca en un gran esforç exportador i una dinàmica importadora relacionada amb l'oscil·lació dels preus dels productes petrolífers. La línia tendencial creixent mostra

aquest esforç en les vendes a l'exterior amb un lleuger increment de la diversificació, mentre que la política importadora està molt centrada en països subministradors del petroli.

Gràfic 8.2. Les exportacions i importacions (en milers d'euros).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX.

8.2. Els canvis anuals en funció de la conjuntura

L'exercici 2015 va registrar un resultat contradictori en relació amb l'anterior, quan encara no s'havia sortit de la crisi de 2008. La demanda encara estava esmoreïda i, tot i que ja hi havia indicis d'una recuperació de l'activitat productiva, les exportacions no s'havien recuperat i les importacions van caure en comparació de l'exercici anterior. L'informe de conjuntura del darrer trimestre de 2015 assenyalava el següent:

“Les importacions han disminuït un 19,86% com a conseqüència, principalment, de la caiguda del preu de les matèries primeres en l'àmbit internacional, molt específicament del petroli, fet que ha tingut una clara incidència en les compres a l'exterior de la zona des de finals del 2014. Les particularitats de l'estructura productiva de l'àrea fan que el dinamisme del comerç exterior tingui unes variacions diferents a les del conjunt de Catalunya i Espanya, amb un menor pes

de l'augment de les vendes a l'exterior i una caiguda superior de les compres per la gran incidència que hi té el petroli.”

L'informe continuava fent referència a la concentració de les exportacions a la zona euro i la dependència d'aquestes vendes en deu països:

“El comerç amb l'exterior de la zona té una forta dependència d'un nombre reduït de països. Si observem la concentració de les exportacions per països l'any 2015, veurem com els deu principals compradors signifiquen el 78,07% de les vendes a l'exterior. Entre aquests països hi ha set de la zona euro (inclosos França, Alemanya i Itàlia, que tenen un pes significatiu), el Regne Unit i els EUA (que tenen molta rellevància, i més per la caiguda relativa de l'euro), i també el Marroc. La concentració en aquests països i, per tant, també la dependència són elevades tenint en compte que les comarques de la zona exporten a més de 145 països i només deu tenen un percentatge alt en les vendes.”

L'exercici de 2016 es va iniciar una lleugera remuntada que compensa els resultats de l'any anterior, ja que van augmentar tant les compres com les vendes a l'exterior. El darrer informe de l'exercici tractava amb prudència una recuperació del 8,45% de les exportacions i del 8,54% de les importacions, i en feia aquesta valoració:

“L'esforç exportador continua i l'estabilització a la baixa no s'ha vist afectada per algunes variacions alcistes del preu del petroli i dels seus derivats durant els darrers mesos de l'exercici. Aquest producte té un protagonisme especial en el comerç exterior de la zona, ja que disminueix el valor del que es compra i es ven, i afecta les tones comprades i venudes. A mitjà termini això pot implicar variacions de producció tot i compensar-se pel nivell d'estocs.”

L'exercici de 2017 va portar un salt quantitatiu en el comerç exterior de l'àrea, ja que es van registrar xifres molt superiors tant de vendes com de compres a l'exterior. Aquests resultats van tenir un aspecte qualitatiu significatiu en l'augment del nombre d'empreses exportadores en sectors d'activitat diferenciats dels grans grups de

productes exportats. Aquest fet indicava un dinamisme cap a mercats externs de moltes petites i mitjanes empreses, això sí, molt centrades en la zona euro. Segons l'informe de conjuntura de 2017, aquell any es pot resumir de la manera següent:

“En dades interanuals del 2017, el valor de les exportacions de la zona ha augmentat en un 19,49% i el de les importacions, en un 24,66%. L'esforç exportador i el seu èxit relatiu són dos dels elements més positius de la conjuntura econòmica actual de la zona. (...) L'augment exportador i importador es manifesta en tots els mesos de l'exercici en comparació de l'any anterior, tot i que l'impuls es produeix sobretot els darrers mesos. Al novembre del 2017 se superen els totals importat i exportat del 'any anterior, una dada que obre una expectativa molt positiva sobre el bon resultat que es podrà observar per al conjunt de l'exercici.

L'augment acumulat de les transaccions amb l'exterior ha estat una tònica general de l'economia espanyola i catalana l'any 2017, encara que (...) les variacions interanuals d'aquestes dues àrees estan molt per sota de la variació que s'ha registrat a les comarques del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre. Això fa que augmenti la significació de les exportacions de la zona respecte del conjunt català, que han passat de representar un 10,95% l'any 2016 a un 12,47% per 2017. Pel que fa a les importacions, han passat del 13,07% al 14,93%.”

El mateix informe també analitzava la major diversificació entre països i productes d'acord amb la classificació TARIC:

“Les exportacions de la zona s'han concentrat en deu països, que representen el 78,9% del total exportat l'any 2017, una xifra que suposa un augment del 23,1% respecte de l'any 2016. El primer comprador dels nostres productes ha estat França, seguit d'Itàlia i Alemanya, que han reduït el volum de compres en comparació de l'exercici anterior. D'aquests deu països, set són de la zona euro.

Si observem els principals països importadors, en primer lloc cal destacar una menor concentració, ja que els deu primers representen el 59,6% del total importat, que és superior al total exportat. D'aquests països, només tres es troben a la zona euro. Per als altres set, el dòlar és la moneda normal d'intercanvi, fet que en la situació actual afavoreix els preus de les importacions. Els augments interanuals més notables s'han registrat les importacions del Kazakhstan, Rússia i el Brasil. La diversificació de les importacions del cru té un paper important en els canvis de subministrament.”

L'informe continuava analitzant la diversificació per productes de les vendes i compres de la zona, i comentava els deu primers capítols exportadors i importadors d'acord amb la classificació TARIC:

“En el cas de les exportacions, aquests capítols representen el 75,4% del total (...) i en el de les importacions, el 77,2%. Aquestes xifres suposen un creixement en el grau de concentració del 27,1% interanual per les exportacions i del 32,6% per a les importacions. El cru, els plàstics i la química tenen un pes important en aquest capítols, ja que representen el 44,5% de les exportacions i el 48% de les importacions. Aquest fet és una característica estructural del comerç exterior de la zona. En variació interanual, el capítol 27 (derivats del petroli) ha augmentat notablement tant pel que fa a compres com a vendes a l'exterior. En el cas de les exportacions, destaca un element que pot ser puntual o bé indicar una diversificació en les vendes a l'exterior, com és la rellevància que pren el capítol 95, concretament el 9504, que correspon a videoconsoles i màquines de videojocs, que representa 453.919,27 milers d'euros de vendes a l'exterior, pràcticament el total de l'exportat en aquest capítol.”

L'exercici de 2018 té una doble cara. Fins al setembre el dinamisme estava amortitzat en relació amb l'exercici anterior, però a partir d'aleshores van augmentar tant les exportacions com les importacions. L'informe de conjuntura analitzava la situació de la manera següent:

“Les dades del comerç amb l'exterior a la zona indiquen una disminució del 2,17% de les exportacions respecte de l'any anterior, però amb un dinamisme anual diferenciat. En concret, la disminució fins al setembre va ser important, amb caigudes de dos dígitos mensuals interanuals, mentre que els darrers mesos de l'exercici es recuperen valors, fet que amorteix la caiguda. Pel que fa a les importacions, el comportament ha estat diferent, ja que han augmentat un 7,82%, amb un increment continuat des del mes de juliol.

L'exercici actual, la dinàmica exportadora ha estat molt diferent. L'increment interanual de l'exercici anterior va ser del 19,49% pel que fa a les exportacions i del 24,66% pel que fa a les importacions, un augment molt significatiu i superior a les variacions del conjunt català i de l'espanyol. Per contra, aquest exercici les variacions de les exportacions a la zona han caigut, mentre que a Catalunya i Espanya han augmentat.”

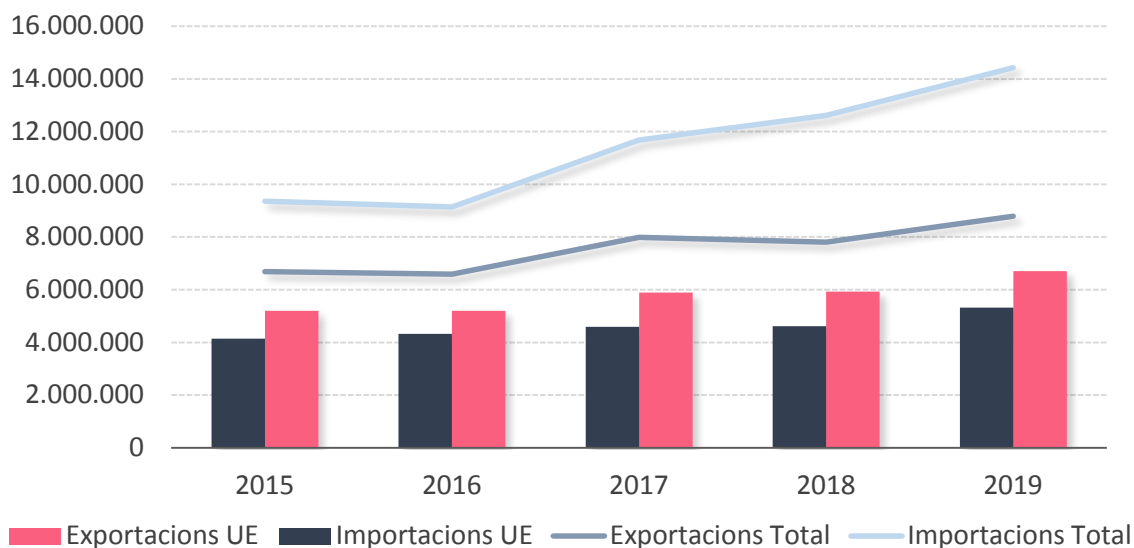
En canvi, les importacions van augmentar més a la zona que als conjunts català i espanyol. Això va fer que també augmentés el pes que el total importat a la zona tenia al conjunt de Catalunya, mentre que el pes de les exportacions va disminuir.

Durant l'exercici de 2019, l'activitat comercial de béns amb l'exterior va experimentar uns nivells d'activitat molt significatius. En aquest exercici, el saldo negatiu entre compres i vendes va registrar els valors més elevats del període, cosa que indica un major valor del total importat i un manteniment de l'activitat exportadora, no tant pel que fa a volums com a valor:

“L'exercici de 2019 ha estat un bon any per al comerç exterior de béns de la zona, (...) amb una variació interanual del 9,42% de les exportacions i del 7,63% de les importacions. (...) Les bones xifres globals no han de fer perdre de vista que l'indicador perd dinamisme al final de l'exercici, ja que és negatiu els darrers mesos de l'any. Així, sembla que l'àrea també ha estat afectada per la menor demanda mundial, que és el greu problema que pesa sobre l'activitat exportadora i importadora globalment. L'equilibri del nou sistema aranzelari,

l'evolució de la inseguretat d'acords internacionals, la menor capacitat de l'OMC per regular el comerç exterior i, perquè no, el Brexit són elements que afectaran el nou posicionament d'àrees i productes en el comerç exterior."

Gràfic 8.3. Exportacions i importacions totals i UE de Tarragona (en milers d'euros).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX.

Més endavant, l'informe analitzava la distribució d'aquest comerç a l'exterior, tant pel que fa a les compres com a les vendes, per a l'exercici de 2019, centrant-se en la necessitat d'augmentar el valor afegit de les exportacions a la zona i assenyalant la dependència de la zona euro:

"El saldo comercial de mercaderies de la zona és, tradicionalment, negatiu, i aquests valors creixen des de 2016. És evident que el preu del petroli hi incideix, però aquest saldo també es veu afectat pel menor valor de les exportacions per tona venuda de l'àrea en comparació del conjunt català. El valor afegit de les exportacions hauria d'augmentar a la vegada que es diversifiquen els productes i les àrees geogràfiques. És evident que aquest objectiu implica modificacions significatives tant en l'àmbit empresarial com en l'estructura productiva de la zona. (...) El saldo del comerç exterior de la zona és positiu per la Unió Europea i, en canvi, globalment és negatiu pel dèficit que hi ha respecte de la resta del món, en bona part per les compres de productes energètics fora de la Unió. L'estructura

productiva i del comerç exterior de la zona està condicionada per aquest aspecte, fet que determina que el ritme comercial amb l'exterior estigui molt condicionat per l'activitat energètica i química. Això comporta xifres de variació molt positives a la vegada que crea una forta dependència de sectors amb reordenació global i molt lligats a la dinàmica que marquen mundialment les grans empreses del sector.”

8.3. D'una frenada amb la COVID-19 i el Brexit a un important impuls

L'exercici de 2020 va començar amb bones expectatives que, a finals del primer trimestre, es van veure truncades per un fre de l'activitat econòmica, amb disminucions dels nivells d'activitat de gairebé dos dígitos. És indubtable que la COVID-19 en va ser la causa i que això també va afectar el comerç exterior, que es va poder anar recuperant durant el segon semestre de l'exercici.

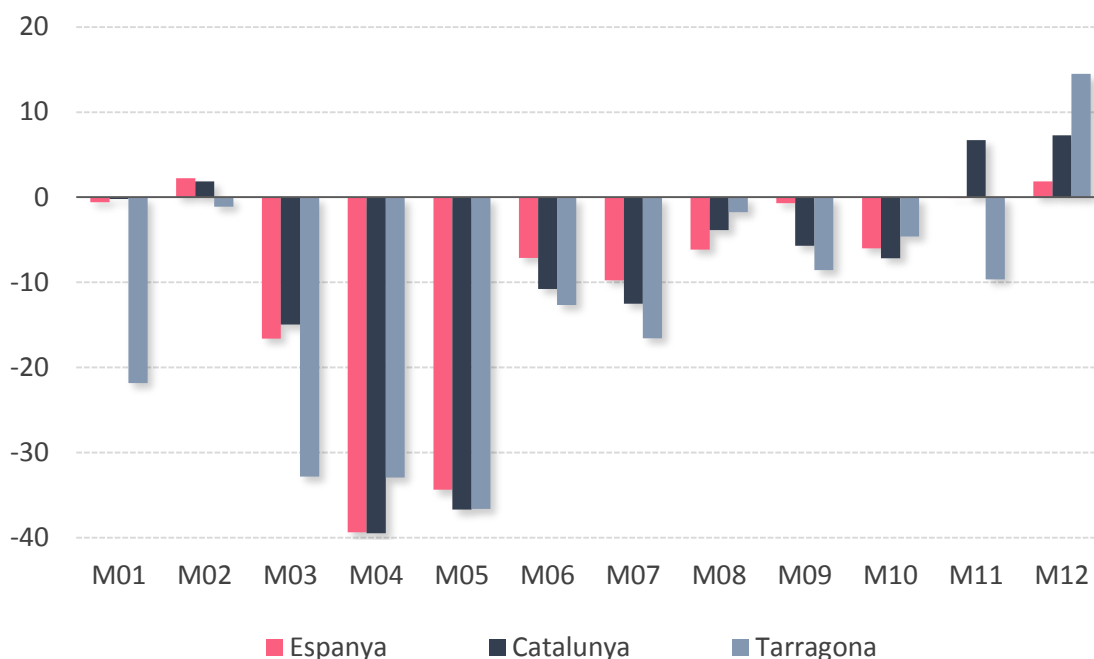
D'aquell any també destaca la sortida de la Gran Bretanya de la Unió Europea. Tant és així que en el darrer informe de l'exercici es va analitzar el que representava la relació de la zona amb aquest país:

“La globalització de la pandèmia ha tingut conseqüències en el comerç exterior. A la zona, això ha quedat reflectit en els serveis pels indicadors turístics, mentre que en els béns s'ha manifestat per una caiguda de les exportacions i les importacions. Tanmateix, les importacions han disminuït més (-24,42%) que les vendes a l'exterior (-14,47%). Els resultats, en variació interanual, han estat negatius tots els mesos de l'exercici fins al novembre, i les majors davallades s'han donat entre març i juliol. En termes absoluts, la disminució fins al novembre ha estat de 1.289 milions d'euros en el cas de les exportacions i de 3.517 en el cas de les importacions.”

Les comparacions entre Tarragona i els conjunts català i espanyol que habitualment fa l'informe pel que fa a l'evolució que experimenta el comerç de mercaderies amb l'exterior són interessants en el cas de l'any 2020, un exercici atípic en què va caure l'activitat amb l'exterior. En aquest sentit, es destaquen dos gràfics i comentaris de l'informe:

“Les diferències interanuals per mesos entre les tres zones de les quals comparem les xifres en el gràfic mostren que les exportacions han caigut més a la zona, amb un resultat negatiu tots els mesos, encara que molt centrat entre març i maig. Pel que fa als conjunts espanyol i català, als mesos de febrer i novembre registren variacions positives que destaquen entre els valors negatius de la resta de mesos.”

Gràfic 8.4. Variació interanual de les exportacions (%). Any 2020.

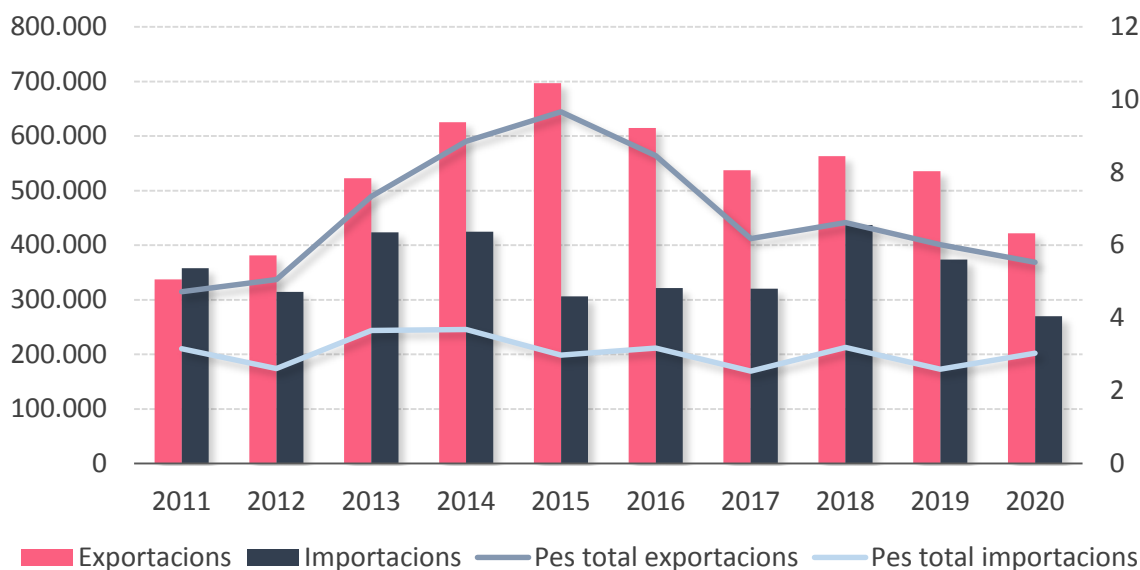

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX.

“L’1 de gener de 2021 va entrar en vigència el nou acord comercial entre el Regne Unit i la Unió Europea, que pot tenir conseqüències en les relacions comercials entre les dues parts, ja que assenyalava unes fronteres que abans no existien. El pes de les exportacions de la zona cap al Regne Unit descendeix des de 2016, com si s’estigués preparant per al Brexit, fins a situar-se en un 5,6% de les vendes globals

a l'exterior de la zona al 2020. Les importacions han estat sempre inferiors i han mostrat una lleugera disminució fins a situar-se en un 2,2% del total importat. El saldo de la balança comercial és favorable a la zona, cosa que ressalta davant el tradicional dèficit de les xifres del total.

Gràfic 8.5. Les exportacions i importacions de Tarragona al Regne Unit (en milers d'euros).

Nota: A l'eix de la dreta, el pes total de les exportacions i importacions (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX.

“La part més significativa de la relació comercial entre aquests dos àmbits han estat les semimanufactures, tant en les exportacions com en les compres, encara que en l'exercici de 2019 va ser molt significativa la compra de productes energètics, unes partides que han disminuït al 2020. Altres activitats exportadores significatives han estat els productes alimentaris i els béns d'equip, uns grups que també han estat significatius en les importacions. Les exportacions han disminuït tots els mesos i en conjunt ho han fet en un 28,25%, una xifra que suposa una caiguda superior al -16,76% del total. Sembla que, d'entrada, les majors dificultats que es posaran al mercat del Regne Unit faran que disminueixi el pes de l'activitat comercial de béns de les empreses de la demarcació cap a aquest país.”

L'economia es recupera l'any 2021, tot i les successives onades de la COVID-19 i les limitacions que la pandèmia posava a l'activitat econòmica. Per tant, s'estava superant la crisi després de les fortes caigudes dels indicadors l'any anterior. En el comerç exterior va succeir el mateix que en el conjunt de l'activitat econòmica, amb l'excepció de la vinguda de turistes de l'exterior, que no va poder compensar la mobilitat interior. Respecte del comerç amb l'exterior del 2021, l'informe de conjuntura, que valora la dinàmica anual de l'activitat econòmica de la zona, assenyala el següent:

“L'activitat comercial amb l'exterior ha experimentat una forta recuperació durant l'exercici de 2021 en comparació de l'any anterior, amb un increment, del 30,56% en el cas de les exportacions i del 31,34% en el cas de les importacions. Que mostren com, durant els mesos de setembre, octubre i novembre de l'any actual, el volum d'activitat tant de les exportacions com de les importacions ha estat dels més elevats del comerç de béns amb l'exterior de la zona. A finals de 2020 s'inicia la recuperació de les exportacions, a la baixa durant tot el primer semestre de l'any, i continua durant tot el 2021, amb variacions que han representat un creixement superior al 50% en comparació interanual en molts mesos.”

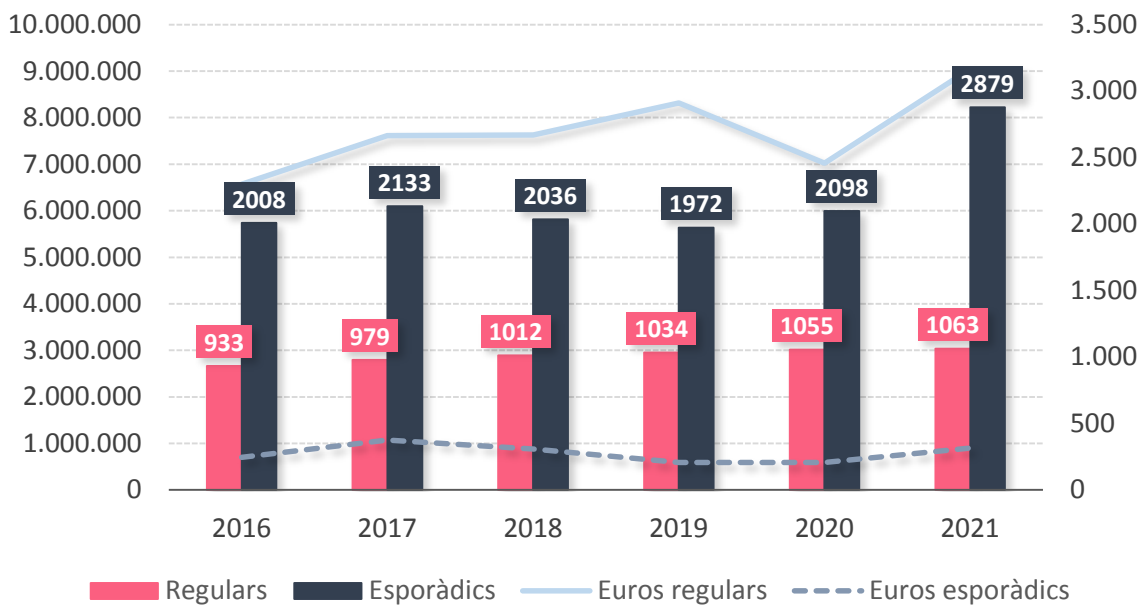
8.4. L'esforç exportador i la divergència entre exportadors regulars i esporàdics

L'esforç exportador va ser molt significatiu, ja que va tenir una variació de l'11,66% respecte de l'any 2019 (1.038 milions d'euros). En canvi, en relació amb aquell any les importacions van disminuir en 106 milions d'euros, i la seva variació relativa va ser del -0,74%. La significació d'aquestes xifres va fer que l'informe de conjuntura de 2021 analitzés l'oferta d'empreses exportadores i en tragués les valoracions següents:

“L'esforç exportador del darrer any ha estat significatiu, i ha augmentat el nombre d'empreses exportadores. En aquest esforç cal destacar que els exportadors regulars augmenten d'una manera més pausada que els que tenen

una activitat amb l'exterior més esporàdica, però no per això poc significativa. Aquesta diferència en la manera de relacionar-se en els mercats exteriors fa que el pes en euros del total exportat depengui, en gran mesura, dels exportadors regulars). Això determina que, per empresa, la mitjana exportadora dels regulars sigui de 7.807,71 milers d'euros en el 2021 i la dels més esporàdics, de 300,8 milers. Cal considerar que 411 empreses han exportat menys de 50.000 euros, cosa que representa gairebé el 40% dels exportadors esporàdics.”

Gràfic 8.6. El nombre d'exportadors regulars i esporàdics i les exportacions (en milers d'euros).

Nota: A l'eix de l'esquerra, el total exportat (en milers d'euros). A l'eix de la dreta, el nombre d'exportadors.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX.

L'informe també valora la concentració de països en les vendes a l'exterior. En aquest sentit, es pot observar com la relació amb la zona euro continua tenint una gran significació en les exportacions de la zona, i la seva incidència acostuma a ser molt superior en els exportadors petits i més esporàdics:

“Les vendes de Tarragona a l'exterior es concentren en gran mesura a la zona euro, que representa, fins al novembre, el 62,4% de les vendes fetes el 2021. Els principals compradors globals dels productes de la zona són deu països, que

representen el 68,9% del total de les exportacions: dins de la zona euro, França (19,2%), Itàlia (13,0%) Alemanya (8,7%) i Portugal (7,1%); ja més lluny, Bèlgica (3,8%) i Països Baixos (3,6%), i fora de la zona euro, el Marroc (3,2%), els Estats Units (2,7%), la Xina (2,1%) i el Regne Unit (2,1%), amb línia decreixent des del Brexit.”

8.5. Una estreta relació entre el comerç exterior i el port de Tarragona

El comerç amb l'exterior de la zona té una relació molt directa amb l'activitat portuària. El port de Tarragona és un dels principals ports de l'Estat i té unes característiques molt precises: és un port importador de sòlids i líquids a granel, amb uns volums de tràfic de mercaderies superiors als 30 milions de tones. Els líquids representen més del 60% per cent del total del tràfic, els sòlids arriben a valors superiors al 30% i la càrrega general queda encrostada en un baix percentatge entre aquestes dues tipologies de líquids i granel. La valoració del port en els darrers anys se centra en tres grans aspectes:

- Continua especialitzat en càrregues; el tràfic de contenidors no augmenta.
- És molt sensible al comerç exterior de l'àrea, principalment pel que fa a les importacions. Així doncs, un elevat percentatge de les vendes a l'exterior surten per les instal·lacions portuàries.
- L'impacte de la COVID-19 va implicar una baixada molt significativa dels nivells d'activitat, que, tot i la recuperació de l'any 2021, no han arribat a les xifres de 2019.

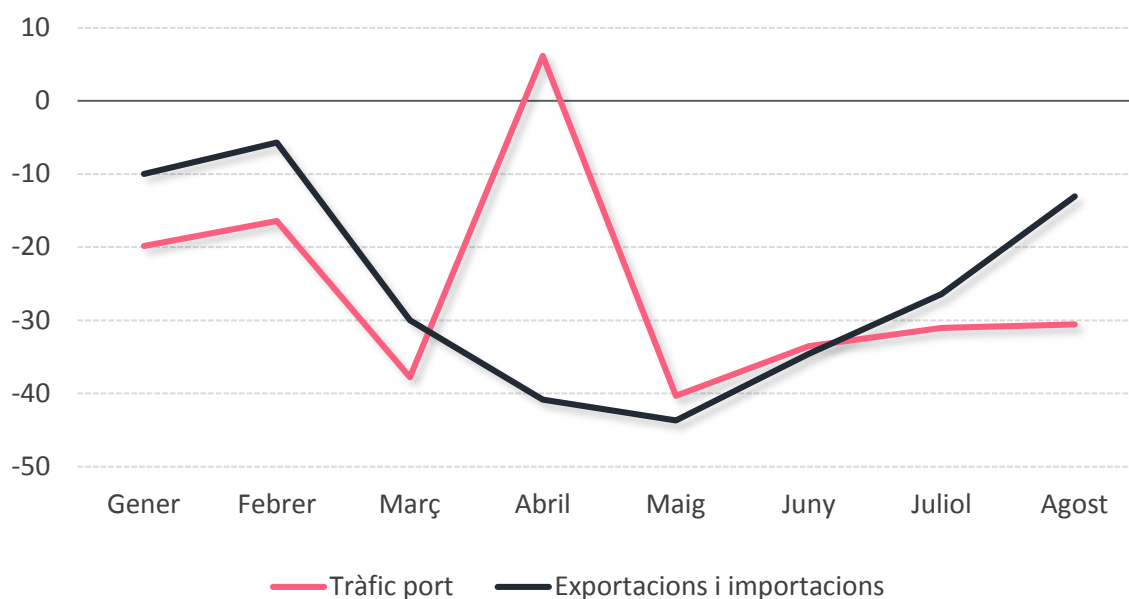
El poc pes del tràfic de contenidors va portar a la reflexió següent en l'informe que es va elaborar l'any 2017:

“Mentre que als ports espanyols el tràfic conteneritzat té una tendència creixent i representa més d'un 30 % del total de tràfic de mercaderies, al port de Tarragona n'ha representat menys d'un 2% l'any 2017. És evident que, atesa la

presència del complex petroquímic a la zona, el port de Tarragona està especialitzat en líquids (a banda d'en sòlids a granel, principalment cereals i carbó). Tot i aquesta especialització, el poc moviment de contenidors és preocupant per l'efecte econòmic que pot tenir en el port i en el seu creixement a mitjà termini. (...) S'hi pot observar la vuitena posició que ocupa el port de Tarragona, només per davant d'Almeria i Motril i força lluny del pes que tenen els ports de València i Barcelona per a aquestes càrregues, a més del de Castelló, que té una presència cada cop més important.”

Les particularitats de la seva especialització impliquen una determinada distribució de càrregues pràcticament constant des de fa anys, cosa que confirma l'especialització importadora i, a la vegada, mostra que un elevat percentatge del valor importat a la zona passa per les instal·lacions portuàries. El tràfic d'exportacions és molt inferior. En els darrers anys, s'observa que l'augment de les exportacions s'orienta cap a la carretera, mentre que el de les importacions se centra més en el port. El gràfic 8.7 mostra aquesta relació entre activitats de vendes i compres a l'exterior, i el tràfic portuari reflectit en el període de major intensitat de la COVID-19 (el tercer trimestre de 2020).

Gràfic 8.7. La caiguda interanual del comerç exterior i el tràfic portuari l'any 2020 (%).

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX i del Port de Tarragona.

Durant l'exercici de 2021, caracteritzat per un bon impuls al comerç exterior de la zona, l'activitat portuària també es va incrementar i va aconseguir grans variacions respecte de l'any anterior. Així es recollien les dades de variacions en l'últim informe de l'any:

“Per al port de Tarragona, l'exercici de 2021 ha estat molt millor que el de 2020, ja que ha vist incrementada la seva activitat en tones transportades en un 18,32%. Aquesta variació és molt superior a la mitjana del conjunt de ports de l'Estat, que va ser de 5,62%, i el situa com a sisè port de l'Estat pel seu tràfic de mercaderies. El fort impuls de l'exercici, tanmateix, no ha comportat l'assoliment dels nivells de tràfic de 2019, ja que es troba un 4,71% per sota.”

Aquestes particularitats en el tràfic portuari i la seva relació amb el comerç exterior, o a la inversa, assenyalen una rellevància notòria de les instal·lacions portuàries en l'entrada i la sortida de mercaderies a l'estranger (quadre 8.1). S'observa el pes del transport marítim en el moviment internacional de mercaderies a la zona, la importància en les importacions i una lleugera línia descendent en la valoració global de l'ús d'aquest sistema de transport.

Quadre 8.1. Pes (%) del transport marítim en el valor del comerç exterior de la zona.

Any	Exportació	Importació	Total
2017	37,46	64,55	53,51
2018	32,07	65,58	52,71
2019	33,66	65,79	53,51
2020	29,70	57,82	46,24
2021	34,16	62,59	50,93

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'ICEX.

L'altre gran sistema de transport emprat per les empreses de la zona per al comerç amb l'exterior és la carretera, que registra valors creixents en els darrers anys. Més del 60% de les exportacions utilitzen aquest sistema de transport davant del 35% de les importacions.

9. El present i les perspectives de futur

Al llarg dels apartats anteriors hem anat analitzant el dinamisme econòmic de la zona a través de la visió conjuntural que se'n tenia en els darrers anys. Contemplar amb una perspectiva temporal àmplia els darrers anys permet reflexionar sobre les premonicions o els punts crítics de l'economia de la zona que assenyalàvem cada any i que continuen sent vigents.

De forma sintètica, els aspectes fonamentals que cal considerar pel que fa a l'economia de la zona es concreten en 5 punts que s'han anat analitzant de manera constant durant tots els informes de conjuntura:

1. Continuen les dificultats de creació d'ocupació, cosa que comporta nivells elevats d'atur, amb unes taxes molt elevades i un elevat percentatge d'aturats de llarga durada que tenen moltes dificultats per incorporar-se al mercat laboral. A més, la contractació laboral està molt escorada cap a la temporalitat i l'eventualitat de contractes.
2. En termes globals, l'oferta empresarial es manté, però s'observa un fenomen contradictori, com és un lleuger increment de les persones físiques, mentre que les jurídiques disminueixen. Malgrat aquesta particularitat, hi ha un grup significatiu d'empreses de més de 50 treballadors essencials en el teixit productiu de la zona en diversos sectors.
3. En termes d'ocupació, l'economia s'ha terciaritzat, mentre que la majoria del valor afegit s'obté de la indústria energètica i química. Aquesta terciarització no és d'activitats excessivament competitives, sinó molt lligades al lleure, les activitats comercials, l'administració i els serveis derivats.
4. El comerç amb l'exterior mostra un saldo negatiu, ja que predominen les importacions. Això permet una distribució cap al mercat interior i una reexportació de productes elaborats amb les compres a l'exterior, principalment en el sector químic. A banda d'això, hi ha un augment de la propensió de vendes

a l'exterior per part de petites i mitjanes empreses de la zona, amb una exportació no sempre regular i molt orientada cap a la zona euro.

5. Les expectatives inversores a la zona depenen molt de decisions externes i no pas d'una dinàmica d'acumulació d'activitats productives que hi estan assentades. Són diversos els indicadors que reflecteixen aquesta situació: d'una banda, el menor dinamisme inversor en societats, i de l'altra, la caiguda dels crèdits bancaris a l'àrea i la disminució del palanquejament per l'augment dels dipòsits.

Es fa evident que l'estructura productiva del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre determina aquestes característiques i marca les seves expectatives futures. La distribució del VAB dels comptes regionals de l'INE indica que la indústria hi té un paper molt significatiu, ja en representa al voltant del 25%, amb només un 18% de transformadora i sent la resta activitat energètica. Aquest percentatge és superior al pes de la indústria en el conjunt català, que se situa al voltant del 18% de l'ocupació total.

En canvi, els serveis representen un 60% del VAB i un 70% de l'ocupació, mentre que l'agricultura (sovint amb un 5% de l'ocupació) es troba molt per sobre del pes relatiu del VAB. Aquest fet assenyala una reserva de mà d'obra que complementa l'estacionalitat d'altres activitats i, a la vegada, mostra una baixa productivitat. Pel que fa a la construcció, després dels canvis estructurals que s'han donat en el sector, representa un 5% del VAB i un mica menys del 7% del total d'ocupats. La productivitat industrial és molt elevada en una activitat que, pel seu domini sectorial, té una relació molt alta entre producció i ocupació. La productivitat de la resta d'activitats és molt inferior, fet que sovint n'afecta la competitivitat.

Aquestes diferències sectorials incideixen molt específicament en el dinamisme de l'economia de l'àrea i tenen com a conseqüència la temporalitat i l'estacionalitat en la utilització dels actius productius. D'aquí deriva un altre condicionant, com són les dificultats d'ús d'aquests actius per causa de l'estacionalitat de la demanda i la grandària

de l'oferta empresarial. Les unitats productives sovint s'orienten abans a un control de despesa que a plantejaments d'expansió de la producció a partir de noves inversions.

Un altre element cabdal de la competitivitat territorial és el capital humà, que a la zona està infrautilitzat en relació amb la seva formació. No entrarem en detall en aquesta consideració, però cal subratllar la disminució de població activa del tram de persones entre 20 i 50 anys. Aquest col·lectiu té un grau de formació superior gràcies a les millores dels estudis universitaris, la formació professional i l'ensenyament en general i, a més, està adaptat com a consumidor a les noves tecnologies. La pèrdua de gruix de població d'aquest tram pot afectar la disponibilitat de recursos humans capacitats i uns consumidors més exigents amb les noves tecnologies.

La integració dels recursos humans disponibles en l'oferta productiva disponible requereix un esforç inversor que depèn de tres coses: del disponible financer, ja sigui acumulat o en préstecs; de les expectatives empresarials; i de la consolidació de grans projectes inversors que fa anys s'anuncien a la zona.

Aquestes característiques estructurals condicionen la capacitat de reacció de la demarcació de Tarragona davant les crisis econòmiques. Així, la sortida de la crisi de 2008 va durar 8 anys i cap al 2019 semblava que l'activitat de la zona agafava força i podia iniciar uns canvis estructurals per compensar les inelasticitats que la dinàmica productiva de la zona generava. Tanmateix, la crisi de 2020 va ser un imprevist que va tornar a frenar les expectatives que s'havien generat. Els indicadors semblen mostrar que, després de la crisi del 2020, l'any 2022 s'assoliran alguns dels valors del 2019.

El 2020 va provocar que els projectes inversors s'aturessin i les empreses es plantegessin la seva continuïtat. La demanda va caure i els ERTO van aguantar les rendes, però van contenir el consum com a prevenció per al futur immediat. En el moment d'escriure aquestes línies, principis del 2022, ens trobem amb una altra problemàtica global: la guerra d'Ucraïna i una inflació disparada que pot portar a desequilibris en costos i rendes. Sembla que la tendència viscuda des del 2019 que semblava plantejar canvis inversors i de dinamisme productiu puguin veure's frenats en el moment actual.

9.1. La pandèmia de la COVID-19

Tal com s'ha dit en l'apartat anterior, l'aparició de noves variants del virus causant de la COVID-19 poden prolongar la pandèmia i tornar a plantejar problemes econòmics. Aquests mesos han servit per veure els diferents ritmes i capacitats de vacunació dels països, així com la necessitat d'una estratègia sanitària mundial que vetlli per un accés mundial a vacunes i a les proves de detecció i tractaments. De fet, des del mateix FMI reclama una política fiscal que prioritzi la despesa sanitària i social, a més de polítiques específiques que vetllin per allunyar el risc d'un canvi climàtic catastròfic.

L'avenç ràpid de la vacunació a Espanya va evitar, fins a cert punt, una major crisi sanitària. Tot i l'augment de la despesa pública per evitar el col·lapse social, les conseqüències immediates de la crisi sobre la població van ser molt greus, ja que van augmentar els indicadors de pobresa i les necessitats d'ajudes socials. L'informe del segon trimestre de 2021 considera aquest aspecte ressaltant el fet que la població va tornar a patir els efectes més greus de la crisi de 2008.

“Els efectes econòmics de la pandèmia han tingut unes conseqüències socials importants que, de vegades, les xifres econòmiques no permeten veure clarament. Un bon indicador per observar-les és considerar, per a Catalunya, la taxa de població en risc de pobresa. L'any 2020 l'augment va ser impactant, tot just quan semblava que la crisi de 2008 ja s'havia superat, aquest darrer any ha experimentat un fort increment. La xifra de persones que estan en aquesta situació supera els dos milions d'habitants en una població d'uns set i mig. Els reptes de la recuperació econòmica no han d'oblidar aquest indicador, ja que les condicions de benestar d'una societat tenen repercussions econòmiques molt importants.”

9.2. La inflació i la crisi de recursos

En aquests moments la preocupació se centra en un altre aspecte que influirà en l'activitat econòmica de la zona: les perturbacions de les cadenes de subministrament i

la volatilitat dels preus de l'energia abans mencionada, conjuntament amb les pressions salarials específiques. Ambdós fenòmens dificulten les previsions sobre la possible trajectòria de la inflació i les polítiques que s'aplicaran.

Les darreres previsions sobre la inflació apunten a una reducció al llarg del 2023. Ara bé, les mateixes previsions presenten com a gran condicionant el risc que el binomi entre uns costos de vida més elevats i una major escassetat de mà d'obra comporti una pujada de salaris i, com a conseqüència, un increment de preus, alimentant així un cercle viciós que requerirà de l'aplicació de mesures específiques en matèria de política econòmica.

Abans dels esdeveniments de l'última onada i les consegüents mesures restrictives aplicades, les pressions inflacionàries havien passat a ser més generalitzades en moltes economies: els bancs centrals d'algunes economies de mercats emergents i en desenvolupament, així com d'economies avançades, ja havien augmentat les taxes d'interès.

Simplificant-ho molt, resulta difícil poder aplicar una política monetària estricta que tingui com a objectiu frenar la pujada de preus sense tenir en compte les conseqüències que pot tenir sobre una ja moderada recuperació de l'ocupació. I és que les respostes que pot aplicar la política econòmica varien segons l'ocupació i la inflació específica del país. En concret, es preveu un suport continuat a la zona euro i al Japó perquè la recuperació es continuï consolidant i, en canvi, als Estats Units —on la recuperació està més avançada— s'espera que es produeixi una pujada dels tipus d'interès. Tot i això, una de les primeres reaccions a l'esclat de la guerra a l'Europa oriental ha sigut frenar la pujada d'interès prevista.

Per tant, és una pujada de preus que lluny de ser conseqüència d'un desequilibri entre l'oferta i la demanda està explicada per un tall en els subministrament de la cadena logística. I és aquest el motiu pel qual els tipus d'interès no han pujat a curt termini tal com algunes previsions anteriors estimaven.

Els bancs centrals han de seguir amb la comunicació d'una retirada ordenada i basada en les dades. Això és especialment important atesa l'exceptional incertesa al voltant del possible impacte de futures variants de la COVID-19 o de l'evolució d'altres conflictes.

9.3. L'emergència climàtica

L'últim informe del Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) és clar: s'estima que el canvi climàtic afectarà greument el conjunt del planeta, començant per la capacitat de producció d'aliments. A més, la meitat de la població es troba en llocs altament vulnerables al canvi climàtic, i l'Estat espanyol està en una de les pitjors posicions. L'escalfament del sistema climàtic és inequívoc, i la influència humana n'ha estat la causa dominant des de mitjan segle. Al territori, l'Observatori de l'Ebre mostra un increment de 0,2°C/dècada des de 1880 i de 0,4°C/dècada en els trenta darrers anys. Segons els models climàtics, la nostra regió evoluciona cap a un clima més càlid i sec.

El canvi climàtic porta associats altres fenòmens com la pujada del nivell del mar, l'acidificació dels oceans, l'ocurrència més freqüent d'onades de calor i altres episodis meteorològics extrems. Als impactes físics cal afegir-hi, doncs, els impactes sobre l'economia, les persones i la societat en general. Els sectors productius del territori descrits tenen una relació bidireccional amb el canvi climàtic: són responsables de les seves emissions i estan subjectes als seus impactes.

Activitats com l'agricultura o el mateix turisme, que s'han abordat específicament en aquest estudi, tenen molt de pes econòmic a la zona (sobretot el turisme) i són importants per garantir el teixit social, l'ocupació i una explotació raonable i sostenible del medi. Tanmateix, són activitats que estan directament relacionades amb el clima de la zona. Així, les pujades del nivell de mar que afecten el turisme de la zona, ja sigui per reducció de la demanda o directament per les conseqüències en els elements físics i les infraestructures situades més a prop del mar, són motiu de preocupació. El gran canvi rau en el com s'entén la reconstrucció d'aquests espais i en si aquesta reconstrucció es fa amb una lectura i uns aprenentatges que vegin aquesta emergència com una oportunitat per cercar i fomentar un nou perfil de turisme més sostenible amb el

territori o, al contrari, se segueixen reproduint infraestructures i bondats d'un model turístic cada vegada més obsolet.

Els reptes en el camp de l'agricultura són evidents, tant pel que fa a la producció com a la supervivència de l'entorn: el Delta de l'Ebre ha d'afrontar la reduïda aportació de sediments, la subducció pel pes del delta, la pujada del nivell del mar i, també, les conseqüències de les cada vegada més habituals situacions climàtiques extremes.

Aquests motius són suficients per entendre que calen unes institucions públiques i privades que en el seus plans estratègics contemplin una reducció dràstica de les emissions. En aquest sentit, tant els grans acords supranacionals (com l'últim COP21) com les mesures que es prenguin per pal·liar aquesta nova realitat i per adaptar-s'hi tenen ja una importància cabdal. En aquest sentit, les grans fites que es marquen en aquestes grans cimeres internacionals tenen com a objectiu concret i final el reconeixement de la necessitat de desenvolupar estratègies polítiques, tecnològiques i socials a llarg termini que permetin desacoblar el creixement econòmic mundial de les emissions dels gasos amb efecte d'hivernacle. Tanmateix, aquesta acords no especifiquen la necessitat de descarbonitzar els sistemes energètics i deixen oberta la possibilitat que les tecnologies de captura de carboni i emmagatzematge i les estratègies de mitigació basades en els usos del sòl (com ara la reforestació) puguin tenir un paper en la mitigació del canvi climàtic.

9.4. Cloenda

Aquest marc d'inflació, de crisi climàtica, de canvi energètic i de contenir els efectes de pobresa ha determinat les línies de la política econòmica tant de la Unió Europea com del Banc Central Europeu, així com dels governs dels estats membres, que han afrontat la crisi de 2020 de manera completament diferent de la de 2008. S'ha donat liquiditat, s'han fet elevades transferències i s'han plantejat ajudes a la inversió, la qual cosa implica un important reforç dels fons europeus. Els recursos invertits en el *Next Generation* és un exemple d'aquesta política que ja s'ha començat a aplicar.

Tarragona vol participar en l'aprofitament d'aquests recursos, principalment a través de projectes com la Vall d'Hidrogen Verd de Catalunya, cosa que pot representar canvis significatius en l'adaptació de l'economia de la zona als equilibris energètics i medi ambientals en què s'emmarca. De totes maneres, cal fer un esforç especial perquè els projectes elaborats arribin a empreses mitjanes, ja que poden ser un dels motors essencials del canvi productiu a la zona. Aquestes empreses tenen dificultats per preparar projectes, la qual cosa indica, en certa manera, les preocupacions diàries i les poques previsions de futur. Cal confiar, doncs, en el paper d'institucions i de grans empreses per incentivar les expectatives inversores de manera més transversal a la zona.

Sense voler anar més enllà en la valoració de l'economia de la zona, en haver-nos centrat molt en els informes trimestrals que s'han anat fent des de la Càtedra per al Forment de la Innovació Empresarial i en els quals s'ha anat reflexionant sobre l'economia de l'àrea (presentant xifres, relacionant-les i incidint en aspectes del creixement), només manca incloure les últimes observacions que s'han fet sobre l'any 2021. Aquest any és, en definitiva, la culminació d'un període de cinc o sis anys en què el dinamisme econòmic de l'àrea ha vist dos cicles: un primer cicle que venia de la remuntada del moment més baix de la davallada de 2008; i un segon cicle de trencament del moment alcista, de caiguda en una davallada dels indicadors durant el primer semestre de 2020 i de remuntada, encara que actualment les expectatives han variat. La previsió de superar els efectes de la COVID-19 del 2020 ha derivat en una dinàmica més incerta, atesa la incidència de la inflació i de la guerra d'Ucraïna.

Nota dels autors

A partir de les publicacions dels informes trimestrals de conjuntura del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre, han redactat unes reflexions sobre l'economia de l'àrea i el seu entorn. La nostra feina ha estat crear un fil argumental del període 2015-2021 respectant al màxim el que es deia en cada moment i afegint la valoració textual en cursiva per poder identificar l'anàlisi que es feia en cada butlletí sobre la realitat de l'economia de la zona.

Quan ha calgut, hem afegit quadres i gràfics d'informes anteriors. La resta de quadres i gràfics s'han elaborat per a la present publicació amb l'objectiu d'oferir una visió general de la dinàmica de cadascun dels capítols sense trencar les idees i els plantejaments que es van desenvolupar en cada moment.

Hem seguit els apartats més freqüents i de major interès que el butlletí d'economia de la Càtedra d'Innovació considerava en cada trimestre. No hem volgut establir línies d'anàlisi diferents perquè, fins a cert punt, hem volgut examinar les dades a partir dels criteris del moment. Com que amb una visió global aquesta anàlisi s'hauria pogut modificar, hem anat amb molta cura a l'hora d'introduir problemàtiques recents que eren impensables abans de 2020.

En alguns moments, l'anàlisi fa referència a la crisi del 2008 per incidir en el que va ser i en els signes de recuperació observats a partir de 2016. Així, s'arriba a un any 2019 relativament bo i, a partir d'aleshores, torna a canviar el cicle econòmic per consideracions externes, si es vol, però també per altres d'interne, com és el dinamisme del mercat de futurs a l'hora d'augmentar els preus de productes essencials per les dificultats de subministrament (en interrompre's la dinàmica de mobilitat de les mercaderies) i, no cal dir-ho, per la guerra d'Ucraïna (quan es publiqui aquest recull i anàlisi).

En observar l'índex es pot entendre l'amplitud de la feina, que ens ha portat a una anàlisi de síntesi per treure el més substancials de les més de set-centes pàgines que

representen els diversos informes que, amb una cadència trimestral continuada, s'han anat presentant per al coneixement general del públic en sessions obertes i participatives, amb l'objectiu de valorar el dinamisme de l'economia del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre.

Josep Alcoceba i Joaquim Margalef

Reus, desembre de 2022

